

*Statuta Universitatis scholarium iuristarum
studii generalis Paduani
ab anno 1331 ad annum 1404*

NATIO POLONA. FONTES ET STUDIA

Redakcja naukowa serii / Collana a cura di / Scientific editor of the series
Mirosław Lenart

VOLUME III

*Statuta Universitatis scholarium iuristarum studii generalis Paduani
ab anno 1331 ad annum 1404*

Edycja fototypiczna / Edizione fototipica / The phototypic edition

Ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie
(kodeks opatrzonej sygnaturą BK Ms 180)

Dalle collezioni dell'Archivio Arcidiocesano di Gniezno
(Codice segn. BK Ms 180)

From the collection of the Archdiocese Archives in Gniezno
(code with reference number BK Ms 180)

Publikacja powstała w ramach prac Zespołu do spraw inicjatyw podejmowanych z okazji jubileuszu 800-lecia Uniwersytetu w Padwie, powołanego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Il presente volume è stato realizzato e pubblicato nell'ambito delle iniziative del Comitato per le celebrazioni polacche dell'ottavo centenario della fondazione dell'Università di Padova, convocato con delibera del Ministro della Scienza e dell'Istruzione Superiore.

The publication was published as part of the Team for initiatives undertaken on the occasion of the 800th anniversary of the University of Padua, established by ordinance of the Minister of Science and Higher Education.

*Statuta Universitatis scholarium iuristarum
studii generalis Paduani
ab anno 1331 ad annum 1404*

(Codex Bibliothecae Cathedralis Gnesnensis 180)

Wstępem opatrzył
Krzysztof Stopka

Edycja fototypiczna • Edizione fototipica • The phototypic edition

UNIwersytet OPOLSKI

OPOLE 2020

WYDAWCA / EDITORE / PUBLISHING

Archiwa Państwowe
Uniwersytet Opolski

WSPÓŁPRACA REDAKCYJNA / COOPERAZIONE EDITORIALE / EDITORIAL COOPERATION

Tomasz Babnis

KOREKTA / CORREZIONE BOZZE / PROOFREADING

Małgorzata Iżykowska

TŁUMACZENIA / TRADUZIONI / TRANSLATIONS

Magdalena Wrana (Italiano)

Paweł Marcinkiewicz (English)

REDAKCJA TECHNICZNA, SKŁAD I ŁAMANIE / REDAZIONE TECNICA, COMPOSIZIONE
TIPOGRAFICA ED IMPAGINAZIONE / TECHNICAL EDITION, BREAKING, TYPESETTING

Jolanta Brodziak

PROJEKT OKŁADKI / PROGETTO DELLA COPERTINA / COVER DESIGN

Mirosław Słomski

DRUK / STAMPA / PRINTING

Drukarnia SADY

Na stronie przedtytułowej, w Przedmowie i we Wprowadzeniu wykorzystano płaskorzeźbę przedstawiającą znak uniwersytetu ukazujący Chrystusa Zmartwychwstałego, umieszczoną na jednym z domów przy placu św. Antoniego w Padwie, przekazany przez Franciszka II z Carrary zwanego Novello (1359–1406) studentom prawa jako rekompensata za utracenie opłat wniesionych przez Uniwersytet Artystów, kiedy ci ostatni uzyskali autonomię. Fot. Franco Benucci

Sul frontespizio, nella Prefazione e nell'Introduzione è stata utilizzata una rappresentazione scultorea del sigillo dell'università raffigurante il Cristo Risorto, che si trova su una casa in piazza del Santo, offerta da Francesco Novello da Carrara (1359–1406) agli studenti di giurisprudenza per compensarli della perdita delle tasse di laurea degli Artisti quando questi diventarono autonomi. Foto di Franco Benucci

On the pre-title page, in the Preface, and in the Introduction, there is a sculpture of the Risen Christ, a sign of the university, displayed on one of the houses at the Square of St. Anthony in Padua, handed over by Francis (Novello) II of Carrara (1359–1406) to law students as compensation for the loss of fees paid by the University of Artists, when the latter gained autonomy. Photo Franco Benucci

© Copyright by Archiwa Państwowe & Uniwersytet Opolski
Opole 2020

ISSN 2719-3292

ISBN 978-83-956475-4-3

ISBN 978-83-7395-902-6

Wydanie I / I edizione / I edition

Opole 2020

Nakład / Tiratura / Number of copies

400

Publikacja powstała staraniem / Pubblicato grazie a / Publication created thanks to the efforts of

ARCHIWA
PAŃSTWOWE

we współpracy z / con la collaborazione di / in collaboration with

*in honorem Filiberti Agostini,
amici et viri docti*

SPIS TREŚCI / INDICE / TABLE OF CONTENTS

Przedmowa.....	8
Prefazione.....	9
Foreword.....	9
 Wstęp	20
Introduzione	21
Introduction.....	21
 Zasady edycji	94
Norme editoriali	95
Editing rules.....	95
 Statuta Universitatis scholarium iuristarum studii generalis Paduani ab anno 1331 ad annum 1404 (Codex Bibliothecae Cathedralis Gnesnensis 180)	96
 Zawartość rękopisu	211
Il contenuto del manoscritto	211
The contents of the manuscript	211
 Edycja fototypiczna	218
Edizione fototipica	218
The phototypic edition	218

Przedmowa

Wolumin, którzy trzymają Państwo w rękach, to wydany drukiem kolejny tom serii *Natio Polona. Fontes et Studia*, stanowiący efekt prac Zespołu do spraw inicjatyw podejmowanych z okazji jubileuszu 800-lecia Uniwersytetu Padewskiego. Zespół ten, powołany decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Zarządzenie podpisane 23 kwietnia 2018), ma wśród swoich członków osobę szczególnie zasłużoną dla przygotowań do tego ważnego wydarzenia w dziejach założonego w 1222 roku padewskiego Ateneum, jakim jest Prof. Filiberto Agostini. To właśnie temu rozpoznawalnemu w środowiskach naukowych wykładowcy Departamentu Nauk Politycznych, Prawnych i Studiów Międzynarodowych (*Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali*) Uniwersytetu Padewskiego dedykowana jest niniejsza publikacja, tak bardzo związana z miejscem jego wieloletniej pracy.

Dla potomnych, biorących do ręki tę książkę, niech będzie ona zatem przypomnieniem nie tylko ważnych dla historii uczelni dokumentów, ale również ludzi tworzących tę niezwykłą wspólnotę naukowych dążeń, myśli, idei i aspiracji, do których należy Profesor Agostini. Nie sposób bowiem opowiadać dzieje uczelni bez przypominania wszelkiego rodzaju osiągnięć osób, będących dla uniwersytetów czymś daleko bardziej istotnym od budynków, bibliotek czy też obiektów muzealnych przechowywanych w ich murach. Zapominanie ich zasług byłoby aktem wymierzonym w jeden z filarów uniwersytetów, jakim jest zbiorowa oraz indywidualna pamięć. A tak jak człowiek pozbawiony pamięci nie potrafi odnaleźć drogi do domu, tak i my współcześnie, zapominając o genezie uniwersytetów, organicznie związanych z kulturą chrześcijańskiego Zachodu, o intelektualnym i duchowym przygotowaniu ich

Prefazione

Il presente lavoro esce come uno dei volumi della collana editoriale *Natio Polona. Fontes et Studia*, frutto del lavoro del *team* ministeriale per le iniziative intraprese in occasione degli 800 anni dell'Università di Padova. Tale squadra, istituita con il decreto del Ministro della Scienza e dell'Istruzione Superiore polacco del 23 aprile 2018, annovera tra i suoi membri una persona di particolare merito per la preparazione di questo importante evento nella storia dell'Ateneo padovano, fondato nel 1222: il Prof. Filiberto Agostini. È a questo docente del Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali dell'Università di Padova, che si dedica la presente pubblicazione, così strettamente legata al luogo delle sue ricerche e dei suoi studi.

Per le generazioni future che prenderanno in mano questo libro, esso sia un ricordo non solo di documenti importanti per la storia dell'Università patavina, ma anche di persone che formano questa straordinaria comunità di obiettivi, pensieri, idee e aspirazioni scientifiche, cui da molti anni appartiene il Professor Agostini. È impossibile raccontare la storia delle Università senza ricordare tutte le conquiste delle persone che sono, per le Università, qualcosa di molto più concreto degli edifici, delle biblioteche o degli oggetti museali custoditi tra le loro mura. Dimenticare i loro meriti sarebbe disconoscere uno dei pilastri della cultura accademica, che è la difesa della memoria. E proprio come un uomo senza memoria non riesce a trovare la strada di casa, così oggi, dimenticando la genesi delle Università, organicamente legate alla cultura dell'Occidente cristiano, e la preparazione intellettuale e spirituale dei loro docenti, si vaga alla ricerca di idee che spesso si perdono o si deformano irrimediabilmente.

Foreword

The volume, you hold in your hands, is the next publication of the series *Natio Polona. Fontes et Studia* published in print, which is a result of the work of the Team for initiatives undertaken on the occasion of the 800th anniversary of the University of Padua. This Team, established by the Minister of Science and Higher Education (Order signed on April 23, 2018), has among its members Professor Filiberto Agostini, a person of particular merit with regard to preparations for this important event in the history of the Ateneum in Padua, which was founded in 1222. This publication is strongly connected to the place of his longstanding work, and we dedicate it to him – a recognised lecturer in the Department of Political, Legal, and International Studies (*Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali*) at the University of Padua.

For future generations, encountering this book it should be a reminder not only of the documents that are important for the history of the University, but also of the people who, with their academic aspirations, thoughts, ideas, and aims, comprise this extraordinary community to which Professor Agostini belongs. For it is impossible to tell the history of universities without recalling the achievements of people of all kinds who are far more important for universities than the buildings, libraries, or museum artefacts stored within their walls. To forget their merits would be an act against one of the pillars of universities, namely the collective memory. Just as a man devoid of memory is unable to find his way home, so we today, by forgetting the genesis of universities which are organically linked to the culture of the Christian West and the intellectual and spiritual preparation of their lecturers, wander in search of ideas that are often irretrievably lost or deformed.

wykładowców, błądzimy w poszukiwaniu idei, często bezpowrotnie utraconych bądź zdeformowanych.

Dlatego tak znaczące były inicjatywy Profesora Agostiniego, zwłaszcza w ostatnich latach pracy na uczelni, kiedy objął stanowisko Dyrektora Centrum Historii Uniwersytetu Padewskiego (*Centro per la storia dell'Università di Padova-Csup: 2016-2020*). To jego staraniem w roku 2019 odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pn. „Uniwersytety w Europie Środkowo-Wschodniej w drugiej połowie XX wieku. Instytucje, wykładowcy i studenci przed i po 1989 roku” (*Università in Europa centro-orientale nel secondo Novecento. Istituzioni, docenti e studenti prima e dopo il 1989*). Jemu też zawdzięczamy pomysł kolejnego spotkania naukowego pod hasłem „Pomiędzy ciągłością a zmianą. Nauczanie historii współczesnej na uniwersytetach europejskich w drugiej połowie XX wieku i w nowym tysiącleciu” (*Tra continuità e cambiamento. L'insegnamento della Storia contemporanea nelle Università europee nel secondo Novecento e nel nuovo millennio*), które choć formalnie nie mogło się odbyć z powodu panującej pandemii, zaowocowało przygotowanymi na to sympozjum prezentacjami oraz artykułami międzynarodowego grona badaczy. W roli członka wspomnianego wyżej Zespołu działającego przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego Prof. Agostini jest od samego początku zaangażowany we wszystkie prace prowadzone przez polskich naukowców.

Spośród wielu jego cennych inicjatyw konieczne jest wskazanie na jeszcze jedną, ponieważ będzie ona towarzyszyła padewskiej uczelni przez długie lata i przyniesie z całą pewnością wiele pożytku społeczności uniwersyteckiej na całym świecie. Chodzi o impuls do założenia nowoczesnego półrocznika, spełniającego współczesne wymogi akademickie stawiane czasopiśmom, pod tytułem „Quaderni di storia delle università”. Pomysł ten nie tylko otwiera drogę do publikacji także młodym badaczom, ale przede wszystkim czyni z jednego z najstarszych uniwersytetów

Proprio per questo motivo le iniziative del Professor Agostini sono state così significative, soprattutto quelle intraprese negli ultimi anni di attività universitaria, quando ha assunto l'incarico di direttore del Centro per la storia dell'Università di Padova-Csup (2016-2020). È grazie al suo impegno che nel 2019 si è tenuto il convegno scientifico internazionale “Università in Europa centro-orientale nel secondo Novecento. Istituzioni, docenti e studenti prima e dopo il 1989”. A lui si deve anche l'idea di un altro convegno scientifico – “Tra continuità e cambiamento. L'insegnamento della Storia contemporanea nelle Università europee nel secondo Novecento e nel nuovo millennio” che, sebbene concretamente non si sia potuto svolgere a causa della pandemia dilagante, ha incoraggiato numerosi studiosi polacchi, preparati appositamente per questo simposio. In qualità di membro del suddetto team, operante presso il Ministero della Scienza e dell'Istruzione Superiore polacco, il Prof. Agostini è stato coinvolto sin dall'inizio in tutte le attività svolte dal gruppo di studiosi polacchi.

Tra le sue tante iniziative di pregio, è necessario segnalarne ancora un'altra, perché accompagnerà per molti anni l'attività dell'Ate-neo padovano e porterà sicuramente molti benefici alla comunità universitaria di tutto il mondo. Si tratta dell'idea di fondare una rivista semestrale che soddisfi i requisiti accademici moderni, con il seguente titolo: *Quaderni di storia delle università*. Tale idea non solo permette ai giovani ricercatori di pubblicare articoli scientifici in una sede prestigiosa, ma anche e soprattutto di organizzare presso una delle più antiche università europee un centro di riflessione sul ruolo della cultura accademica, sia nei secoli passati, sia nel momento presente. Questa iniziativa lungimirante nasce dalla ricerca storica di una vita che lo Studio-so ha dedicato al Veneto, al Mare Adriatico e all'Europa centro-orientale nel periodo che va dalla metà del XVI secolo alla seconda metà del XX secolo. Il lungo elenco di pubblicazioni del Prof. Agostini è una testimonianza non

This is why Professor Agostini's initiatives were so significant, especially in the last years of his work at the university, when he became Director of the Centre for the History of the University of Padua (*Centro per la storia dell'Università di Padova-Csup: 2016-2020*). Thanks to his efforts in 2019, an international academic conference: “Universities in Central and Eastern Europe in the second half of the 20th century. Institutions, lecturers and students before and after 1989” (*Università in Europa centro-orientale nel secondo Novecento. Istituzioni, docenti e studenti prima e dopo il 1989*) took place. We also owe to him the idea for another academic meeting, under the motto “Between continuity and change. Teaching contemporary history at European universities in the second half of the 20th century and in the new millennium” (*Tra continuità e cambiamento. L'insegnamento della Storia contemporanea nelle Università europee nel secondo Novecento e nel nuovo millennio*) which – although formally impossible due to the current pandemic – has resulted in the preparation of an international collection of papers for this symposium. As a member of the above mentioned Team, acting under the auspices of the Minister of Science and Higher Education, Prof. Agostini has been involved in all the work carried out by the Polish research Team from the very beginning.

It is necessary to emphasise another of Professor Agostini's valuable initiatives (of which there were many), because it will play a role in the life of the University for many years to come and will be of considerable benefit to the global academic community.

This is the idea of establishing a modern semi-annual magazine that meets the contemporary academic requirements for journals, entitled *Quaderni di storia delle università*. Young researchers of a certain profile are invited to submit their publications, but above all it positions one of the oldest European universities as a centre of thought for the role and place of the university, both in the past and present. This forward-looking

europejskich centrum myśli o roli i miejscu uniwersytetu tak w przeszłości, jak i obecnie. Ta dalekowzroczna idea wyrasta z prowadzonych przez całe życie badań historycznych Uczonego, które ukierunkowane były na obszar Wenecji Euganejskiej i Adriatyku w przedziale czasowym przypadającym na okres od połowy XVI stulecia do drugiej połowy XX wieku. Długa lista publikacji Prof. Agostiniego nie tylko jest świadectwem jego zainteresowań naukowych, oscylujących wokół tematyki kościelnej, administracyjnej i polityczno-społecznej, ale przede wszystkim dowodzi potrzeby prowadzenia studiów nie w odosobnieniu, ale w zespołach gromadzących badaczy z różnych dziedzin i przede wszystkim reprezentujących różne ośrodki akademickie w Europie i na świecie.

Pisanie wstępu do niniejszego tomu ma niezwykle kontekst. Są nim przede wszystkim ograniczenia wynikające z restrykcji wprowadzonych w sytuacji zagrożenia epidemiologicznego, ale także – jeszcze chyba nie dość jasno dostrzegalna, lecz nieuchronna – kolejna debata nad sensem humanistyki, w tym nad sensem prowadzenia badań historycznych i literackich. Obecne zmagania z epidemią, dotykającą nas wszystkich, z pewnością zmienią znany nam obraz świata oraz wpłyną na nasze zachowania i postawy. Już teraz widać, że wyostrożą też toczącą się od lat dyskusję na temat sensu studiowania przedmiotów humanistycznych. W sytuacji kryzysu, z jakim mamy do czynienia, uwaga naukowców skierowana jest zdecydowanie na nauki ścisłe i medycynę, w których poszukuje się wyeliminowania trapiących człowieka ograniczeń. Uściślając to zauważenie podkreślmy, że chodzi tu głównie o problemy związane z podtrzymaniem przy życiu ludzkiego ciała. Tym samym przyszło nam wypełniać nasze życiowe powołanie w czasach, w których epidemia stanowi nie tylko swoisty sprawdzian dla kondycji ekonomicznej, gospodarczej i organizacyjnej państw oraz struktur, stanowiących podstawę naszego funkcjonowania. Ale również weryfikuje to,

solo dei suoi interessi scientifici, focalizzati su temi ecclesiastici, amministrativi, politici e sociali, ma anche della profonda comprensione della necessità di condurre studi non individualmente – in piena solitudine – ma in collaborazione con colleghi di diversa sensibilità e provenienza geografica.

La stesura dell'introduzione a questo volume ha un contesto straordinario, costituito principalmente dalle restrizioni introdotte in seguito all'aggravarsi della situazione epidemiologica, ma anche da un dibattito – probabilmente non ancora chiaramente evidente, ma inevitabile – sul ruolo e sul senso delle discipline umanistiche, inclusa la ricerca storica e letteraria. L'attuale lotta contro l'epidemia Covid-19, che colpisce tutti noi, cambierà sicuramente la visione del mondo che conosciamo e influenzerà il nostro comportamento e i nostri atteggiamenti. Già ora possiamo notare che porterà all'acuirsi della discussione, che va avanti da anni, sul senso dello studio delle materie umanistiche. Nella situazione di crisi che stiamo affrontando, l'attenzione è decisamente rivolta alle scienze esatte e alla medicina che cercano di rimuovere gli ostacoli che affliggono l'uomo. Per chiarire questa osservazione, sottolineiamo che si tratta principalmente di problemi legati al mantenimento in vita del corpo umano. In altre parole, dobbiamo realizzare la nostra vocazione in tempi in cui l'epidemia non è solo una sorta di test per le condizioni economiche e organizzative degli Stati e delle strutture che costituiscono la base della nostra società. È anche una verifica di come oggi percepiamo l'essere umano e, più specificamente, noi stessi.

Le riflessioni su questo argomento potrebbero essere – e probabilmente lo saranno presto – oggetto di tutta una serie di studi condotti negli istituti universitari, che sono e saranno il contesto auspicato per tali discussioni. Tuttavia, già oggi possiamo dire che la sfera spirituale dell'uomo, il mondo delle idee e infine l'esperienza religiosa sembrano retrocedere nell'imponente postulato della preservazione della vita a ogni costo. Una tabella

idea stems from the Professor's lifelong historical research, which focused on the Veneto and Adriatic area in the period between the mid-16th century and the second half of the 20th century. The long list of Prof. Agostini's publications is a testimony not only to his academic interests, oscillating around ecclesiastical, administrative, and political-social issues, but above all it proves the need to conduct studies in teams, gathering researchers from various fields and above all representing various academic centres in Europe and the world.

There is an unusual context to this introduction. Above all, it is the limitations resulting from the restrictions introduced in a situation of epidemiological danger. It is also another debate on the sense of humanities, including the sense of historical and literary research which is perhaps not yet clearly visible enough, but inevitable. The current struggle with an epidemic, affecting all of us, will certainly change the image of the world we know and influence our behaviour and attitudes. It is already clear that this will also sharpen the discussion that has been occurring for years about the sense of studying humanities. In a situation of crisis, such as the one we are experiencing, public attention is definitely focused on the sciences and medicine, which seek to eliminate the virus threatening human lives. However, let us stress that science and medicine deal mostly with problems associated with keeping the human body alive. We, historians, have thus come to fulfil our life's calling at a time when the epidemic is not just a test of the economic, financial and organisational condition of the countries and structures that underpin our functioning. It is also a verification of how we see man today, and specifically ourselves.

Reflections on this subject could be, and will probably soon be, the subject of a whole series of studies carried out in university bodies, which provide a desirable context for such discussions. However, we can already

w jaki sposób postrzegamy dzisiaj człowieka, a konkretnie nas samych.

Refleksje na ten temat mogłyby być, i zapewne wkrótce będą, przedmiotem całego szeregu studiów prowadzonych w gremiach uniwersyteckich, stanowiących pożądany kontekst takich dyskusji. Możemy jednak już dzisiaj powiedzieć, że sfera duchowa człowieka, świat idei i w końcu doświadczenie religijne zdają się schodzić na dalszy plan wobec narzucającego się postulatu zachowania życia za wszelką cenę. Symboliczną miarą naszych czasów jest dziś tabela prezentująca liczbę zgonów, zakażonych i ozdrowieńców. Zupełnie uprawnione jest zatem pytanie: po co uprawiać badania nad historią uniwersytetów czy literaturą, skoro nie są one w stanie nic zmienić w perspektywie ochrony człowieka przed pandemią? Naszym zdaniem, już w samym tym pytaniu po części tkwi odpowiedź. Jeśli bowiem traktujemy badania nad przeszłością, a więc w dużej mierze tekstami, jako sposób dochodzenia do prawdy, powyższe pytanie zabrzmiałoby inaczej w różnych językach. Nawet jeśli te różnice są niewielkie, to jednak występują i stanowią dowód na to, że nawet najdoskonalsza definicja nigdy nie odda prawdy o konkretnym zjawisku oraz wywołanych przezeń emocjach.

Dlatego tak cenne w przygotowaniach do obchodów 800-lecia Uniwersytetu Padewskiego, które przypadają na rok 2022, jest zarówno badanie okresu w przeszłości, kiedy Ateneum to było kuźnią europejskich elit, przynależnych do różnych kultur i języków, jak również pogłębiona refleksja nad ideą i misją uniwersytetu w przyszłości. Wspomniane już inicjatywy Prof. Agostiniego, wpisujące się w długą listę wszechstronnych działań padewskiej wspólnoty studentów i ich mistrzów, bardzo dobrze służą osiągnięciu formułowanego w ten sposób celu. Tym samym Uniwersytet w Padwie zaznacza bardzo mocno, że aspiruje do roli ośrodka nadającego ton i dynamikę interesującej świat naukowy dyskusji. Warto zauważyć, że do debaty nad wspomnianymi tu problemami zapraszane są ośrodki akade-

che mostra il numero di deceduti, dei positivi e guariti è una misura simbolica dei nostri tempi. La domanda, quindi, è del tutto legittima: perché fare ricerche sulla storia delle università o della letteratura, se tali studi non sono in grado di cambiare nulla nell'ottica di proteggere l'uomo dalla pandemia? A nostro avviso, la risposta è insita proprio nella stessa domanda. Infatti, se trattiamo la ricerca del passato remoto e prossimo – e quindi in larga misura lo studio dei testi come metodo e criterio per raggiungere la verità – la domanda che abbiamo appena posto avrà un altro significato nelle varie lingue del mondo: infatti la stessa realtà concepita in lingue “diverse” – utilizzando codici specifici profondamente radicati nella storia e nella cultura – è semplicemente “diversa”. Anche se queste differenze sono lievi, esistono e dimostrano che la definizione più perfetta non dirà mai la verità su un fenomeno specifico e sulle emozioni che evoca.

Pertanto, nei preparativi per la celebrazione dell'800° anniversario dell'Università di Padova, che avverrà nel 2022, risulta essere molto prezioso lo studio del passato – in cui l'Ateneo era una fucina di élites europee appartenenti a molteplici culture – come pure sono importanti le idee e le azioni rivolte al futuro. Le già citate iniziative del Prof. Agostini, che fanno parte del lungo elenco di attività trasversali della comunità padovana degli studenti e dei loro maestri, contribuiscono egregiamente al raggiungimento dell'obiettivo così formulato. In tal modo l'Ateneo sottolinea con forza l'aspirazione ad essere Centro accademico, che alimenta le dinamiche di una discussione interessante per il mondo scientifico. Vale la pena notare che al dibattito sui temi qui menzionati sono invitate istituzioni accademiche di tutto il mondo, tra cui l'Università di Opole, fondata solo nel 1994 (co-editrice di questo volume), suscitando l'interesse dei rappresentanti delle più antiche istituzioni accademiche. Il simposio padovano, già menzionato, organizzato dal collega Agostini, ha dimostrato che nell'analisi dello

say today that the spiritual sphere of man, the world of ideas, and, finally, religious experience seem to be of secondary importance in the overwhelming demand to preserve life at all costs. A symbolic measure of our times today is a table showing the number of deaths, the infected, and the healed. The following question therefore seems entirely legitimate: why carry out research into the history of universities or literature when they are unable to make any difference in terms of protecting our society from the pandemic? In my opinion, the answer lies in the very question just asked. For if we treat research of the past, and thus largely of texts, as a way of getting to the truth, the question raised above will sound different in various languages. Even if these variations are small, they do exist and prove that even the most perfect definition will never convey the truth about a particular phenomenon and the emotions it evokes.

That is why it is so valuable in the preparations for the 800th anniversary of the University of Padua, which falls in 2022, to explore both the period in the past when Atheneum was the forge of the European elite, belonging to different cultures and languages, and to reflect in depth on the idea and mission of the university in the future. Professor Agostini's initiatives, which are part of a comprehensive list of activities performed by the community of students and their tutors in Padua, serve to effectively achieve the objective thus formulated. In this way, the University of Padua is strongly emphasising that it aspires to the role of a centre that sets the tone and dynamics of an interesting academic discussion. It is worth noting that academic centres from all over the world are invited to debate the problems mentioned here – including the University of Opole, co-publisher of this volume, established only in 1994 – focusing on the interest of representatives of the oldest scientific institutions. The above mentioned Paduan symposium, organised by Prof. Agostini, has shown that the analysis of the development

mickie z całego świata, w tym także powstały niedawno, bo w 1994 roku Uniwersytet Opolski (współwydawca niniejszego tomu), skupiając na sobie zainteresowanie przedstawicieli najstarszych instytucji naukowych o tym charakterze. Przywołane wyżej, zorganizowane przez Prof. Agostiniego padewskie sympozjum pokazało, że w analizie rozwoju młodych uniwersytetów poszukuje się dzisiaj odpowiedzi na pytania o sens istnienia uniwersytetów jako takich w przyszłości. W śledzeniu dynamiki ich ewolucji pragnie się odzyskać nadzieję na odkrycie kierunków reform, które są konieczne i nieuchronne.

Ten fakt powinien nam uświadomić, jak ważna jest pełniona przez nie rola i z jaką uwagą śledzi się dzisiaj ich poczynania. Wprowadzane reformy są bowiem swoistym testem tego, jak bardzo wszyscy związani jesteśmy z ideą, której powinniśmy czuć się reprezentantami. Ideą emanującą także z przypomnianego w niniejszym tomie, najstarszego znanego odpisu statutu uniwersytetu prawników w Padwie w opracowaniu Prof. Krzysztofa Stopki z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Ostatecznie idea uniwersytetu może okazać się dla nas sprawdzianem uczciwości w odpowiedzi na pytanie, czy poszukujemy prawdy jako wolni ludzie.

Mirosław Lenart

sviluppo delle giovani università si cercano oggi risposte a domande sul senso dell'esistenza degli Atenei stessi. Seguendo le dinamiche della loro evoluzione, si vuole ritrovare la speranza di scoprire le direzioni delle riforme, necessarie e inevitabili.

Questo fatto dovrebbe far riflettere tutti noi sul ruolo delle università e sul loro destino futuro. È una sorta di prova di quanto siamo tutti legati all'idea che dovremmo sentire di rappresentare. È l'idea contenuta anche nella più antica copia conosciuta degli statuti dell'Università dei giuristi di Padova, riportata in questo volume con una introduzione scritta dal prof. Krzysztof Stopka della Università Jagellonica di Cracovia. Una prova di onestà nel rispondere alla domanda se ci comportiamo come persone libere in cerca della verità.

Mirosław Lenart

of young universities today seeks answers to questions about the sense of the existence of universities as such in the future. In tracing the dynamics of their evolution, one wants to regain hope in the direction that necessary and inevitable reforms are taking.

This fact should make us aware of the importance of contemporary universities and the attention paid to their activities today. It is a kind of test of how we are all connected to the idea that we all represent. The idea is also contained in the oldest known copy of the statutes of the University of Jurists in Padua, as recalled in this volume, in a study by Professor Krzysztof Stopka from the Jagiellonian University in Cracow. Finally, this is a test of honesty in response to the question of whether we act like free people in our search for the truth.

Mirosław Lenart

Widok Padwy z XIV wieku, której autorem jest Giusto de Menabuoi. Fresk w bazylice św. Antoniego w Padwie. Fot. Massimo Tosello/Archivio Messaggero di sant'Antonio

Veduta della Padova del Trecento. Affresco di Giusto de' Menabuoi all'interno della Basilica di Sant'Antonio. Foto di Massimo Tosello/Archivio Messaggero di sant'Antonio

View of the 14th century Padua by Giusto de Menabuoi. Fresco in the Basilica of St. Anthony in Padua. Photo Massimo Tosello / Archivio Messaggero di sant'Antonio

*Najstarszy odpis statutów
uniwersytetu prawników w Padwie
w redakcji z 1331 roku z późniejszymi dopełnieniami*

~ • ~

*La copia più antica degli statuti
dell'università dei giuristi a Padova
nella redazione del 1331 con le integrazioni successive*

~ • ~

*The oldest copy of the statutes
of the university of lawyers in Padua
from 1331 with later additions*

Kodyfikacje statutów uniwersytetu prawników w Padwie w latach 1260-1405

Kodeks o sygnaturze 180 przechowywany w bibliotece kapituły katedralnej w Gnieźnie jest najstarszym znanym odpisem statutów uniwersytetu prawników w Padwie. Pozwala śledzić rozwój działalności statutowej na tamtejszym uniwersytecie prawników od 1260 do 1405 roku¹. U schyłku XIX wieku, gdy rozgorzała wielka dyskusja na temat genezy statutów uniwersyteckich w Padwie, publikacja statutów z tego rękopisu (1892) miała wielkie znaczenie naukowe. Towarzyszyła jej namiętna dyskusja na temat ciągłości funkcjonowania uniwersytetu w Padwie.

Historyk i archiwista padewski, zasłużony wydawca źródeł uniwersyteckich Andrea Gloria uważał, że scholarzy już w 1222 roku, po wyjściu z Bolonii uchwalili statuty, według których nieprzerwanie rządził się uniwersytet. Sądził, że z biegiem lat wprowadzono do nich tylko dodatki i nieważne modyfikacje². Tezie

¹ Na temat statutów uniwersyteckich zob. D. Girgensohn, *Gli statuti medioevali delle Università di giurisprudenza italiane: conservazione, materie regolate, interdipendenze*, w: *Università in Europa. Le istituzioni universitarie dal Medio Evo ai nostri giorni. Strutture, organizzazione, funzionamento*, Soveria Mannelli 1995, s. 159-170; P. Nardi, *Gli Studi generali e la formazione degli statuti universitari*, w: *Gli Statuti universitari. Tradizione dei testi e valenze politiche. Atti del Convegno internazionale di studi. Messina-Milazzo, 13-18 aprile 2004*, a cura di A. Romano, Bologna, 2007, s. 49-60.

² A. Gloria, *Monumenti della Università di Padova (1222-1318)*, Venezia 1884, s. 138, nr 158; idem, *Monumenti della Università di Padova (1318-1405)*, I-II, Padova 1888; idem, *I Monumenti della Università di Padova (1222-1318) [...] e difesi contro il Padre Enrico Denifle*, Padova 1888; idem, *Aberrazioni del Monaco Enrico Denifle intorno la Università di Padova*, Padova 1893, s. 9-13, 15, 33-34. Uczony ten uważał statuty z rękopisu z 1463 roku za główne źródło do przedstawienia Konstytucji Uniwersytetu padewskiego. Twierdził,

Le codificazioni degli statuti dell'università dei giuristi a Padova negli anni 1260-1405

Il codice con la segnatura 180, conservato nella biblioteca del capitolo cattedrale di Gniezno, costituisce la più antica copia conosciuta degli statuti dell'università dei giuristi di Padova. Esso permette di seguire lo sviluppo dell'attività relativa agli statuti all'università dei giuristi di Padova dal 1260 al 1405¹. Alla fine del XIX secolo, quando cominciò una grande discussione sulla genesi degli statuti universitari di Padova, la pubblicazione di quel manoscritto (1892) ebbe un'enorme importanza scientifica. Fu accompagnata dalla discussione sulla continuità del funzionamento dell'università di Padova.

Lo storico e l'archivista di Padova, illustre editore delle fonti universitarie, Andrea Gloria riteneva che gli scolari già nel 1222, dopo esser usciti da Bologna, avessero deliberato gli statuti secondo cui funzionava ininterrottamente l'università. Credeva, inoltre, che con il passare degli anni fossero state introdotte in essi solo aggiunte e modifiche poco importanti².

¹ Sugli statuti universitari vedi: D. Girgensohn, *Gli statuti medioevali delle Università di giurisprudenza italiane: conservazione, materie regolate, interdipendenze*, in: *Università in Europa. Le istituzioni universitarie dal Medio Evo ai nostri giorni. Strutture, organizzazione, funzionamento*, Soveria Mannelli 1995, pp. 159-170; P. Nardi, *Gli Studi generali e la formazione degli statuti universitari*, in: *Gli Statuti universitari. Tradizione dei testi e valenze politiche. Atti del Convegno internazionale di studi. Messina-Milazzo, 13-18 aprile 2004*, a cura di A. Romano, Bologna, 2007, pp. 49-60.

² A. Gloria, *Monumenti della Università di Padova (1222-1318)*, Venezia 1884, p. 138, n. 158; idem, *Monumenti della Università di Padova (1318-1405)*, I-II, Padova 1888; idem, *I Monumenti della Università di Padova (1222-1318) [...] e difesi contro il Padre Enrico Denifle*, Padova 1888; idem, *Aberrazioni del Monaco Enrico Denifle intorno la Università di Padova*, Padova 1893, pp. 9-13, 15, 33-34. Lo scienziato riteneva

Codifications of the statutes of the universitas iuristarum in Padua between 1260 and 1405

Code No. 180, kept in the library of the cathedral chapter in Gniezno, is the oldest known copy of the statutes of the jurist university in Padua. It allows the reader to follow the development of statutory activity at the local university of lawyers from 1260 to 1405¹. In the late 19th century, when a great debate arose on the genesis of the university statutes in Padua, the publication of statutes from this manuscript (1892) was of great academic importance. It was accompanied by a passionate discussion on the continuity of the University of Padua.

A historian and archivist of Padua, who was also a distinguished publisher of university sources, Andrea Gloria, maintained that scholars had used statutes according to which the university was continuously governed already in 1222, after its migration from Bologna to Padua. Gloria thought that over the years only additions and insignificant modifications were made to the statutes². This hy-

¹ For university statutes, see D. Girgensohn, *Gli statuti medioevali delle Università di giurisprudenza italiane: conservazione, materie regolate, interdipendenze*, in: *Università in Europa. Le istituzioni universitarie dal Medio Evo ai nostri giorni. Strutture, organizzazione, funzionamento*, Soveria Mannelli 1995, pp. 159-170; P. Nardi, *Gli Studi generali e la formazione degli statuti universitari*, in: *Gli Statuti universitari. Tradizione dei testi e valenze politiche. Atti del Convegno internazionale di studi. Messina-Milazzo, 13-18 aprile 2004*, a cura di A. Romano, Bologna 2007, pp. 49-60.

² A. Gloria, *Monumenti della Università di Padova (1222-1318)*, Venezia 1884, pp. 138, no. 158; idem, *Monumenti della Università di Padova (1318-1405)*, I-II, Padova 1888; idem, *I Monumenti della Università di Padova (1222-1318) [...] e difesi contro il Padre Enrico Denifle*, Padova 1888; idem, *Aberrazioni del Monaco Enrico Denifle intorno la Università di Padova*, Padova 1893, pp. 9-13, 15, 33-34. The above scholar considered

tej ostro przeciwstawiał się austriacki dominikanin, wydawca najstarszej redakcji statutow uniwersytetu w Bolonii, Heinrich Denifle, negując tak wczesną genezę statutow padewskich³.

Jeśli jednak zważymy, że w Padwie osiedli studenci, którzy wyemigrowali z Bolonii, organizację studium musieli oprzeć na tamtejszym modelu uczelni, oczywiście takim, jaki był w momencie ich secesji. W 1228 roku w Padwie istniały cztery zgromadzenia (*universitates*) – Francuzów, Włochów, Niemców i Prowansalczyków, każda ze swym własnym rektorem⁴. Wkrótce potem studium prawnicze w Padwie podupadło i duża grupa członków uniwersytetu przeniosła się do Vercelli⁵. Mimo iż w czasach tyranii Ezzelina da Romano (1237-1256) nie było warunków do swobodnego rozwoju życia uniwersyteckiego, a zwłaszcza napływu studentów cudzoziemskich, istnieją dowody, że uniwersytet funkcjonował przynajmniej do 1241 roku⁶.

że zmiany, jakie wprowadzono, były nieistotne, dlatego statuty te miały zachowywać stare tradycje padewskie.

³ H. Denifle, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885, s. 277-289; idem, *Die Statuten der Juristen-Universität Bologna vom J. 1317-1347, und deren Verhältniss zu jenen Paduas, Perugias, Florenz*, w: *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, hrsg. von H. Denifle und F. Ehrle, Berlin 1887, s. 196-397; idem, *Statuten der Iuristen Univesität Padua von Jahre 1331*, w: *Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters*, 6, 1892, s. 309-562 (krytyka koncepcji A. Glorii na s. 344-364: *Kritik von Gloria's Darstellung und Antwort auf sein Pamphlet*). Na temat tej zażartej polemiki zob. trafne uwagi włoskiego historyka G. Arnaldi (*Le origini dello Studio di Padova. Dalla migrazione universitaria del 1222 alla fine del periodo ezzeliniano*, „La Cultura” 15, 1977, s. 390-393).

⁴ G. Arnaldi, *Le origini dello Studio di Padova*, s. 408-412; idem, *Il primo secolo dello Studio di Padova. Storia della cultura veneta*, Vicenza 1976, s. 1-18.

⁵ G. Arnaldi, *Le origini dello Studio di Padova*, s. 403-412; P. Rosso, *Università e Sapientes iuris a Vercelli nel trecento*, w: *Atti del quinto congresso storico vercellese*, a cura di A. Barbero e R. Comba, Vercelli 2010, s. 170; D. Gallo, *Dalle origini dello Studio alla caduta della signoria carrarese (1222-1405)*, w: *L'Università di Padova nei secoli (1222-1600). Documenti di storia dell'Ateneo*, a cura di Piero Del Negro e Francesco Piovan, Padova 2017, dokument 4, s. 28-30.

⁶ G. Arnaldi, op. cit., s. 419-431; T. Pesenti Marangon, *Università, giudici e notai a Padova nei primi anni del dominio ezzeliniano (1237-1241)*, „Quaderni per la storia dell'Università di Padova” 12, 1979, s. 1-62; P. Marangon, *Scuole e Università a Padova 1221 al 1256. Nuovi documenti*,

A quella tesi si oppose decisamente un domenicano austriaco, l'editore dell'edizione più antica degli statuti dell'università di Bologna, Heinrich Denifle, negando la genesi così antica degli statuti di Padova³.

Se però consideriamo che a Padova si stabilirono gli studenti che erano emigrati da Bologna, l'organizzazione degli studi la dovevano basare sul modello degli studi che vigeva lì, ovviamente nella forma tale quale essa fu in vigore nel momento della loro secessione. Nel 1228 a Padova esistevano quattro università (*universitates*): di francesi, italiani, tedeschi e provenzali, ciascuna con il proprio rettore⁴. Poco dopo si verificò un declino degli studi di diritto e un grande gruppo dei membri dell'università si trasferì a Vercelli⁵. Nonostante che nei tempi della tirannia di Ezzelino da Romano (1237-1256) non ci fossero le condizioni per lo sviluppo di una libera vita universitaria e soprattutto per l'afflusso degli studenti stranieri, esistono le prove che l'università funzionò almeno fino al 1241⁶.

gli statuti del 1463 come fonte principale per la presentazione della Costituzione dell'Università di Padova. Riteneva che le modifiche apportate allora fossero insignificanti e perciò gli statuti mantenessero le vecchie tradizioni padovane.

³ H. Denifle, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885, pp. 277-289; idem, *Die Statuten der Juristen-Universität Bologna vom J. 1317-1347, und deren Verhältniss zu jenen Paduas, Perugias, Florenz*, in: *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, hrsg. von H. Denifle und F. Ehrle, Berlin 1887, pp. 196-397; idem, *Statuten der Iuristen Univesität Padua von Jahre 1331*, in: *Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters*, 6, 1892, pp. 309-562 (critica della concezione di A. Gloria pp. 344-364: *Kritik von Gloria's Darstellung und Antwort auf sein Pamphlet*). Su quella polemica feroce vedi le osservazioni azzeccate dello storico italiano G. Arnaldi (*Le origini dello Studio di Padova. Dalla migrazione universitaria del 1222 alla fine del periodo ezzeliniano*, „La Cultura” 15, 1977, pp. 390-393).

⁴ G. Arnaldi, *Le origini dello Studio di Padova*, pp. 408-412; idem, *Il primo secolo dello Studio di Padova. Storia della cultura veneta*, Vicenza 1976, pp. 1-18.

⁵ G. Arnaldi, *Le origini dello Studio di Padova*, pp. 403-412; P. Rosso, *Università e Sapientes iuris a Vercelli nel trecento*, in: *Atti del quinto congresso storico vercellese*, a cura di A. Barbero e R. Comba, Vercelli 2010, p. 170; D. Gallo, *Dalle origini dello Studio alla caduta della signoria carrarese (1222-1405)*, in: *L'Università di Padova nei secoli (1222-1600). Documenti di storia dell'Ateneo*, a cura di Piero Del Negro e Francesco Piovan, Padova 2017, documento 4, pp. 28-30.

⁶ G. Arnaldi, op. cit., pp. 419-431; T. Pesenti Marangon, *Università, giudici e notai a Padova nei primi anni del*

pothesis was fiercely opposed by an Austrian Dominican and editor of the oldest version of the statutes of the University of Bologna, Heinrich Denifle, who refuted such an early origin of the Statutes of Padua³.

However, if we consider that the students who moved from Bologna settled in Padua, the organization of the Studium had to be based on the Bologna model, valid at the time of their secession. In 1228, there were four assemblies (*universitates*) in Padua – the French, the Italian, the German, and the Provençal – each with its own rector⁴. Soon, the law school in Padua declined, and a large group of university members moved to Vercelli⁵. Under the tyranny of Ezzelino da Romano (1237-1256), there were no conditions for a free development of university life, which also diminished the influx of foreign students. However, there is evidence that the university functioned at least until 1241⁶. Af-

the statutes of 1463 to be the main source for the Constitution of the University of Padua. He argued that the changes introduced at that time were insignificant and thus these statutes were supposed to preserve the old Padua traditions.

³ H. Denifle, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885, pp. 277-289; idem, *Die Statuten der Juristen-Universität Bologna vom J. 1317-1347, und deren Verhältniss zu jenen Paduas, Perugias, Florenz*, in: *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, hrsg. von H. Denifle and F. Ehrle, Berlin 1887, pp. 196-397; idem, *Statuten der Iuristen Univesität Padua vom Jahre 1331*, in: *Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters*, 6, 1892, pp. 309-562 (criticism of A. Gloria's concept on pp. 344-364: *Kritik von Gloria's Darstellung und Antwort auf sein Pamphlet*). On this fierce polemic see apt remarks of the Italian historian G. Arnaldi (*Le origini dello Studio di Padova. Dalla migrazione universitaria del 1222 alla fine del periodo ezzeliniano*, „La Cultura” 15, 1977, pp. 390-393).

⁴ G. Arnaldi, *Le origini dello Studio di Padova*, pp. 408-412; idem, *Il primo secolo dello Studio di Padova. Storia della cultura veneta*, Vicenza 1976, pp. 1-18.

⁵ G. Arnaldi, *Le origini dello Studio di Padova*, pp. 403-412; P. Rosso, *Università e Sapientes iuris a Vercelli nel trecento*, in: *Atti del quinto congresso storico vercellese*, a cura di A. Barbero e R. Comba, Vercelli 2010, p. 170; D. Gallo, *Dalle origini dello Studio alla caduta della signoria carrarese (1222-1405)*, in: *L'Università di Padova nei secoli (1222-1600). Documenti di storia dell'Ateneo*, a cura di Piero Del Negro e Francesco Piovan, Padova, 2017, document 4, pp. 28-30.

⁶ G. Arnaldi, op. cit., pp. 419-431; T. Pesenti Marangon, *Università, giudici e notai a Padova nei primi anni del dominio ezzeliniano (1237-1241)*, „Quaderni per la storia dell'Università di Padova” 12, 1979, pp. 1-62; P. Marangon, *Scuole e Università a Padova 1221 al 1256. Nuovi documenti*,

Dopiero po odzyskaniu wolności pojawili się wykładowcy i studenci, a ich liczba stale wzrastała⁷.

W 1260 roku miało miejsce w Padwie odnowienie dwóch uniwersytetów prawnych – citra- i ultramontanów, ale pod władzą jednego rektora⁸. Rektor ten, Gonzalo Pérez Gudiel (*Gundisalvus, Consalvi, Gosaldus*), archidiacon Cuenca (*Concensis*) w Hiszpanii⁹, wydał statuty (*statuta*) i regulacje (*regulationes*), przy pomocy których w sposób niezbyt doskonały (*imperfecte*) założył (*fundavit*) – jak twierdzi źródło (*Proemium de commemoratione rectorum, qui statuta condiderunt*)¹⁰ – studium w Padwie. Było to raczej odnowienie (*restauratio*) uniwersytetu praw-

Soltanto dopo la riconquista della libertà apparvero i docenti e gli studenti e il numero di essi continuò a crescere⁷.

Nel 1260 a Padova ebbe luogo il rinnovo delle due università di diritto: dei citra- e degli ultramontani, ma diretti da un solo rettore⁸. Il rettore, Gonzalo Pérez Gudiel (*Gundisalvus, Consalvi, Gosaldus*), arcidiacono di Cuenca (*Concensis*) in Spagna⁹, rilasciò gli statuti (*statuta*) e le regolazioni (*regulationes*) grazie a cui nel modo non tanto perfetto (*imperfecte*) fondò (*fundavit*), come dice la fonte (*Proemium de commemoratione rectorum, qui statuta condiderunt*)¹⁰, lo Studio di Padova. Fu piuttosto un rinnovo (*restauratio*) dello Stu-

ter the city regained freedom, lecturers and students appeared again, and their number continued to increase⁷.

In 1260, the two universities of law in Padua – *citra* and *ultramontanorum* – were reopened, but under the authority of one rector⁸. The Rector, Gonzalo Pérez Gudiel (*Gundisalvus, Consalvi, Gosaldus*), Archdeacon of Cuenca (*Concensis*) in Spain⁹, issued statutes (*statuta*) and regulations (*regulationes*), with the help of which he founded (*fundavit*), in a not very perfect way (*imperfecte*) – according the source (*Proemium de commemoratione rectorum, qui statuta condiderunt*)¹⁰ – a “Studium” in Padua. Rather, it was the restoration (*restauratio*) a law school, mainly of Ultramontans. The statutes and regulations concerned, inter alia, the method of entrust-

ibidem, s. 131-137; S. Bortolami, „*Honor civitatis*”. *Società comunale ed esperienze di governo signorile nella Padova ezzeliniana*, w: *Nuovi studi ezzeliniani*, a cura di G. Cracco, I, Roma 1992, s. 161-239; D. Gallo, op. cit., s. 16-18 (zob. dokumenty 5 i 6, s. 31-34).

⁷ H. Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Padua*, s. 353; G. Arnaldi, op. cit., s. 395-396; D. Gallo, op. cit., s. 38-47 (dokumenty 8 i 9).

⁸ *Statuta universitatis scholarium iuristarum*, s. 107. Na temat odnowienia (*renovatio*) studium zob. G. Arnaldi, op. cit., s. 393-398. Por. D. Gallo, op. cit., s. 18 (dokument 7, s. 35).

⁹ Gonzalo Pérez Gudiel (1238/1239-1299). Urodził się w Toledo w rodzinie mozarabskiej. Był synem Pedro Juanesa, burmistrza (mayor) Toledo i Teresy Juanes, córki Juana Ponca. Po studiach w Paryżu (1259), gdzie otrzymał stopień magistra sztuk wyzwolonych (*artium liberalium*), przybył do Padwy z Bolonii. Tam w 1260 roku objął funkcję rektora obu uniwersytetów prawnych. Po pobycie w Rzymie wrócił do Kastylii, gdzie został kanonikiem w Burgos, a następnie dziekanem w Toledo. W 1272 roku został wybrany biskupem Cuenca, sprawując funkcję notariusza króla Alfonsa X. W 1275 roku został przeniesiony na biskupstwo Burgos, a w maju 1280 na arcybiskupstwo w Toledo, pełniąc funkcję kanclerza Kastylii i Andaluzji. W 1285 roku został prymasem Hiszpanii, a jednocześnie kanclerzem wielkim we wszystkich królestwach króla Kastylii, Leonu i Galicji Sancheza IV. W 1293 roku uzyskał od króla Sancheza IV zgodę na założenie uniwersytetu w Alcalá de Henares. W 1298 roku papież Bonifacy VIII mianował go kardynałem biskupem Albano. Zmarł w Rzymie w 1299 roku i został pochowany w bazylice Santa Maria Maggiore. Jego zwłoki przewieziono następnie do Toledo. A. G. Palencia, *Los Mozárabes de Toledo en los siglos XII y XIII*, Madrid 1926, vol. 2, s. 326; J.-P. Molénat, *Campagnes et monts de Tolède du XIIe au XVe siècle*, Madrid 1997, s. 150, 155, 157; F. J. Hernández, P. Linehan, *The mozarabic cardinal: the life and times of Gonzalo Pérez Gudiel*, Firenze 2004; B. Caviro Martínez, *El linaje y las armas del arzobispo toledano Gonzalo Pérez «Gudiel» (1280-1299)*, „Toletum” 57, 2012, s. 131-169.

¹⁰ *Statuta*, s. 107 (u Denifle’a „istorum”, woryginalne „rectorum”).

dominio ezzeliniano (1237-1241), “Quaderni per la storia dell’Università di Padova” 12, 1979, pp. 1-62; P. Marangon, *Scuole e Università a Padova 1221 al 1256. Nuovi documenti*, ibidem, pp. 131-137; S. Bortolami, “*Honor civitatis*”. *Società comunale ed esperienze di governo signorile nella Padova ezzeliniana*, in: *Nuovi studi ezzeliniani*, a cura di G. Cracco, I, Roma 1992, pp. 161-239; D. Gallo, op. cit., pp. 16-18 (vedi dokumenty 5 e 6, pp. 31-34).

⁷ H. Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Padua*, p. 353; G. Arnaldi, op. cit., pp. 395-396; D. Gallo, op. cit., pp. 38-47 (dokumenty 8 e 9).

⁸ *Statuta universitatis scholarium iuristarum*, s. 107. Sul rinnovo (*renovatio*) degli studi vedi G. Arnaldi, op. cit., pp. 393-398. Cfr. D. Gallo, op. cit., p. 18 (dokument 7, p. 35).

⁹ Gonzalo Pérez ‘Gudiel’ (1238/1239-1299). Nacque a Toledo in una famiglia mozarabica. Fu figlio di Pedro Juanes, sindaco (mayor) di Toledo e di Teresa Juanes, figlia di Juan Ponca. Dopo gli studi a Parigi (1259), dove ottenne il titolo di *magister artium*, venne a Padova da Bologna. Lì nel 1260 divenne rettore di entrambe le università di diritto. Dopo il soggiorno a Roma, tornò in Castiglia, dove diventò canonico a Burgos e in seguito decano a Toledo. Nel 1272 venne scelto vescovo di Cuenca, eseguendo la funzione del notaio del re Alfonso X. Nel 1275 venne trasferito al vescovado di Burgos e nel maggio del 1280 all’arcivescovado di Toledo, svolgendo la funzione del cancelliere di Castiglia e di Andalusia. Nel 1285 diventò il primate della Spagna e al contempo il grande cancelliere di tutti i regni del re di Castiglia, Leon e Galizia Sancho IV. Nel 1293 ottenne dal re Sancho IV il consenso per costituire l’università a Alcalá de Henares. Nel 1298 il papa Bonifacio VIII lo nominò il cardinale vescovo di Albano. Morì a Roma nel 1299 e fu sepolto nella Basilica di Santa Maria Maggiore. Le sue spoglie furono in seguito trasferite a Toledo. A. G. Palencia, *Los Mozárabes de Toledo en los siglos XII y XIII*, Madrid 1926, vol. 2, p. 326; J.-P. Molénat, *Campagnes et monts de Tolède du XIIe au XVe siècle*, Madrid 1997, pp. 150, 155, 157; F. J. Hernández, P. Linehan, *The mozarabic cardinal: the life and times of Gonzalo Pérez Gudiel*, Firenze 2004; B. Caviro Martínez, *El linaje y las armas del arzobispo toledano Gonzalo Pérez ‘Gudiel’ (1280-1299)*, “Toletum” 57, 2012, pp. 131-169.

¹⁰ *Statuta*, p. 107 (Denifle: „istorum”; l’originale manoscritto: „rectorum”).

ibidem, pp. 131-137; S. Bortolami, „*Honor civitatis*.” *Società comunale ed esperienze di governo signorile nella Padova ezzeliniana*, in: *Nuovi studi ezzeliniani*, a cura di G. Cracco, I, Roma 1992, pp. 161-239; D. Gallo, op. cit., pp. 16-18 (see documents 5 and 6, pp. 31-34).

⁷ H. Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Padua*, p. 353; G. Arnaldi, op. cit., pp. 395-396; D. Gallo, op. cit., pp. 38-47 (documents 8 and 9).

⁸ *Statuta universitatis scholarium iuristarum*, s. 107. On the subject of renovating the study, see G. Arnaldi, op. cit., pp. 393-398. Cf. D. Gallo, op. cit., p. 18 (document 7, p. 35).

⁹ Gonzalo Pérez ‘Gudiel’ (1238/1239-1299). He was born in Toledo to a Mozarabic family. He was the son of Pedro Juanes, the mayor of Toledo, and Teresa Juanes, daughter of Juan Ponca. After studying in Paris (1259), where he received his master’s degree (*magister artium*), he came to Padua from Bologna. There, in 1260, he was appointed rector of both jurist universities. After his stay in Rome, he returned to Castile, where he became a canon in Burgos and then a dean in Toledo. In 1272, he was elected bishop of Cuenca and became the notary of King Alfonso X. In 1275 he was transferred to the bishopric of Burgos, and in May 1280 to the archbishopric of Toledo as chancellor of Castile and Andalusia. In 1285 he became primate of Spain and great chancellor in all kingdoms of the king of Castile, Leon and Galicia Sanchez IV. In 1293 he obtained permission from King Sanchez IV to found a university in Alcalá de Henares. In 1298 Pope Boniface VIII appointed him Cardinal Bishop of Albano. He died in Rome, in 1299, and was buried in the Basilica of Santa Maria Maggiore. His body was then taken to Toledo. A. G. Palencia, *Los Mozárabes de Toledo en los siglos XII y XIII*, Madrid 1926, vol. 2, p. 326; J.-P. Molénat, *Campagnes et monts de Tolède du XIIe au XVe siècle*, Madrid 1997, pp. 150, 155, 157; F. J. Hernández, P. Linehan, *The Mozarabic cardinal: the life and times of Gonzalo Pérez Gudiel*, Firenze, 2004; B. Caviro Martínez, *El linaje y las armas del arzobispo toledano Gonzalo Pérez ‘Gudiel’ (1280-1299)*, “Toletum” 57, 2012, pp. 131-169.

¹⁰ *Statutes*, p. 107 (Denifle: “istorum”, or.: “rectorum”).

niczego, głównie ultramontańskiego. Statuty i regulacje dotyczyły między innymi sposobu powierzania nauczania doktorom, prowadzenia przez nich dysput, świąt obchodzonych w tygodniu, sposobu wykładania obowiązkowych ksiąg (*libri ordinarii*), ustanawiania zastępców (*substituti*) mistrzów, rozpoczynania lektury ksiąg za zgodą rektorów, kar dla tych, którzy nie przestrzegają statutów, a także sposobu przekazywania ogłoszeń w szkołach. Wydane przez siebie statuty i rozporządzenia zebrał następnie w jednym zbiorze, który miał charakter raczej prywatny (*volumen proprium*). Być może w Padwie w tym czasie istniała jakaś pamięć o dawnych statutach uniwersyteckich, skoro miasto pamiętało o starych paktach z uniwersytetem. W jakiejś mierze mógł z nich korzystać rektor Gonzalo Pérez Gudiel¹¹. Nie da się jednak tego dowieść źródłowo.

Następcami tego rektora byli w 1261 roku Austriak Henryk z Petronell (*Sancta Petronilla*), prepozyt we Fryzyndze (Freising) i Franciszek z Nowary (Novara), kanonik padewski, pierwszy rektor uniwersytetu ultramontanów. Wydali oni wspólnie kolejne statuty: o przedstawianiu studentów do egzaminu, wyznaczaniu punktów (*puncta* – fragmenty tekstu do komentowania podczas egzaminów) dla studentów ubiegających się o stopień magistra (*ad magisterium pervenire*), o opozycjach w trakcie egzaminów prywatnych, o czasie wyborów rektora, o sposobie składania przysięgi przez studentów, o pensjach (*collecta*) doktorów, o obowiązku uczestniczenia studentów w nabożeństwach żałobnych za zmarłych kolegów, o zakazie podnajmowania mieszkań innym studentom. Następnie zebrali wszystkie dotąd uchwalone statuty w jeden zbiór (*unum volumen fecerunt*)¹².

¹¹ Stare pakta (*pacta vetera*) zostały wspomniane w 1262 roku w układzie między komuną a uniwersytetem. D. Gallo, op. cit., s. 18 (dokument 9, s. 40-47).

¹² *Statuta*, s. 107; D. Gallo, op. cit., s. 18 (dokument 7, s. 35-37).

dio di giurisprudenza, principalmente quello ultramontano. Gli statuti e le regolazioni riguardavano fra l'altro il modo di affidare l'insegnamento ai dottori, il modo di condurre dispute da parte dei dottori, le festività da osservare nella settimana, il modo di insegnare i libri obbligatori (*libri ordinarii*), i sostituti (*substituti*) dei maestri, l'avvio della lettura dei libri previo consenso dei rettori, le punicioni per quelli che non osservavano gli statuti e anche il modo di trasmettere gli annunci nelle scuole. In seguito, raccolse gli statuti e le regolazioni in una raccolta che ebbe piuttosto il carattere privato (*volumen proprium*). Forse in quel tempo esisteva a Padova un ricordo dei vecchi statuti universitari, visto che la città si ricordava dei vecchi patti con l'università. Poteva usarli in un qualche modo il rettore Gonzalo Pérez Gudiel¹¹. Tuttavia non è possibile provarlo attingendo alle fonti.

A succedere a quel rettore furono nel 1261 l'austriaco Enrico da Petronell (*Sancta Petronilla*), prevosto a Frisinga (Freising) e Francesco da Novara, canonico padovano, il primo rettore dell'università degli ultramontani. Pubblicarono insieme gli ulteriori statuti sulla presentazione degli studenti all'esame, sulla selezione dei punti (*puncta*, brani di testo da commentare durante gli esami) per gli studenti decisi ad ottenere il titolo magistrale (*ad magisterium pervenire*), sulle opposizioni durante gli esami privati, sul momento dell'elezione del rettore, sul modo di prestare il giuramento da parte degli studenti, sulle remunerazioni (*collecta*) dei dottori, sull'obbligo degli studenti di partecipare alle funzioni funebri per studenti defunti, sul divieto di prendere in subaffitto l'alloggio di un altro scolaro e in seguito raccolsero tutti gli statuti deliberati prima in una raccolta (*unum volumen fecerunt*)¹².

¹¹ Patti vecchi (*pacta vetera*) furono nominati nel 1262 negli accordi fra il comune e l'università. D. Gallo, op. cit., p. 18 (documento 9, pp. 40-47).

¹² *Statuta*, p. 107; D. Gallo, op. cit., p. 18 (documento 7, pp. 35-37).

ing teaching to doctors, the way of conducting their disputes, the feasts celebrated in the week, the method of lecturing on obligatory books (*libri ordinarii*), the appointment of substitute masters (*substituti*), the rectors consent to read books, the penalties for those who do not comply with the statutes, as well as the manner of submitting advertisements in schools. Rector Gudiel then compiled the statutes and regulations he issued in one collection, which was rather private (*volumen proprium*). Probably, in Padua at that time, the old university statutes were still remembered, since the old pacts between university and the city were often referred to. Gonzalo Pérez Gudiel may have used those privileges to some extent¹¹. However, this cannot be proved on the basis of the sources.

In 1261, Gudiel's successors were the Austrian Henry of Petronell (*Sancta Petronilla*), provost in Freising; and Francis of Novara, canon of Padua, the first rector of the Ultramontan University. They jointly issued successive statutes on the student presentations at the exam, on the appointments of points (*puncta*, i.e. fragments of texts to comment on during the exam) for students applying for a master's degree (*ad magisterium pervenire*), on oppositions during private exams, on the time of the rector's election, on the method of taking oaths by students, on the doctors' salaries, on the obligations of students to participate in memorial services for deceased colleagues, on the prohibition of subletting flats to other students, and then collected all the so far adopted statutes into one collection (*unum volumen fecerunt*)¹².

Further statutes by Rector John (Iohannes), a German provost from an unknown cathedral or collegiate church, were issued in 1267. He was to enforce and defend all the

¹¹ The old pacta (*pacta vetera*) were mentioned in 1262 in the agreement between the commune and the university. D. Gallo, op. cit., p. 18 (document 9, pp. 40-47).

¹² *Statutes*, p. 107; D. Gallo, op. cit., p. 18 (document 7, pp. 35-37).

Z 1267 roku pochodzą dalsze statuty autorstwa rektora Jana (Iohannes), prepozyta bliżej nieznaney katedry lub kolegiaty, pochodzącego z nacji niemieckiej. Miał on wyegzekwować i obronić wszystkie dotychczasowe przywileje uniwersyteckie, które studenci otrzymali od komuny padewskiej, a zwłaszcza te, które dotyczyły wynajmu mieszkań. Rektor Jan wobec władz miejskich miał bronić praw studentów do wybierania doktorów na katedry¹³.

Kolejne przywileje od komuny padewskiej uzyskał w 1268 roku rektor Aymon (Amon) de Quart, prepozyt genewski¹⁴, od którego pochodziły dalsze zarządzenia dotyczące m.in. pożyczek studenckich w pieniądzech od komuny, księgarzy (*stationarii*) i skarbników (*massarii*) uniwersytetu, sposobów rozwiązywania sporów między studentami a przepisującymi ksiąg (*scriptores*), o pośrednikach między uniwersytetem a komuną (*tractatores*), o elekcji doktorów¹⁵.

W 1271, za rektoratu Mikołaja z Polski, archidiakona krakowskiego¹⁶, i Jana de Monte Longo, archidiakona akwilejskiego¹⁷ przyjęto statuty dotyczące stanu (*condicio*) kwater studenckich, początku roku akademickiego, obowiązku rozpoczynania wy-

Al 1267 risalgono gli statuti successivi, scritti dal rettore Giovanni (Iohannes), prevosto di una cattedrale o collegiata sconosciuta, proveniente dalla nazione tedesca. Lui esigé e difese tutti i precedenti privilegi universitari che gli studenti avevano ottenuto dal comune di Padova e soprattutto quelli relativi all'affitto degli appartamenti. Il rettore Giovanni difese, nei confronti delle autorità comunali, i diritti degli studenti a scegliere i dottori per le cattedre¹³.

Ulteriori privilegi dal comune di Padova li ottenne nel 1268 il rettore Aymon (Amon) de Quart, prevosto di Ginevra¹⁴ che emanò le successive disposizioni relative, fra l'altro, ai prestiti di denaro per gli studenti da parte del Comune, agli stazionari (*stationarii*) e ai massari (*massarii*) dell'università, ai modi di risolvere le controversie fra gli studenti e i copisti dei libri (*scriptores*), agli intermediari fra l'università e il comune (*tractatores*), nonché all'elezione dei dottori¹⁵.

Nel 1271, quando il rettore era Nicolò (Mikołaj) di Polonia, arcidiacono di Cracovia¹⁶ e Giovanni (Iohannes) de Monte Longo, arcidiacono di Aquileia¹⁷, furono adottati gli statuti relativi allo stato (*condicio*) degli alloggi degli studenti, all'inizio dell'anno ac-

university privileges that students received from the Padua Commune, especially those relating to the rental of flats. Rector John defended the rights of students to elect doctors for chairs, which the city authorities opposed¹³.

Further privileges from the Commune of Padua were obtained in 1268 by Rector Aymon (Amon) de Quart, provost of Geneva¹⁴, who issued further regulations concerning students' loans from the commune, the university booksellers (*stationarii*) and treasures (*massarii*), the methods of resolving litigations between students and book copiers (*scriptores*), intermediaries between the university and the commune (*tractatores*), and the election of doctors¹⁵.

In 1271, during the rectorate of Nicholas (Mikołaj) from Poland, Archdeacon of Kraków¹⁶ and John (Iohannes) de Monte Longo, Archdeacon of Aquileia¹⁷, statutes were adopted regarding the state (*condicio*) of student accommodations, the beginning of the academic year, the hours of morning doctoral lectures, the obligation of booksellers to have copies of *questiones* for students in their stores, the festivities, the licensing of students after private examinations, the

¹³ Statuta, s. 107; D. Gallo, op. cit., s. 35, 36-37 (documento 7).

¹⁴ Był synem Jakuba, dziedzica Quart. Po studiach został kanonikiem (1283) i wielkim kantorem (1286-1303) katedry św. Jana w Lyonie i prepozytem w Lozannie (1286-1303), kanonikiem, a następnie prepozytem (1295) kolegiaty św. Jana z Beverley (Beverley Minster) w Anglii. Od 1292 roku pozostawał na służbie króla Anglii Edwarda I. Kapituła genewska wybrała go w 1304 roku na biskupa. W 1310 roku towarzyszył królowi rzymskiemu Henrykowi VII w wyprawie do Italii w celu koronacji cesarskiej jako jego sekretarz. Zmarł 13 października 1311 roku i został pochowany w kolegiacie św. Piotra i Orsa w Aoscie.

¹⁵ Statuta, s. 107; D. Gallo, op. cit., s. 36 (dokument 7).

¹⁶ Archidiakon krakowski do 1295 roku. B. Piec, *Pralaci kapituły katedralnej krakowskiej do początków XIV wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 42, 1994, s. 82, 92.

¹⁷ Giovanni de Verraclo był już 5 września 1264 roku archidiakonem Akwilei. W 1283 był audytorem, sędzią i notariuszem papieskim, w 1288 – kapelanem papieskim. Zmarł przed 10 stycznia 1291 roku. Zob. M. P. Alberzoni, *Gregorio de Monte Longo*, w: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 59, 2002 [wydanie internetowe].

¹³ Statuta, p. 107; D. Gallo, op. cit., pp. 35, 36-37 (documento 7).

¹⁴ Fu figlio di Jacopo, erede di Quart. Dopo gli studi divenne canonico (1283) e il grande cantore (1286-1303) della cattedrale di San Giovanni a Lione e prevosto a Losanna (1286-1303), canonico e in seguito prevosto (1295) della collegiata di San Giovanni di Beverley (Beverley Minster) in Inghilterra. Dal 1292 rimase a servizio del re d'Inghilterra Edoardo I. Il capitolo di Ginevra lo scelse vescovo nel 1304. Nel 1310 accompagnò il re 'romano' Enrico VII nella spedizione in Italia per l'incoronazione imperiale come suo segretario. Morì il 13 ottobre 1311 e fu sepolto nella collegiata dei Santi Pietro e Orso a Aosta.

¹⁵ Statuta, p. 107; D. Gallo, op. cit., p. 36 (documento 7).

¹⁶ Arcidiacono di Cracovia fino al 1295. B. Piec, *Pralaci kapituły katedralnej krakowskiej do początków XIV wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 42, 1994, pp. 82, 92.

¹⁷ Giovanni de Verraclo il 5 settembre 1264 era già l'arcidiacono di Aquileia. Nel 1283 fu auditore, giudice e notaio papale, nel 1288 – cappellano papale. Morì prima del 10 gennaio 1291. Vedi M. P. Alberzoni, *Gregorio de Monte Longo*, in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 59, 2002 [edizione web].

¹³ Statutes, p. 107; D. Gallo, op. cit., pp. 35, 36-37 (document 7).

¹⁴ Son of Jacob, who was heir to Quart. After graduation, he became canon (1283), great cantor (1286-1303) of the Cathedral of St. John in Lyon, provost in Lausanne (1286-1303), canon, and then provost (1295) of the collegiate church of St. John of Beverley (Beverley Minster) in England. From 1292, he was in service of the King of England, Edward I. The Geneva Chapter elected him to the bishopric in 1304. In 1310, he accompanied the Roman king Henry VII – as his secretary – on an expedition to Italy for the imperial coronation. He died on October 13, 1311, and was buried in the collegiate church of St. Peter and Ors in Aosta.

¹⁵ Statutes, p. 107; D. Gallo, op. cit., p. 36 (document 7).

¹⁶ Archdeacon of Kraków until 1295. B. Piec, *Pralaci kapituły katedralnej krakowskiej do początków XIV wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 42, 1994, pp. 82, 92.

¹⁷ On September 5, 1264, Giovanni de Verraclo was already Archdeacon of Aquileia. In 1283, he was auditor, judge, and papal notary; in 1288, a papal chaplain. He died before January 10, 1291. See M. P. Alberzoni, *Gregorio de Monte Longo*, in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 59, 2002 [online edition].

kładów przez doktorów po wybiciu dzwonu na godzinę trzecią (*tertia*), obowiązku księgarzy posiadania w swych sklepach egzemplarzy kwestii (*questiones*) dla studentów, dni świątecznych, dopuszczania studentów do licencjatu po egzaminie prywatnym, kar dla tych, którzy nie chcieli składać przysięgi, księgarzy i ksiąg, jakie powinni mieć, punktów i wyznaczaniu punktów podczas egzaminu¹⁸.

W 1279 roku rektor Filip Spicciani (Philippus de Spizianis) z Mondragone (de Monte Dracono) w Lazise w diecezji Werony, ze wszystkich dotychczasowych kompilacji (*ex omnibus compilacionibus*) dokonał nowej kodyfikacji statutów (*volumen composuit et ordinavit*)¹⁹.

Na dalsze kodyfikacje statutów padewskich miały duży wpływ dramatyczne wypadki, do których doszło w 1321 roku w Bolonii. Kryzys wywołał tamtejszy podesta Giustinello Teselgardi z Fermo. Wbrew przywilejom uniwersyteckim skazał na śmierć przez ścięcie studenta Jacopo z Valenzy, który uprowadził dziewczynę Costanzę, córkę Franceschina (Cecchina?) de'Zangoni d'Argela. Ponieważ studenci nie otrzymali żadnego zadośćuczynienia, przenieśli się do Imoli, a potem do Sieny²⁰. Jednym z przywódców buntu był Polak, Jarosław Bogoria ze Skotniki, późniejszy arcybiskup gnieźnieński. O wydarzeniach tych zapewne wielokrotnie opowiadał, skoro opisał je kronikarz polski Jan z Czarnekowa we wspomnieniu pośmiertnym po tymże dostojniku kościelnym. Czytamy tam: *Niegdyś, kiedy był* [Jarosław ze Skotnik – K. S.] *jeszcze na uniwersytecie*

¹⁸ Statuta, s. 108; D. Gallo, op. cit., s. 36-37 (dokument 7). Z 1277 roku pochodzi statut miejski, który sankcją surowych kar usiłował powstrzymać groźbę secesji, to jest opuszczania Padwy. D. Gallo, op. cit., s. 19-20 (dokument 16, s. 54-55).

¹⁹ Statuta, s. 108; D. Gallo, op. cit., s. 36-37 (dokument 7). Z 1281 roku zachował się w oryginale dyplom uniwersytecki, pozwalający odtworzyć starą procedurę nadawania stopni naukowych. D. Gallo, op. cit., s. 19; dokument 15, s. 53-54.

²⁰ G. Rossi, „Universitas scholarium” e Comune (Sec. XII-XIV), „Studi e memorie per la storia dell’Università di Bologna”, nuova serie 1, 1956, s. 253-265.

cademico, all’obbligo dei dottori di iniziare la lezione dopo il rintocco dell’ora terza, all’obbligo degli stazionari di possedere nelle loro botteghe delle copie delle questioni (*questiones*) da mettere a disposizione degli studenti, all’osservazione delle feste, all’ammissione degli studenti al baccalaureato dopo l’esame privato, alle punizioni di quelli che non volevano prestare il giuramento, ai librai e ai libri che loro dovevano possedere, e ai brani di testo (*puncta*) da assegnare all’esame¹⁸.

Nel 1279 il rettore Filippo Spicciani (Philippus de Spizianis) da Mondragone (de Monte Dracono) di Lazise nella diocesi di Verona, in base a tutte le precedenti kompilazioni (*ex omnibus compilacionibus*) esegui la nuova codificazione degli statuti (*volumen composuit et ordinavit*)¹⁹.

Sulle successive codificazioni degli statuti padovani ebbero un grande influsso gli eventi che si verificarono nel 1321 a Bologna. La crisi fu provocata dal podestà Giustinello Teselgardi da Fermo. In pieno contrasto con i privilegi universitari, egli condannò alla morte per decapitazione lo studente Jacopo da Valenza che aveva rapito una ragazza: Costanza, figlia di Franceschino (Cecchino?) de’ Zangoni d’Argela. Visto che gli studenti non ottennero nessuna riparazione, si trasferirono ad Imola e in seguito a Siena²⁰. Uno dei capi della rivolta fu un polacco, Jarosław Bogoria da Skotniki, futuro arcivescovo di Gniezno. Di quegli avvenimenti dovette sicuramente parlare più volte visto che furono descritte dal cronista Giovanni (Jan, Janko) da Czarneków nella commemorazione dopo la morte del di-

¹⁸ Statuta, p. 108; D. Gallo, op. cit., pp. 36-37 (documento 7). Al 1277 risale lo statuto urbano che, applicando le punizioni severe, cercava di fermare la secessione e cioè l’abbandono di Padova. D. Gallo, op. cit., pp. 19-20 (documento 16, pp. 54-55).

¹⁹ Statuta, p. 108; D. Gallo, op. cit., pp. 36-37 (documento 7). Al 1281 risale l’originale del diploma universitario che permette di ricostruire la vecchia procedura della concessione dei titoli accademici. D. Gallo, op. cit., p. 19; documento 15, pp. 53-54.

²⁰ G. Rossi, „Universitas scholarium” e Comune (Sec. XII-XIV), „Studi e memorie per la storia dell’Università di Bologna”, nuova serie 1, 1956, pp. 253-265.

penalties for those who did not want to take the oath, the duties of booksellers and the books they should have, the parts of texts (*puncta*) and assigning of “puncta” during the exam¹⁸.

In 1279, Rector Philip Spicciani (Philippus de Spizianis) de Mondragone (de Monte Dracono) in Lazise, from the diocese of Verona, made a new codification of statutes (*volumen composuit et ordinavit*) from all compilations to date (*ex omnibus compilacionibus*)¹⁹.

The further codification of the Padua statutes was largely influenced by the dramatic events that took place in Bologna in 1321. The crisis was triggered by a local mayor (podesta) Giustinello Teselgardi from Fermo. Contrary to university privileges, he sentenced a student (Jacopo from Valencia) to death by beheading. Jacopo had kidnapped the girl Costanza, the daughter of Franceschino (Cecchino?) De’Zangoni d’Argela. As the students did not receive any compensation, they moved to Imola and then to Siena²⁰. One of the leaders of the rebellion was a Pole, Jarosław Bogoria from Skotniki, who later became archbishop of Gniezno (1342-1371). He probably told others about these events many times, since they were described by a Polish chronicler, John (Jan, Janko) of Czarneków, in his posthumous reminiscence of that church dignitary. We read there: [Jarosław from Skotniki – K. S.] *was still at the university in Bologna when a certain English student was beheaded by Bologna townspeople for adultery with a townswoman committed with the consent of her husband for*

¹⁸ Statutes, p. 108; D. Gallo, op. cit., pp. 36-37 (documento 7). The 1277 city statute tried to stop the threat of secession, i.e. leaving Padua, by severe penalties. D. Gallo, op. cit., pp. 19-20 (documento 16, pp. 54-55).

¹⁹ Statutes, p. 108; D. Gallo, op. cit., pp. 36-37 (documento 7). The original university diploma from 1281 makes it possible to reconstruct the old procedure of awarding academic degrees. D. Gallo, op. cit., p. 19; documento 15, pp. 53-54.

²⁰ G. Rossi, „Universitas scholarium” e Comune (Sec. XII-XIV), „Studi e memorie per la storia dell’Università di Bologna”, nuova serie 1, 1956, pp. 253-265.

w Bolonii, gdy pewien student Anglik, za cudzołóstwo z jakąś mieszcanką – popełnione zresztą za zgodą jej męża za pieniądze – był przez mieszczan bolońskich ścięty, Jarosław, jako rektor uniwersytetu [właściwie syndyk ultramontanów – K. S.], przeniósł wykłady prawa kanonicznego z Bolonii do innego miasta i nie zezwolił na ich przywrócenie, aż znakomitsi obywatele z rozkazu papieża Jana XXII ufundowali na intencję zbawienia duszy ściętego Anglika kaplicę i dostatecznie ją uposażyli, oraz dali studentom należyte za-dosćuczynienie²¹. Znakiem pojednania było wybudowanie kościółka Santa Maria della Pace (Santa Maria degli Scolari)²². Na zachowanej w Museo civico w Bolonii płaskorzeźbie z kaplicy znajduje się wyobrażenie Matki Boskiej z Dzieciątkiem i sześciu asystujących jej postaci. Wśród syndyków widnieje także Jarosław z herbem i napisem: IAROSLAUS DE POLONIA²³.

Kryzys starały się wykorzystać inne miasta, w tym także Padwa. Sytuacja polityczna była dla miasta sprzyjająca. W 1320 roku antykról rzymski Fryderyk III odwołał potępienie nałożone przez cesarza Henryka VII (1313), dzięki czemu uniwersytet padewski

gnitario ecclesiastico. Leggiamo in essa: *Una volta, quando* [Jarosław da Skotniki – K. S.], *era ancora all'Università di Bologna, quando un certo studente inglese, per adulterio con una cittadina, commesso con il consenso del marito per denaro, fu decapitato dai cittadini di Bologna, Jarosław, come rettore dell'università* [propriamente sindaco degli ultramontani – K. S.], *trasferì le lezioni di diritto canonico da Bologna ad un'altra città e non ne permise il ritorno, finché cittadini illustri, su ordine di Papa Giovanni XXII, non fondarono una cappella per la salvezza dell'anima dell'inglese decapitato e la dotarono a sufficienza, e diedero agli studenti il dovuto compenso*²¹. Il segno della riconciliazione fu la costruzione della chiesetta di Santa Maria della Pace (Santa Maria degli Scolari)²². Sul bassorilievo proveniente dalla cappella, conservato al Museo civico di Bologna, si trova l'immagine della Madonna col Bambino assistita da sei persone. Fra le persone c'è anche Jarosław con lo stemma e l'iscrizione: IAROSLAUS DE POLONIA²³.

Le altre città cercarono di sfruttare la situazione di crisi, compresa anche Padova. La situazione politica era propizia per la

money. Jarosław, as university rector [actually the syndic of ultramontans – K. S.], transferred the lectures of canon law from Bologna to another city and did not allow their restoration until the distinguished citizens, on the order of Pope John XXII, funded a chapel for the salvation of the soul of the beheaded Englishman, endowed it sufficiently, and gave the students due compensation²¹. A sign of reconciliation was the construction of the small church of Santa Maria della Pace (Santa Maria degli Scolari)²². On the chapel's bas-relief preserved in the Museo civico in Bologna, there is an image of the Virgin Mary with the Child and six figures assisting her. Among the syndics, there is also Jarosław with a coat of arms and the inscription: IAROSLAUS DE POLONIA²³.

Other cities tried to take advantage of the crisis, including Padua. The political situation was favorable for the city. In 1320, the 'Roman' anti-king Frederick III canceled the condemnation of the city by Emperor Henry VII (1313), thanks to which the University of Padua received confirmation of papal and imperial privileges granted to Paris, Bolo-

²¹ *Kronika Jana z Czarnkowa*, tłumaczył J. Żerbiłło, oprac. tekstu i przypisów M. D. Kowalski, Kraków 1996, s. 63. W oryginale łacińskim czytamy: *Iste [Jarosław Bogoria ze Skotnik – K. S.] quodam tempore existens in studio Bononiensi dum quidam studens de Anglia per cives Bononienses propter quoddam adulterium, quod cum quadam civissa, marito suo etiam consentiente ratione pecuniae, commiserat, fuisset decapitatus, tanquam rector universitatis studium juris canonici de Bononia ad aliam civitatem transtulit, nec restituere permisit, donec Johanne papa XXII jubente cives honorabiles ob remedium animae Anglici decollati capellam fundarunt, et ipsam sufficienter dotaverunt, et aliam satisfactionem studentibus congruam impenderunt*. *Kronika Jana z Czarnkowa*, oprac. Jan Szlachetkowski, w: *Monumenta Poloniae Historica*, II, Lwów 1872, s. 672.

²² Przy via san Mamolo; dziś via d'Azeglio 57; kościółek przetrwał do 1813 roku.

²³ Z. Kozłowska-Budkowa, *Polonia w Bolonii w latach 1300-1327*, w: *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Warszawa 1976, s. 287-288; T. Dunin-Wąsowicz, *Il bassorilievo con iscrizione del 1322 proveniente dalla chiesa S. Maria degli Scolari di Bologna*, w: *Commentationes Historicae. Almae Matri Studiorum Bononiensi novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Jagellonica Cracoviensi oblatae*, Warszawa-Kraków 1988, s. 49-57.

²¹ *Kronika Jana z Czarnkowa*, traduzione [in polacco n.d.T.] di J. Żerbiłło, redazione del testo e delle note a piè pagina M. D. Kowalski, Cracovia 1996, p. 63 [la traduzione in italiano è stata eseguita in base al testo della traduzione polacca, n.d.T.]. Nell'originale latino leggiamo: *Iste [Jarosław Bogoria da Skotniki – K. S.] quodam tempore existens in studio Bononiensi dum quidam studens de Anglia per cives Bononienses propter quoddam adulterium, quod cum quadam civissa, marito suo etiam consentiente ratione pecuniae, commiserat, fuisset decapitatus, tanquam rector universitatis studium juris canonici de Bononia ad aliam civitatem transtulit, nec restituere permisit, donec Johanne papa XXII jubente cives honorabiles ob remedium animae Anglici decollati capellam fundarunt, et ipsam sufficienter dotaverunt, et aliam satisfactionem studentibus congruam impenderunt*. *Kronika Jana z Czarnkowa*, redazione Jan Szlachetkowski, in: *Monumenta Poloniae Historica*, II, Lwów 1872, p. 672.

²² In via San Mamolo; oggi via d'Azeglio 57; la chiesetta esistette fino al 1813.

²³ Z. Kozłowska-Budkowa, *Polonia w Bolonii w latach 1300-1327*, in: *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Varsavia 1976, pp. 287-288; T. Dunin-Wąsowicz, *Il bassorilievo con iscrizione del 1322 proveniente dalla chiesa S. Maria degli Scolari di Bologna*, in: *Commentationes Historicae. Almae Matri Studiorum Bononiensi novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Jagellonica Cracoviensi oblatae*, Varsavia-Cracovia 1988, pp. 49-57.

²¹ *Chronicle of John from Czarnków*, translated by J. Żerbiłło, ed. of the text and footnotes M. D. Kowalski, Kraków 1996, p. 63. In the Latin original we read: *Iste [Jarosław Bogoria from Skotniki – K. S.] quodam tempore existens in studio Bononiensi dum quidam studens de Anglia per cives Bononienses propter quoddam adulterium, quod cum quadam civissa, marito suo etiam consentiente ratione pecuniae, commiserat, fuisset decapitatus, tanquam rector universitatis studium juris canonici de Bononia ad aliam civitatem transtulit, nec restituere permisit, donec Johanne papa XXII jubente cives honorabiles ob remedium animae Anglici decollati capellam fundarunt, et ipsam sufficienter dotaverunt, et aliam satisfactionem studentibus congruam impenderunt*. "Kronika Jana z Czarnkowa", ed. Jan Szlachetkowski, in: *Monumenta Poloniae Historica*, II, Lwów 1872, p. 672.

²² On via san Mamolo; today via d'Azeglio 57; the church survived until 1813.

²³ Z. Kozłowska-Budkowa, *Polonia w Bolonii w latach 1300-1327*, in: *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Warszawa 1976, pp. 287-288; T. Dunin-Wąsowicz, *Il bassorilievo con iscrizione del 1322 proveniente dalla chiesa S. Maria degli Scolari di Bologna*, in: *Commentationes Historicae. Almae Matri Studiorum Bononiensi novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Jagellonica Cracoviensi oblatae*, Warszawa-Kraków 1988, pp. 49-57.

otrzymał potwierdzenie przywilejów papieskich i cesarskich przyznanych Paryżowi, Bolonii, Orleanowi i Montpellier²⁴. Syndycy miejscy wyjechali więc do Imoli, gdzie poczynili pewne obietnice rektorom uniwersytetu bolońskiego, a także 20 reprezentantom przez niego wybranym²⁵. Problem polegał na tym, że uniwersytet w Padwie miał już własne statuty, różniące się od bolońskich. Tymczasem statuty bolońskie nie były znane dotąd studentom padewskim, a bez znajomości prawa nie mogli się odpowiednio rządzić (*statuta erant ignota scholaribus studii Paduani, et lege ignota regi non possunt*)²⁶. W tej sytuacji za zgodą Ulricha V, hrabiego z Pfannbergu, reprezentującego Fryderyka Pięknego Habsburga, ustanowieni zostali generalni pełnomocnicy padewscy (*Paduani tractatores*): Belcaro Brognacca (de' Brognacchi), doktor prawa rzymskiego, Jan z Vigonzy, Schinella Dotto, Albertino Mussato, poeta i historiograf, którzy mieli odnowić dawne przywileje studium i uchwalić nowe (*privilegia studij renovandi priora, et nova quecumque condendi*). Pełnomocnicy ci na prośbę Graziadei, biskupa Parenzo²⁷ i Ottona z Polski, kanonika krakowskiego²⁸, rektorów obu uniwersytetów prawniczych,

²⁴ D. Gallo, op. cit., s. 21 (dokument nr 24, s. 69-70).

²⁵ „omnia pacta, que syndici communis Padue fecerunt et firmaverunt Ymole rectoribus Universitatis Bononie et XX sapientibus per Universitatem electis, sibi ad plenum et integraliter firmari et obsevari iacent, salvo capitulo quod loquitur de eleccione rectorum”. *Statuta*, s. 532 (paragraf 15).

²⁶ *Statuta*, s. 109 (*prohemium ad totum librum*).

²⁷ Graziadio, z zakonu karmelitów, biskup Parenzo na Istrii (dziś Poreč w Chorwacji) w latach 1309-1327.

²⁸ *Statuta*, s. 221. Był to Otto, syn Pakosława z Mstyczowa, herbu Lis, kanonik krakowski (1321-1364). Stopnia naukowego raczej nie uzyskał. Potem kanonik sandomierski (1325-1327), kantor sandomierski (1330-1365), kanclerz wielkopolski (1333-1365), kanonik gnieźnieński (1342), poznański (1352), prepozyt skalbmierski (1354-1356), prepozyt gnieźnieński (1357-1366), archidiacon krakowski (1366). Zmarł 27 września 1366 roku. Był dyplomatą króla Kazimierza Wielkiego. J. Bieniak, *Otto ze Mstyczowa zwany Lisowic h. Lis*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 24, 1980, s. 633-634; M. D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320-1382)*, Kraków 1996, s. 235-236, nr 172.

città. Nel 1320 l'anti-re romano Federico III d'Asburgo revocò la dannazione della città da parte dell'imperatore Enrico VII (1313) e grazie a ciò l'università padovana ottenne la conferma dei privilegi papali ed imperiali assegnati a Parigi, Bologna, Orléans e Montpellier²⁴. I sindaci cittadini partirono allora per Imola, dove fecero alcune promesse ai rettori dell'università di Bologna e anche ai 20 rappresentanti scelti dalla stessa²⁵. Il problema era quello che l'università di Padova aveva già i propri statuti, diversi da quelli bolognesi. Al contempo gli statuti di Bologna non erano conosciuti agli studenti di Padova e senza conoscenza del diritto non potevano governarsi correttamente (*statuta erant ignota scholaribus studii Paduani, et lege ignota regi non possunt*)²⁶. In quella situazione con il consenso di Ulrich V, conte di Pfannberg, rappresentante dell'imperatore Federico d'Austria, furono costituiti i plenipotenziari generali padovani (*Paduani tractatores*): Belcaro Brognacca (de' Brognacchi), dottore in diritto romano, Giovanni da Vigonza, Schinella Dotto, Alberto Mussato, poeta e storiografo, che dovettero rinnovare i privilegi dello Studio e deliberarne dei nuovi (*privilegia studij renovandi priora, et nova quecumque condendi*). I plenipotenziari, su richiesta di Graziadio, vescovo di Parenzo²⁷ e di Ottone di Polonia, canonico di Cracovia²⁸, rettori di entrambe le

²⁴ D. Gallo, op. cit., p. 21 (documento 24, pp. 69-70).

²⁵ „Omnia pacta, que syndici communis Padue fecerunt et firmaverunt Ymole rectoribus Universitatis Bononie et XX sapientibus per Universitatem electis, sibi ad plenum et integraliter firmari et obsevari iacent, salvo capitulo quod loquitur de eleccione rectorum”. *Statuta*, p. 204 (rubrica 15).

²⁶ *Statuta*, p. 109 (*prohemium ad totum librum*).

²⁷ Graziadio, dall'ordine dei carmelitani, vescovo di Parenzo a Istria (oggi Poreč in Croazia) negli anni 1309-1327.

²⁸ *Statuta*, p. 221. Fu Ottone (Otto), figlio di Pakosław da Mstyczów, stemma Lis (volpe), canonico di Cracovia (1321-1364). Con buone probabilità non conseguì un titolo accademico. In seguito canonico di Sandomierz (1325-1327), cantore di Sandomierz (1330-1365), cancelliere della Grande Polonia (Polonia Maior) (1333-1365), canonico di Gniezno (1342), di Cracovia (1352), prevosto di Skalbmierz (1354-1356), prevosto di Gniezno (1357-1366), arcidiacono di Cracovia (1366). Morì il 27 settembre 1366. Fu diplomatico del re Casimiro III di Polonia detto il Grande (Kazimierz Wielki).

gna, Orleans, and Montpellier²⁴. The city syndics then left for Imola, where they made certain promises to the Rectors of the University of Bologna, as well as to the 20 representatives elected by it²⁵. The problem was that the University of Padua already had its own statutes, different from the statutes effective in Bologna. Meanwhile, the Bologna statutes were not known by Padua students so far and – ignorant of the law – they could not govern themselves properly (*statuta erant ignota scholaribus studii Paduani, et lege ignota regi non possunt*)²⁶. In this situation, with the consent of Ulrich V, Count of Pfannberg, representing Emperor Frederick the Beautiful Habsburg, general plenipotentiaries of the city – Paduani tractatores – were appointed: Belcaro de' Brognacchi, doctor of Roman law, John of Vigonza, Schinella Dotto, Albertino Mussato, poet and historiographer – who were to renew the old privileges of “Studium” and enact new ones (*privilegia studij renovandi priora, et nova quecumque condendi*). These plenipotentiaries, at the request of Graziadei, Bishop of Parenzo²⁷, Otto of Poland, canon of Kraków²⁸, rectors of both universities of law, and the trustee (*sin-*

²⁴ D. Gallo, op. cit., p. 21 (document 24, pp. 69-70).

²⁵ „Omnia pacta, que syndici communis Padue fecerunt et firmaverunt Ymole rectoribus Universitatis Bononie et XX sapientibus per Universitatem electis, sibi ad plenum et integraliter firmari et obsevari iacent, salvo capitulo quod loquitur de eleccione rectorum”. *Statutes*, p. 204 (Rubric 15).

²⁶ *Statutes*, p. 109 (*prohemium ad totum librum*).

²⁷ Graziadio, of the Carmelite Order, Bishop of Parenzo in Istria (today Poreč in Croatia) between 1309 and 1327.

²⁸ *Statutes*, p. 221. It was Otto, son of Pakosław from Mstyczów, his coat of arms was Lis (Fox), canon of Kraków (1321-1364). He did not obtain an academic degree. Later, he became canon of Sandomierz (1325-1327), cantor of Sandomierz (1330-1365), chancellor of the Wielkopolska (Polonia Maior) region (1333-1365), canon of Gniezno (1342), canon of Poznań (1352), provost of Skalbmierz (1354-1356), provost of Gniezno (1357-1366), Archdeacon of Krakow (1366). He died on September 27, 1366. He was a diplomat of King Kazimierz Wielki (Casimir the Great). J. Bieniak, *Polski słownik biograficzny*, vol. 24, 1980, pp. 633-634; M.D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320-1382)*, Kraków 1996, pp. 235-236, No. 172.

a także Jana (Iohannes) Tedelgari (de Thidelgarijs) z Rzymu (de Urbe), kanonika padewskiego i syndyka wyznaczonego przez uniwersytet, „by występował w jego imieniu”, zatwierdzili układ (*Nova pacta*) spisany w 29 rubrykach²⁹.

Tractatores – mimo zawartej w preambule deklaracji o odnowieniu wcześniejszych przywilejów studium padewskiego – byli właściwie zdecydowani zrezygnować z własnych statutów i przyjąć zwyczaje, statuty i ordynacje studium bolońskiego³⁰. Komuna padewska miała bowiem bezzwłocznie postarać się o odpowiedni egzemplarz statutów w Bolonii³¹. Miały być przestrzegane wszystkie przywileje przyznane uniwersytetowi przez komunę bolońską, a nawet, gdyby się okazało, że wcześniej komuna padewska przyznała swemu uniwersytetowi przywileje nieznane w Bolonii, a korzystne dla studentów, te miały pozostawać w mocy. Rektorzy obu uniwersytetów mieli otrzymać okazałe kamienice (*hospicia pulcherrima*) tak dla pomieszczenia służby, jak i na zebrania uniwersytetu (*congregaciones*), studenci mieli być zrównani we wszystkich prawach z mieszczanami (*ut eisdem privilegijs, quibus gaudent cives, gaudeant et scolares*), a nawet zaliczeni w ich poczet (*in numero civium civitatis [...] computentur*)³². W paktach była mowa o potrzebie wysłania posłów miejskich do Ferrary, by ta nie przeszkadzała w wolnym przyjeździe studentów do Padwy. Postanowiono także wysłać posłów do kurii papieskiej w Awinionie

università dei giuristi, ma anche di Giovanni (Iohannes) Tedelgari (de Thidelgarijs) da Roma (de Urbe), canonico padovano e sindaco incaricato dall'università, “affinché agisse in suo nome”, approvarono l'accordo (*Nova pacta*) scritto in 29 rubriche²⁹.

“Tractatores”, nonostante la dichiarazione, contenuta nella premessa, sul rinnovo dei precedenti privilegi dello Studio di Padova, erano piuttosto decisi a rinunciare ai propri statuti e ad adottare le abitudini, gli statuti e gli ordinamenti dello Studio bolognese³⁰. Il comune di Padova dovette procurare tempestivamente l'apposita copia degli statuti di Bologna³¹. Dovevano essere osservati tutti i privilegi assegnati all'università dal comune di Bologna e nel caso in cui si rivelasse che il comune di Padova avesse assegnato prima alla sua università dei privilegi sconosciuti a Bologna e favorevoli per gli studenti, essi dovevano rimanere in vigore. I rettori di entrambe le università dovevano ottenere palazzi imponenti (*hospicia pulcherrima*) sia per i servitori che per le riunioni universitarie (*congregaciones*), gli studenti dovevano essere pari in tutti i diritti ai cittadini (*ut eisdem privilegijs, quibus gaudent cives, gaudeant et scolares*) e perfino considerati parte di essi (*in numero civium civitatis [...] computentur*)³². Nei patti si parlava della necessità di mandare gli inviati comunali a Ferrara perché non si opponesse al passaggio libero degli studenti a Padova. Si decise anche di mandare gli inviati

dicus) John (Iohannes) Tedelgari (de Thidelgarijs), from Rome (de Urbe), canon of Padua, approved the pacts (*Nova pacta*) written in 29 rubrics²⁹.

Tractatores – despite the declaration in the preamble on the renewal of the earlier privileges of the Padua Studium – were in fact determined to abandon their own statutes and adopt the customs, statutes, and ordinations of the Bologna University³⁰. Immediately, the Padua Commune had to obtain an appropriate copy of the statutes in Bologna³¹. All privileges granted to the university by the Bologna Commune were to be respected, and even if it turned out that the Padua Commune had previously granted its university privileges unknown in Bologna and favorable to students, these were to remain in force. The rectors of both universities were to receive magnificent tenement houses (*hospicia pulcherrima*) both for the servants and for university meetings (*congregaciones*), students were to be equated in all rights with the townspeople (*ut eisdem privilegijs, quibus gaudent cives, gaudeant et scolares*), and even counted as townspeople (*in numero civium civitatis [...] computentur*)³². The pacts mentioned the need to send city envoys to Ferrara so that it would not interfere with the free arrival of students to Padua. It was also decided that envoys should be sent to the papal curia in Avignon and in order to confirm all the rights granted to the “Bologna Studium” by the Popes, as well as to establish a conservator of university rights in the person of the

²⁹ *Statuta*, s. 220-229; D. Gallo, op. cit., nr 25 (s. 71-81). Instrument notarialny wystawił notariusz publiczny, magister Marek de Calcaterra (Marcus de Calcateris).

³⁰ Rubryka 3. Item firmaverunt et promiserunt, quod studium Paduanum regatur et gubernetur secundum consuetudines, statuta et ordinationes studij Bononiensis” (*Statuta*, s. 222; D. Gallo, op. cit., s. 72).

³¹ Rubryka 29. Item promiserunt et firmaverunt quod commune Padue copiam statutorum Universitatis Bononiensis suis expensis statim sine mora debeat procurare” (*Statuta*, s. 229; D. Gallo, op. cit., s. 81).

³² Rubryka 14 (*Statuta*, s. 225-226; D. Gallo, op. cit., s. 79-80).

J. Bieniak, *Polski słownik biograficzny*, vol. 24, 1980, pp. 633-634; M. D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320-1382)*, Cracovia 1996, pp. 235-236, n. 172.

²⁹ *Statuta*, pp. 220-229; D. Gallo, op. cit., n. 25 (pp. 71-81). Lo strumento notarile fu rilasciato dal notaio pubblico magister Marco de Calcaterra.

³⁰ Rubrica 3. Item firmaverunt et promiserunt, quod studium Paduanum regatur et gubernetur secundum consuetudines, statuta et ordinationes studij Bononiensis” (*Statuta*, p. 222; D. Gallo, op. cit., p. 72).

³¹ Rubrica 29. Item promiserunt et firmaverunt quod commune Padue copiam statutorum Universitatis Bononiensis suis expensis statim sine mora debeat procurare” (*Statuta*, p. 229; D. Gallo, op. cit., p. 81).

³² Rubrica 14 (*Statuta*, pp. 225-226; D. Gallo, op. cit., pp. 79-80).

²⁹ *Statutes*, pp. 220-229; D. Gallo, op. cit. no. 25 (pp. 71-81). The notary instrument was issued by the public notary, “magister” Mark of Calcaterra (Marcus de Calcaterra).

³⁰ Rubric 3. „Item firmaverunt et promiserunt, quod studium Paduanum regatur et gubernetur secundum consuetudines, statuta et ordinationes studij Bononiensis” (*Statutes*, p. 222; D. Gallo, op. cit., p. 72).

³¹ Rubric 29. „Item promiserunt et firmaverunt quod commune Padue copiam statutorum Universitatis Bononiensis suis expensis statim sine mora debeat procurare” (*Statutes*, p. 229; D. Gallo, op. cit., p. 81).

³² Rubric 14 (*Statutes*, pp. 225-226; D. Gallo, op. cit., pp. 79-80).

i postarać się o potwierdzenie wszystkich praw przyznanych studium bolońskiemu przez papieży, a także o ustanowienie konserwatora praw uniwersytetu w osobie patriarchy Akwilei³³. Wszystkie uzgodnienia (*conventiones*) i pakt (pacta) miały być wpisane do statutów miejskich³⁴.

Starania komuny padewskiej zakończyły się fiaskiem, gdyż szybko doszło do wspomnianego pojednania uniwersytetu z komuną bolońską. W statutach miejskich Padwy nie zachowała się żadna wzmianka o układzie z 1321 roku. Jediną konsekwencją tych burzliwych wydarzeń było sprowadzenie egzemplarza kodeksu statutów bolońskich i wykorzystanie ich w nowej redakcji statutów padewskich.

Próbie nowej redakcji podjęto w 1330 roku za Theonitarius de Thebaldis z Parmy, rektora uniwersytetu citramontanów, ale nie została zaaprobowana przez oba uniwersytety³⁵. Dlatego w 1331 roku, za rektoratu Jana z Czech, prepozyta św. Idziego w Pradze³⁶, a także Binusa Mory z Mediolanu, wraz z członkami komisji statutowej (*statutarii*) przejrzano stare i nowe statuty, z których zaaprobowano kodeks (*ex quibus quoddam volumen approbaverunt*), poprawiwszy, odrzuciwszy lub usunąwszy wiele dawnych przepisów (*aliquibus tamen emendatis, reprobatis vel eiectis*). Zbiór ten także nie został za-

alla curia papale ad Avignone e cercare di farsi confermare tutti i diritti assegnati allo Studio di Bologna dai papi e anche di far istituire il conservatore dei diritti dell'università in persona del patriarca di Aquileia³³. Tutti gli accordi (*conventiones*) e i patti (*pacta*) dovevano essere iscritti agli statuti comunali³⁴.

Gli sforzi del comune di Padova fallirono, perché presto ebbe luogo la riconciliazione dell'università con il comune di Bologna. Negli statuti comunali di Padova non si conservò nessuna nota sull'accordo del 1321 di cui sopra. L'unica conseguenza di quegli avvenimenti tempestosi fu il fatto che a Padova fu portata una copia degli statuti di Bologna di cui si fece uso nella redazione degli statuti padovani.

Il tentativo di una nuova redazione fu avviato nel 1330 ai tempi del rettore dell'università dei citramontani Theonitarius de Thebaldis da Parma, però non fu accettato da entrambe le università³⁵. Perciò nel 1331, quando il rettore era Giovanni di Boemia, prevosto di Sant'Egidio a Praga³⁶ e anche Binus Mora da Milano, i membri della commissione statutaria (*statutarii*) revisionarono i vecchi ed i nuovi statuti, traendone un nuovo codice (*ex quibus quoddam volumen approbaverunt*), avendo corretto, respinto o cancellato tante vecchie disposizioni (*aliquibus tamen emendatis, reprobatis vel eiectis*). Neppure questa raccolta fu approvata alla fine, perché ebbero

Patriarch of Aquileia³³. All agreements (*conventiones*) and pacts (*pacta*) were to be entered in the city statutes³⁴.

The efforts of the Padua Commune ended in failure, because the above reconciliation between the university and the Bologna commune was quickly achieved. There is no mention of the agreement from 1321 in the municipal statutes of Padua. The only consequence of these turbulent events was the inclusion and implementation of a copy of the Bologna statutes in the Padua statutes.

An attempt to sketch a new edition of the statutes was made in 1330, under Theonitarius de Thebaldis of Parma, Rector of the University of Citramontans, but was not approved by both universities³⁵. Therefore, in 1331, during the rectorate of John (Iohannes) of Bohemia, the Provost of St. Gilles in Prague³⁶, as well as Binus Mora from Milan, together with members of the statute commission (*statutarii*), the old and new statutes were reviewed for the approval of the code (*ex quibus quoddam volumen approbaverunt*), after correcting, rejecting or removing many of the old regulations (*aliquibus tamen emendatis, reprobatis vel eiectis*). This collection was not approved either, because there were numerous disagreements and disputes (*discordie quam rixe*) over the overly hasty acceptance of the statutes.

³³ Rubryki 12, 22 (*Statuta*, s. 225, 228; D. Gallo, op. cit., s. 79, 81).

³⁴ Rubryka 26. Omnes convenciones et pacta in statutis communis Padue ponantur et scribantur. *Statuta*, s. 228; D. Gallo, op. cit., s. 81.

³⁵ Podzielam opinię G. Arnaldiego (op. cit., s. 393-398), że hipoteza nowej redakcji statutów padewskich w 1321 roku nie ma uzasadnienia źródłowego. Negocjacje ze studentami w Imoli spełzły na niczym. Księgę statutów bolońskich w redakcji z 1317 roku wprawdzie sprowadzono do Padwy, ale nie było sensu wprowadzać ją w życie. Dopiero dziesięć lat później powrócono do idei uzgodnienia statutów padewskich z bolońskimi, zapewne ze względu na częste migracje studentów z Bolonii do Padwy. Na tym tle mogło dochodzić do różnych nieporozumień.

³⁶ W 1338 roku Jan z Padwy (Paduansky) był kanonikiem wyszehradzkim i ołomunieckim. Por. *Archiv Pražské Metropolitni Kapituly. I. Katalog listin a listu z doby předhusitské (-1419)*, wyd. J. Eršil, J. Pražák, Praha 1956, s. 59 (178), 62 (190).

³³ Rubrica 12, 22 (*Statuta*, pp. 225, 228; D. Gallo, op. cit., pp. 79, 81).

³⁴ Rubrica 26. Omnes convenciones et pacta in statutis communis Padue ponantur et scribantur. *Statuta*, p. 228; D. Gallo, op. cit., p. 81.

³⁵ Condivido l'opinione di G. Arnaldi (op. cit., pp. 393-398) che la nuova redazione degli statuti padovani del 1321 non trova nessuna conferma nelle fonti. Le trattative con gli studenti ad Imola fallirono. Il libro degli statuti di Bologna del 1317 fu portato a Padova, però non aveva senso farlo entrare in vigore. Solo dieci anni dopo si tornò all'idea di concordare gli statuti padovani con quelli bolognesi, probabilmente a causa delle frequenti migrazioni degli studenti da Bologna a Padova. Su quello sfondo potevano sorgere vari malintesi.

³⁶ Nel 1338 Giovanni da Padova (Jan Paduansky) fu canonico di Vysehrad e Olomouc. Cfr. *Archiv Pražské Metropolitni Kapituly. I. Katalog listin a listu z doby předhusitské (-1419)*, edizione J. Eršil, J. Pražák, Praha 1956, pp. 59 (178), 62 (190).

³³ Rubrics 12, 22 (*Statutes*, pp. 225, 228; D. Gallo, op. cit., pp. 79, 81).

³⁴ Rubric 26. „Omnes convenciones et pacta in statutis communis Padue ponantur et scribantur.” *Statutes*, p. 228; D. Gallo, op. cit., p. 81.

³⁵ I share the opinion of G. Arnaldi (op. cit., pp. 393-398) that the new edition of the Statutes of Padua in 1321 has no source justification. Negotiations with students in Imola came to nothing. The 1317 edition of the book of Bologna statutes was brought to Padua, but there was no point in implementing it. It was not until ten years later that the idea of reconciling the Padua statutes with the Bologna ones returned, probably due to the frequent migration of students from Bologna to Padua. Various misunderstandings could arise on this basis.

³⁶ In 1338, John of Padua (Jan Paduansky) was a canon of Visegrad and Olomouc. Cf. *Archiv Pražské Metropolitni Kapituly. I. Katalog listin a listu z doby předhusitské (-1419)*, ed. J. Eršil, J. Pražák, Prague 1956, pp. 59 (178), 62 (190).

aprobowany, bo doszło do licznych niezgód i sporów (*discordie quam rixe*) na tle zbyt pośpiesznej aprobaty statutów.

Satysfakcjonującej redakcji dokonała kolejna komisja statutowa (*statutarii*), wybrana 18 czerwca 1331 roku za rektoratu Rudolfa Synena z Augsburga, kanonika w Buxheim, i wybranego na kolejną kadencję Binusa Mory z Mediolanu³⁷. W jej skład wchodził ponadto: Henryk z Pollham, kanonik z Fryzjy (Freising), Jakub de Arena z Parmy³⁸, Engelbert, kanonik „starej kaplicy” (*veteris capelle*) z Ratyzbony (Regensburg), Hugocio de Tresceno (Trissino) z Vicenzy, Pilligrinus ze Styrii, proboszcz w Eisgroub (Nicolzburg/Mikulov?), Rajnald de Rajnaldis z Treviso³⁹, Piotr z Brixen, kanonik w Innichen (San Candido), Albert z Vicenzy, Jan z Konstancji, zwany magistrem, z Mardorf⁴⁰, Walentyn z Mediolanu, Mikołaj z Polski⁴¹, Konstantyn z Savorgnano, Ortlieb z Moguncji⁴². Przyjęto „statuty nowej kompilacji” (*statuta secundum nouam compilationem*), pochodzące ze starych statutów uniwersytetu padewskiego i statutów uniwersytetu bolońskiego (*de veteribus statutis studii Padwani et ex statutis Bononiensibus*). Celem było usunięcie nieporozumień powstających na tle różnej interpretacji statutów. W tym czasie dawne statuty

luogo numerosi disaccordi e dispute (*discordie quam rixe*) per la troppo affrettata approvazione iniziale degli statuti.

La redazione soddisfacente fu eseguita dalla successiva commissione statutaria (*statutarii*) scelta il 18 giugno 1331 ai tempi del rettore Rodolfo Synen da Augusta, canonico a Buxheim, e di Binus Mora da Milano, eletto per il secondo mandato³⁷. Parte della commissione fecero inoltre: Enrico da Pollham, canonico di Frusinga, Jacopo de Arena da Parma³⁸, Engelbert, canonico della “vecchia cappella” (*veteris capelle*) da Ratisbona, Hugocio de Tresceno (Trissino) da Vicenza, Pilligrinus da Stiria, parroco di Eisgroub (Nicolzburg/Mikulov?), Rainaldo de Rajnaldis da Treviso³⁹, Pietro da Brixen, canonico a San Candido (Innichen), Alberto da Vicenza, Giovanni da Costanza, chiamato magister, da Mardorf⁴⁰, Valentino da Milano, Nicolò di Polonia⁴¹, Costantino da Savorgnano, Ortlieb da Magonza⁴². Furono adottati gli “statuti della nuova compilazione” (*statuta secundum nouam compilationem*), provenienti dai vecchi statuti dell’università di Padova e dagli statuti dell’università di Bologna (*de veteribus statutis studii Padwani et ex statutis Bononiensibus*). Lobbiettivo fu quello di eliminare i malintesi derivanti dalle diverse interpretazioni degli statuti. Durante quel pe-

A satisfactory edition was made by the next statutory commission (*statutarii*) elected on June 18, 1331 for the rectorate of Rudolf Synen of Augsburg, canon in Buxheim, and Binus Mora of Milan, elected for the next term of office³⁷. It was composed with the collaboration of the following dignitaries: Henry of Pollham, canon of Freising, James de Arena of Parma³⁸, Engelbert, canon of the “old chapel” (*veteris capelle*) of Regensburg, Hugocio de Tresceno (Trissino) of Vicenza, Pilligrinus of Styria, parson of Eisgroub (Nicolzburg / Mikulov?), Rajnald de Rajnaldis of Treviso³⁹, Peter of Brixen, canon of Innichen (San Candido), Albert of Vicenza, John of Constance, called magister of Mardorf⁴⁰, Valentine of Milan, Nicholas of Poland⁴¹, Constantine of Savorgnano, Ortlieb from Mainz⁴². The “new compilation statutes” (*statuta secundum nouam compilationem*) were adopted, derived from the old statutes of the University of Padua and those of the University of Bologna (*de veteribus statutis studii Padwani et ex statutis Bononiensibus*). The aim was to remove misunderstandings arising from different interpretations of the statutes. During this time, the old Padua statutes were changed or reworked according to the Bologna model. The great-

³⁷ Wybrany rektorem w maju 1331 roku. W rękopisie gnieźnieńskim błędna data MCCC. Ten błąd powielił odpis z 1463 (i druk z 1551 roku). Powinno być MCCCXXXprimo. Jan Czech i Binus Mora byli rektorami do maja 1331 roku. Mora od maja 1331 roku.

³⁸ W 1332 roku poświadczony jako asesor podesty Pietro del Mesa.

³⁹ Prawdopodobnie Raynaldus (Renaldus) de Raynaldis, który od 1332 roku występuje jako sędzia (*iudex*) w Treviso.

⁴⁰ Neustadt am Rübenberge w Dolnej Saksonii.

⁴¹ Mikołaj z Kórnika, rektor uniwersytetu ultramontanów w 1355 roku, następnie licencjat (1359) i doktor prawa kanonicznego (1365), kanonik krakowski. W latach 1375-1382 biskup poznański. K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987, s. 17; M. D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy*, s. 219.

⁴² W rękopisie „Orthliebus”, imię niewyraźnie napisane. W 1369 roku pewien Ortlieb z Moguncji był burmistrzem miasta. *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein insbesondere die alte Erzdiocese Köln*, Köln 1894, s. 40.

³⁷ Scelto rettore nel maggio 1331. Nel manoscritto di Gniezno la data sbagliata MCCC. L'errore fu ripetuto nella copia del 1463 (e dalla stampa del 1551). Dovrebbe esserci: MCCCXXXprimo. Giovanni di Boemia e Binus Mora furono rettori fino al maggio 1331. Mora dal maggio 1331.

³⁸ Nel 1332 confermato come assessore del podestà Pietro del Mese.

³⁹ Probabilmente Raynaldus (Renaldus) de Raynaldis che dal 1332 viene nominato come giudice (*iudex*) a Treviso.

⁴⁰ Neustadt am Rübenberge nella Bassa Sassonia.

⁴¹ Nicolò (Mikołaj) da Kórnik, rettore dell’università degli ultramontani nel 1355, in seguito baccelliere (1359) e dottore in diritto canonico (1365), canonico di Cracovia. Negli anni 1375-1382 vescovo di Poznań. K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Breslavia 1987, p. 17; M. D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy*, p. 219.

⁴² Nel manoscritto „Orthliebus”, nome scritto indistintamente. Nel 1369 un certo Ortlieb da Magonza fu sindaco della città. *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein insbesondere die alte Erzdiocese Köln*, Köln 1894, p. 40.

³⁷ Elected rector in May, 1331. “MCCC” is an incorrect date in the Gniezno manuscript. The copy from 1463 (and the print from 1551) duplicated this error. The date should read “MCCCXXXprimo.” John of Bohemia and Binus Mora were rectors until May 1331. Mora started his second term in May 1331.

³⁸ In 1332, he was certified as an assessor of Mayor (Podestà) of Pietro del Mese.

³⁹ Probably Raynaldus (Renaldus) de Raynaldis, who had been a judge (*iudex*) in Treviso since 1332.

⁴⁰ Neustadt am Rübenberge in Lower Saxony.

⁴¹ Nicholas of Poland (Mikołaj of Kórnik), rector of the University of Ultramontans in 1355, then a bachelor (1359) and doctor of canon law (1365), canon of Kraków. Between 1375 and 1382, bishop of Poznań. K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987, p. 17; M.D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy*, p. 219.

⁴² In the manuscript „Orthliebus,” the name was unreadable. In 1369, a certain Ortlieb from Mainz was the mayor of the city. *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein insbesondere die alte Erzdiocese Köln*, Köln 1894, p. 40.

padewskie zostały zmienione lub przerobione według wzorów bolońskich. Największa zbieżność statutów uniwersytetów padewskiego i bolońskiego pochodzi z redakcji bolońskiej z 1317 roku. Niektóre rubryki statutów padewskich były kalką rubryk bolońskich z lekką korekturą lub wykreśleniami pojedynczych zdań, innym razem z dodatkami w tekście lub na końcu rubryk. Wobec istnienia własnych kodyfikacji statutów w Padwie niełatwo je było pogodzić ze statutami bolońskimi. Komisja porównywała sprzeczne ze sobą statuty obu uniwersytetów, a następnie, na podstawie dwóch zbiorów (*ex utroque volumine*) przyjęła jeden zbiór statutów (*presens volumen statutorum*). Wobec tego straciły ważność wszystkie statuty niewłączone do nowego zbioru. Do Bożego Narodzenia miano wykonać trzy kopie nowej księgi (oprócz oryginału) statutów. Dwie miały się znajdować w posiadaniu obu rektorów (citra- i ultramontanów), a trzeci u notariusza uniwersytetu. Czwarty egzemplarz – być może oryginał – miał być złożony w skrzyni uniwersyteckiej (*in archa Universitatis*). Zakazano urzędnikom uniwersytetu dokonywania w statutach jakichkolwiek zmian pod karą pieniężną bądź wieczystego pozbawienia urzędu⁴³.

Tymczasem zmieniały się warunki polityczne funkcjonowania uniwersytetów w Padwie. W 1338 roku ostatecznie ustaliła się signoria Carrarów, czyli władców miasta, którzy starali się objąć swym patronatem także te instytucje⁴⁴. W związku z tym zawierano nowe układy z signorami, ale na działalność statutową nie miało to większego wpływu.

Kodeks statutów w miarę potrzeb poszerzano o nowe rubryki. W dniu 15 listopada 1346 roku, za rektora ultramontanów Bertolda z Salza i citramontanów Alberta de Balduinis z Bolonii, uchwalono trzy statuty:

⁴³ Statuta, s. 205.

⁴⁴ Politykę ich w stosunku do studium świetnie omówił Donato Gallo (op. cit., s. 21-25).

riodo, gli antichi statuti di Padova furono modificati o rielaborati secondo i modelli di Bologna. La maggiore convergenza degli statuti delle università di Padova e di Bologna risale alla redazione bolognese del 1317. Alcune rubriche degli statuti padovani furono una copia delle rubriche bolognesi con una lieve correzione o cancellazione di singole frasi, altre volte con aggiunte nel testo o alla fine delle rubriche. Vista l'esistenza delle proprie codificazioni degli statuti a Padova non fu facile riconciliarli con gli statuti bolognesi. La commissione confrontò gli statuti contraddittori di entrambe le università e in seguito, in base alle due raccolte (*ex utroque volumine*) ne adottò una nuova (*presens volumen statutorum*). Di conseguenza persero la validità tutti gli statuti non inclusi nella nuova raccolta. Fino al Natale dovevano essere eseguite tre copie del nuovo libro (oltre all'originale) degli statuti. Due dovevano trovarsi in possesso di entrambi i rettori (dei citra- e degli ultramontani) e il terzo doveva essere depositato dal notaio dell'università. La quarta copia, o forse l'originale, doveva essere depositata nella cassa universitaria (*in archa Universitatis*). Fu vietato ai funzionari universitari di eseguire qualsiasi modifica negli statuti sotto pena pecuniaria o della privazione perpetua dell'incarico⁴³.

Nel frattempo cambiarono le condizioni politiche del funzionamento delle università di Padova. Nel 1338 si costituì definitivamente la signoria dei Carraresi e cioè dei signori della città che cercarono di diventare padroni anche di quelle istituzioni⁴⁴. In relazione a ciò furono stesi nuovi accordi con i signori, ma ciò non influì tanto sull'attività statutoria.

Il codice degli statuti fu completato delle nuove rubriche a seconda delle necessità. Il 15 novembre 1346, ai tempi del rettore degli ultramontani, Bertoldo da Salza, e di quello dei citramontani, Alberto de Balduinis da Bologna, furono deliberati tre statuti: sulla

est convergence of the Padua and Bologna statutes of the universities of Padua and Bologna results from the fact that the Bologna edition of 1317 served as a pattern for the creation of the final version of the statutes. Some rubrics of the Padua statutes were a calque of the Bologna rubrics with slight corrections or deletions of individual sentences, and elsewhere with additions in the text or at the end of the rubrics. Importantly, Padua had its own codification of the statutes, and it was not easy to reconcile them with the Bologna statutes. The Commission compared the conflicting statutes of the two universities and, on the basis of two collections (*ex utroque volumine*), adopted one code of statutes (*presens volumen statutorum*). Consequently, all the statutes not included in the new collection expired. By Christmas, three copies of the new book of the statutes (in addition to the original) were to be made. Two were to be owned by both rectors (citra and ultramontans) and the third by the university notary. The fourth copy – possibly the original – was to be deposited in the university chest (*in archa Universitatis*). University officials were forbidden to make any changes to the statutes under a financial penalty or perpetual deprivation of their office⁴³.

Meanwhile, the political conditions for the functioning of Padua universities were changing. In 1338, the signoria of the Carrara, i.e. the city's rulers, was finally established, trying to take patronage over these institutions as well⁴⁴. As a result, new agreements were concluded with the signors, but this did not have a major impact on the statutory activity.

The code of statutes was extended with new rubrics as needed. On November 15, 1346, under Rector Bertold of Salza of ultramontans and Albert de Balduinis of citramontans, three statutes were passed: on renouncing university statutes and privileges,

⁴³ Statuta, p. 205.

⁴⁴ La politica di essi in relazione allo Studio è stata descritta eccellentemente da Donato Gallo (op. cit., pp. 21-25).

⁴³ Statutes, p. 205.

⁴⁴ Their policy towards the Studium was very well discussed by Donato Gallo (op. cit., pp. 21-25).

o rzekaniu się statutow i przywilejów uniwersyteckich, o wynajmowaniu i podnajmowaniu domów studenckich, o zakazie zwoływania uniwersytetu na wesela czy pogrzeby mieszczan⁴⁵. W 1377 roku, za rektorów Jana (Iohannes) z Węgier, prepozyta ostrzyhomskiego⁴⁶ (ultramontanów) i Jakuba z Burgisellis de Fano (citramontanów), uchwalony został statut o udziale uniwersytetów w obchodach w Padwie święta św. Katarzyny Aleksandryjskiej, patronki studentów⁴⁷. W 1378 roku uchwalono statut dotyczący testamentów studenckich⁴⁸.

W 1404 roku, za rektoratu ultramontanów Kaspara z Prus, kanonika warmińskiego⁴⁹

⁴⁵ *Statuta*, s. 207-209.

⁴⁶ Jan (János) Kanizsa (Kanizsai) (ok. 1350-1418). Był synem Jana z Kanizsy, bana prowincji Zala i Vas, i córki Mikołaja (Miklósa) Gilétfi Pozsegai. W 1367 roku był kapłanem księżnej Marii Andegaweńskiej, córki króla Węgier Ludwika. W 1374 roku został mianowany wielkim prepozytem katedry w Ostrzyhomiu, a wkrótce potem prepozytem katedry w Eger. Prawo kanoniczne na Uniwersytecie w Padwie studiował w latach 1374-1378. W 1384 roku został biskupem Eger, a w 1387 roku kanclerzem królewskim. W tym samym roku został wyniesiony do godności arcybiskupa Ostrzyhomia. Papież Bonifacy IX mianował go kardynałem i legatem przy królu Zygmuncie Luksemburczyku i jego żonie Marii. W 1396 r. wziął udział w bitwie z Turkami pod Nikopolis. Następnie należał do przeciwników króla Zygmunta Luksemburczyka. W dniu 5 sierpnia 1403 roku w Zadarze koronował na króla Węgier Władysława, króla Neapolu, syna króla Węgier Karola II, zamordowanego w 1386 roku. Ponieważ zamach stanu skończył się fiaskiem, Jan wycofał się z życia publicznego. Po przebaczeniu ponownie został doradcą króla Zygmunta. W 1414 roku podczas nieobecności króla, który przebywał na sejmie w Konstancji, był jednym z wikariuszów królestwa węgierskiego. Sz. G. Szentmártoni, *Kanizsai János esztergomi érsek korabeli portréja és címere Bázalban*, „Turul” 84, 2011, s. 137-139.

⁴⁷ *Statuta*, s. 209-210; D. Gallo, s. 95-97 (dokument 35).

⁴⁸ *Statuta*, s. 206-207.

⁴⁹ Kaspar Schuwenpflug (ok. 1380-1423), syn Teodoryka (Dietricha) z Tylkowa (Scheufelsdorf) koło Pasymia (Passenheim). Był notariuszem biskupa warmińskiego Henryka Sorboma (1373-1401), proboszczem w Lubominie (Arnsdorf) koło Ornety/Wormditt (1401). Dnia 29 marca tego roku otrzymał prowizję papieską na mały kanonikat warmiński. Posiadane prebendy zamienił w 1404 roku na duży kanonikat we Fromborku (Frauenburg) oraz parafię w Lidzbarku Warmińskim (Heilsberg). W połowie sierpnia 1403 roku z prokuratorem Zakonu Krzyżackiego Piotrem z Ornety udał się do Italii. Studiował prawo na uniwersytecie w Padwie, a w latach 1404-1405 pełnił funkcję rektora ultramontanów. Dnia 23 listopada 1417 roku otrzymał prowizję papieską na probostwo w Wiązowie (Wanssen) na Śląsku (zrezygnował wówczas z parafii lidzbarskiej) oraz na prepozyturę w kapitule warmińskiej. Papież Marcin V mianował go wówczas swoim

rinuncia agli statuti e ai privilegi, sull'affitto e subaffitto delle case per gli studenti, sul divieto di convocare l'università per le nozze o per i funerali dei cittadini⁴⁵. Nel 1377, ai tempi dei rettori Giovanni di Ungheria, prevosto di Strigonio⁴⁶ (degli ultramontani) e Jacopo da Burigisellis de Fano (dei citramontani) fu deliberato lo statuto sulla partecipazione delle università alle festività svolte a Padova per Santa Caterina d'Alessandria, patrona degli studenti⁴⁷. Nel 1378 fu deliberato lo statuto relativo ai testamenti degli studenti⁴⁸.

Nel 1404, ai tempi del rettore degli ultramontani, Kaspar dalla Prussia, canonico di Varmia⁴⁹, e di Amicus de La Turre, viceret-

⁴⁵ *Statuta*, pp. 207-209.

⁴⁶ Giovanni (János) Kanizsa (Kanizsai) (circa 1350-1418). Fu figlio di Giovanni di Kanizsa, bano delle province di Zala e Vas e della figlia di Miklós Gilétfi Pozsegai. Nel 1367 era cappellano della principessa Maria d'Angiò, figlia del re Ludovico d'Ungheria. Nel 1374 fu nominato il grande prevosto della chiesa cattedrale di Strigonio (Esztergom), e poco dopo il prevosto della cattedrale di Eger. Studiò diritto canonico all'Università di Padova negli anni 1374-1378. Nel 1384 divenne vescovo di Eger e nel 1387 cancelliere reale. Nello stesso anno fu elevato alla dignità di Arcivescovo di Strigonio. Papa Bonifacio IX lo nominò cardinale e legato al re Sigismondo di Lussemburgo e sua moglie Maria. Nel 1396 prese parte alla battaglia contro i turchi a Nikopolis. Allora fu uno degli oppositori del re Sigismondo del Lussemburgo. Il 5 agosto 1403 a Zara, incoronò come re d'Ungheria Ladislao, re di Napoli, figlio del re Carlo II d'Ungheria, assassinato nel 1386. Poiché il colpo di stato finì in un fiasco, Giovanni si ritirò dalla vita pubblica. Dopo il perdono reale, divenne di nuovo un consigliere di re Sigismondo. Nel 1414, durante l'assenza del re, che si era recato al Concilio di Costanza, fu uno dei vicari del regno d'Ungheria. Sz. G. Szentmártoni, *Kanizsai János esztergomi érsek korabeli portréja és címere Bázalban*, „Turul” 84, 2011, pp. 137-139.

⁴⁷ *Statuta*, pp. 209-210; D. Gallo, pp. 95-97 (documento 35).

⁴⁸ *Statuta*, pp. 206-207.

⁴⁹ Kaspar Schuwenpflug (circa 1380-1423), figlio di Teodorico (Dietrich) da Tylkovo (Scheufelsdorf) vicino a Pasym (Passenheim). Notaio del vescovo di Varmia Enrico Sorbom (1373-1401), parroco a Lubomin (Arnsdorf) vicino a Orneta/Wormditt (1401). Il giorno 29 marzo di quell'anno ottenne la provvisione papale per il piccolo canonicato di Varmia. Nel 1404 scambiò le prebende possedute con il grande canonicato di Frombork (Frauenburg) e la parrocchia di Lidzbark Warmiński (Heilsberg). A metà di agosto del 1403 con il procuratore dell'Ordine Teutonico Pietro da Orneta partì per l'Italia. Studiò diritto all'università di Padova e negli anni 1404-1405 svolse la funzione del rettore degli ultramontani. Il giorno 23 novembre 1417 ottenne la provvisione papale per la parrocchia di Wiązowo (Wanssen) in Slesia (rinunciò allora alla parrocchia di Lidzbark) e diventò prevosto al capitolo di Varmia. Il papa Martino V lo nominò allora il suo familia-

on renting and subletting student houses, and on the prohibition of convening a university for weddings or funerals of burghers⁴⁵. In 1377, under the Rectorship of John of Hungary, the provost of Esztergom⁴⁶ (ultramontans) and the Rector Jacob of Burgisellis de Fano (citramontans), the statute was adopted on the participation of universities in the celebration of St. Catherine of Alexandria, the patroness of students⁴⁷. In 1378, the statute on student last wills was passed⁴⁸.

In 1404, during the rectorate of the Ultramontans, Kaspar of Prussia, canon of Warmia (Ermland)⁴⁹, and Amicus de La Turre, vice-

⁴⁵ *Statutes*, pp. 207-209.

⁴⁶ John (János) Kanizsa (Kanizsai) (c. 1350-1418), son of John of Kanizsa, ban of Zala and Vas provinces and daughter of Miklós Gilétfi Pozsegai. In 1367, he was the chaplain of Princess Mary of Anjou, daughter of the king of Hungary Louis the Great. In 1374, he was appointed the great provost of the cathedral in Eger and soon the provost of the cathedral in Eger. He studied canon law at the University of Padua between 1374 and 1378. In 1384, he became the bishop of Eger, and in 1387 the royal chancellor. In the same year he was elevated to the dignity of the Archbishop of Esztergom. Pope Boniface IX appointed him a cardinal and legate to King Sigismund of Luxembourg and his wife Mary. In 1396, he took part in the battle with the Turks at Nikopolis. Then he was one of the opponents of King Sigismund of Luxembourg. On August 5, 1403, in Zadar, he crowned Ladislaus of Hungary, King of Naples, son of King Charles II of Hungary, murdered in 1386. Since the coup was a failure, John withdrew from public life. Having been pardoned, he again became an advisor to King Sigismund. In 1414, during the absence of the king who was at the Council of Constance, he was one of the vicars of the kingdom of Hungary. Sz. G. Szentmártoni, *Kanizsai János esztergomi érsek korabeli portréja és címere Bázalban*, „Turul” 84, 2011, pp. 137-139.

⁴⁷ *Statutes*, pp. 209-210; D. Gallo, op. cit., pp. 95-97 (document 35).

⁴⁸ *Statutes*, pp. 206-207.

⁴⁹ Kaspar Schuwenpflug (c. 1380-1423), son of Teodorico (Dietrich) from Tylków (Scheufelsdorf) near Pasym (Passenheim). Notary of bishop of Warmia (Ermland) Henry Sorbom (1373-1401), parson in Lubomin (Arnsdorf) near Orneta/Wormditt (1401). On March 29, 1401, he received a papal provision for a small canonicate of Warmia. In 1404, he changed his prebends into a large canonicate in Frombork (Frauenburg) and a parish church in Lidzbark Warmiński (Heilsberg). In mid-August 1403, he went to Italy with the proctor of the Teutonic Order, Peter von Wormditt. He studied law at the University of Padua and – between 1404 and 1405 – he served as rector of Ultramontans. On November 23, 1417, he received a papal provision for a parish church in Wiązów (Wanssen) in Silesia (he then resigned from the Lidzbark parish) and for provost in the Warmian chapter. Pope Martin V made him his householder (*familiaris*). In 1418, he became a coadjutor of bishop of Ōsel-Wiek (Saaremaa in Estonia),

i Amicusa de La Turre, wicerektora citramontanów, uchwalono statut dotyczący promocji doktorskich, ze względu na nieporozumienia związane z interpretacją dawnego statutu⁵⁰. W 1405 roku, za tychże urzędników uchwalono statut o obowiązkowym uczestnictwie w zgromadzeniach ogólnych (*convocationes*) obu uniwersytetów⁵¹. Statuty z początków XV wieku nie są w tekście datowane⁵².

Statuty uniwersytetu prawników w Padwie w rękopisie z biblioteki kapituły katedralnej w Gnieźnie urywają się na dodatkach z lat 1404-1405. W tych latach Padwa przeszła pod panowanie weneckie. Wojna z Wenecją, po której wkrótce nastąpiła zaraza, naznaczyły dalsze losy uniwersytetu padewskiego, który jeszcze w 1401 roku był opiewany jako „najsłynniejsze studium [...] w Italii”⁵³.

Do kolejnych kodyfikacji statutów padewskich doszło w 1445 i 1463 roku. Wprowadziły one znaczne zmiany w stosunku do kodyfikacji z 1331 roku. Kodyfikatorzy z 1445 roku wzorowali się na nowej redakcji statutów bolońskich z 1432 roku. W ich redakcji tekst statutów został zredukowany z sześciu do trzech ksiąg⁵⁴.

domownikiem (*familiaris*). W 1418 roku został koadiutorem biskupa ozylskiego Winrycha Kniprode. W latach 1420-1423 był formalnie biskupem ozylskim (Ösel, dziś Sarema w Estonii). Był prokuratorem Zakonu Krzyżackiego w sporach z Polską. Zmarł w Montefiascone przed 10 sierpnia 1423 roku i tam został pochowany. B. Jähnig, *Schuwenpflug Kaspar*, in: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. von Erwin Gatz unter Mitwirkung von Clemens Brodtkorb, Berlin 2001, s. 497-498. Por. T. Borawska, *Kaspar Schuwenpflug i jego rola w procesach polsko-krzyżackich w pierwszej połowie XV wieku*, „Zapiski Historyczne” 79, 2014, s. 7-28 (sprostowanie błędnej informacji o doktoracie medycyny w Padwie w 1427 roku).

⁵⁰ *Statuta*, s. 230-232.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² H. Denifle, *Die Statuten*, s. 323.

⁵³ Z listu Lorenzo Sassoli da Prato, późniejszego doktora medycyny, do swego patrona Francesco di Marco Datini. Cyt. za: D. Gallo, op. cit., s. 25.

⁵⁴ Redakcja z 1463 roku zachowała się w rękopisie o sygnaturze 1381, przechowywanym w Bibliotece civica w Padwie. Na podstawie tego rękopisu w 1551 roku wydano w Wenecji statuty uniwersyteckie drukiem: *Statuta spectabilis et almae Universitatis Iuristarum Patavini Gymnasii*. Wydanie to wykorzystał A. Gloria (*Monumenti della Università di Padova (1222-1318)*, Venezia 1884). Por. H. Denifle, *Die Statuten*, s. 550-560.

tore dei citramontani, fu deliberato lo statuto relativo alle promozioni dei dottori, visti gli equivoci legati all'interpretazione dello statuto precedente⁵⁰. Nel 1405, ai tempi degli stessi funzionari, fu deliberato lo statuto sulla partecipazione obbligatoria alle convocazioni generali (*convocationes*) di entrambe le università⁵¹. Gli statuti risalenti agli inizi del XV secolo non sono datati nel testo⁵².

Gli statuti dell'università dei giuristi di Padova nel manoscritto della biblioteca del capitolo cattedrale di Gniezno si interrompono con le aggiunte degli anni 1404-1405. In quegli anni Padova passò sotto il dominio veneziano. La guerra con Venezia e la seguente peste segnarono fortemente il destino dell'università di Padova che ancora nel 1401 fu decantata come “il più famoso Studio...in Italia”⁵³.

Le successive codificazioni degli statuti padovani furono eseguite nel 1445 e nel 1463. Esse introdussero cambiamenti significativi in relazione alla codificazione del 1331. I codificatori del 1445 presero come modello la nuova redazione degli statuti bolognesi del 1432. Il numero dei libri degli statuti fu ridotto da sei a quattro⁵⁴.

re (*familiaris*). Nel 1418 diventò il coauditore del vescovo di Ösel-Wiek Winrich von Kniprode. Negli anni 1420-1423 divenne formalmente il vescovo di Ösel-Wiek (Ösel, oggi Saaremaa in Estonia). Fu procuratore dell'Ordine Teutonico nelle controversie con la Polonia. Morì a Montefiascone prima del 10 agosto 1423 e fu sepolto lì. B. Jähnig, *Schuwenpflug Kaspar*, in: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. von Erwin Gatz unter Mitwirkung von Clemens Brodtkorb, Berlino 2001, pp. 497-498. Cfr. T. Borawska, *Kaspar Schuwenpflug i jego rola w procesach polsko-krzyżackich w pierwszej połowie XV wieku*, „Zapiski Historyczne” 79, 2014, pp. 7-28 (correzione dell'informazione errata sul dottorato in medicina a Padova nel 1427).

⁵⁰ *Statuta*, pp. 230-232.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² H. Denifle, *Die Statuten*, s. 323.

⁵³ Dalla lettera di Lorenzo Sassoli da Prato, futuro dottore in medicina al suo patrono Francesco di Marco Datini. Cit. da: D. Gallo, op. cit., p. 25.

⁵⁴ La redazione del 1463 si conservò nel manoscritto con la segnatura 1381 che si trova nella Biblioteca civica di Padova. In base a quel manoscritto nel 1551 furono pubblicati a Venezia gli statuti universitari: *Statuta spectabilis et almae Universitatis Iuristarum Patavini Gymnasii*. L'edizione fu usata da A. Gloria (*Monumenti della Università di Padova (1222-1318)*, Venezia 1884). Cfr. H. Denifle, *Die Statuten*, pp. 550-560.

rector of the Citramontans, the statute for doctoral promotion was adopted due to misunderstandings related to the interpretation of the old statute⁵⁰. In 1405, the statute on compulsory participation in general assemblies (*convocationes*) of both universities was passed⁵¹. The statutes from the beginning of the 15th century are not dated in the text⁵².

The statutes of the University of Jurists in Padua in the manuscript from the library of the cathedral chapter in Gniezno end on the appendices from the years between 1404 and 1405. During these years, Padua came under Venetian rule. The war with Venice, followed by the plague, marked the further fate of the University of Padua, which – in 1401 – was celebrated as “the most famous Studium ... in Italy”⁵³.

Subsequent codifications of the statutes of Padua took place in 1445 and 1463. They introduced significant changes in relation to the codification from 1331. The codifiers from 1445 were modeled on a new edition of the Bologna statutes from 1432. They reduced the number of books from six to four⁵⁴.

Winrych Kniprode. Between 1420 and 1423, he was formally bishop of Ösel-Wiek. He was a proctor of the Teutonic Order in disputes with Poland. He died in Montefiascone before August 10, 1423, and was buried there. B. Jähnig, *Schuwenpflug Kaspar*, in: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. von Erwin Gatz unter Mitwirkung von Clemens Brodtkorb, Berlin 2001, pp. 497-498. See T. Borawska, *Kaspar Schuwenpflug i jego rola w procesach polsko-krzyżackich w pierwszej połowie XV wieku*, „Zapiski Historyczne” 79, 2014, pp. 7-28 (correction of erroneous information about the doctorate of medicine in Padua in 1427).

⁵⁰ *Statutes*, pp. 230-232.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² H. Denifle, *Die Statuten*, s. 323.

⁵³ From a letter sent by Lorenzo Sassoli from Prato, later a medical doctor, to his patron Francesco di Marco Datini. As cited in: D. Gallo, op. cit., p. 25.

⁵⁴ The edition from 1463 has been preserved in the manuscript with reference number 1381, preserved in the Biblioteca civica in Padua. On the basis of this manuscript, in 1551 university statutes were issued in Venice in print: *Statuta spectabilis et almae Universitatis Iuristarum Patavini Gymnasii*. This edition was used by A. Gloria (*Monumenti della Università di Padova (1222-1318)*, Venezia 1884). See H. Denifle, *Die Statuten*, pp. 550-560.

Rękopis 180 Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie i jego badacze

Rękopis statutów uniwersytetu prawników w Padwie wymienił w swym niepublikowanym inwentarzu rękopisów średniowiecznych kapituły gnieźnieńskiej ks. Wojciech Anzelm Brodziszewski (1779-1866), biskup pomocniczy gnieźnieński. W latach 1834-1835, jeszcze jako kanonik gnieźnieński, objechał Italię, zwiedzając tamtejsze biblioteki i zakłady naukowe, nawiązując kontakty z uczonymi, co nie pozostało bez wpływu na jego zainteresowania. Z podróży tej przywiózł wiele książek, które potem podarował kapitule⁵⁵.

W 1841 roku otrzymał zadanie przeniesienia biblioteki kapitulnej do pomieszczenia na piętrze katedry nad kapitułarzem⁵⁶. W 1845 roku został po raz pierwszy nazwany jej prefektem. W wolnym czasie katalogował, opisywał i identyfikował rękopisy gnieźnieńskie. Miał też zwyczaj nanoszenia swych uwag wprost w rękopisach⁵⁷. W edytowanym rękop

⁵⁵ Brodziszewski urodził się w Murowanej Goślinie w Wielkopolsce jako syn Wojciecha i Konstancji z domu Czerwińskiej. Szkołę średnią ukończył w Wałczu, po czym wstąpił do seminarium duchownego w Poznaniu. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1801 roku, po czym pracował jako wikariusz w parafii w Głuszynie, a w 1803 roku w parafii św. Marcina, a następnie w kolegiacie św. Marii Magdaleny w Poznaniu. W 1830 roku został kanonikiem gnieźnieńskim, radcą konsystorza generalnego gnieźnieńskiego, kaznodzieją katedralnym, a następnie oficjałem i wikariuszem generalnym gnieźnieńskim. W 1841 roku konsekrowany został na biskupa pomocniczego gnieźnieńskiego z tytułem temiscyrenski (Temisciri w Kapadocji). W 1856 roku mianowany został dodatkowo prepozytem katedralnym. Zmarł w Gnieźnie. J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej*, 1, Gniezno 1883, s. 81-82; L. Formanowicz, *Brodziszewski Anzelm Wojciech (1779-1866)*, w: *Polski słownik biograficzny*, 2, Kraków 1936, s. 453.

⁵⁶ Wcześniej zbiorem zajmował się biskup Marcin Siemieński (zm. 1831). Po jego śmierci przez dziesięć lat nie było żadnego opiekuna biblioteki.

⁵⁷ M. Sołomieniuk, *Biskup Wojciech Anzelm Brodziszewski i jego intuicje naukowe*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia*

Il codice 180 della Biblioteca del capitolo cattedrale di Gniezno e i suoi studiosi

Il manoscritto degli statuti dell'università dei giuristi di Padova fu menzionato da don Wojciech Anzelm Brodziszewski (1779-1866), vescovo ausiliare di Gniezno, nel suo inventario, mai pubblicato, dei manoscritti medievali del capitolo cattedrale di Gniezno. Negli anni 1834-1835, ancora canonico di Gniezno, aveva attraversato l'Italia in lungo e in largo, visitando biblioteche ed istituti di ricerca locali nonché stabilendo contatti con studiosi, il che incise sui suoi interessi. Da quel viaggio aveva portato molti libri che in seguito donò al capitolo⁵⁵.

Nel 1841 gli fu assegnato il compito di trasferire la biblioteca capitolare in una stanza al piano della cattedrale sopra il capitolo⁵⁶. Nel 1845 per la prima volta fu denominato prefetto della biblioteca. Nel suo tempo libero catalogò, descrisse ed identificò i manoscritti di Gniezno. Ebbe l'abitudine di annotare le sue osservazioni direttamente sui manoscritti⁵⁷.

⁵⁵ Brodziszewski nacque a Murowana Goślina nella regione di Wielkopolska come figlio di Wojciech e Konstancja nata Czerwińska. Si diplomò al ginnasio di Wałcz e poi entrò in seminario di Poznań. Fu ordinato sacerdote nel 1801, poi lavorò come vicario nella parrocchia di Głuszyn e nel 1803 nella parrocchia di S. Martino, e poi nella collegiata di S. Maria Maddalena di Poznań. Nel 1830 divenne canonico di Gniezno, consigliere del concistoro generale di Gniezno, predicatore della cattedrale, e poi vicario giudiziale e vicario generale di Gniezno. Nel 1841 fu consacrato vescovo ausiliare di Gniezno con il titolo di Temisciri (in Cappadocia). Nel 1856 fu inoltre nominato prevosto della cattedrale. Morì a Gniezno. J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej*, 1, Gniezno 1883, pp. 81-82; L. Formanowicz, *Brodziszewski Anzelm Wojciech (1779-1866)*, in: *Polski słownik biograficzny*, 2, Kraków 1936, p. 453.

⁵⁶ Prima di Brodziszewski a prendersi cura della collezione di libri fu il vescovo Marcin Siemieński (morì nel 1831). Dopo la sua morte per dieci anni la biblioteca non ebbe alcun curatore.

⁵⁷ M. Sołomieniuk, *Biskup Wojciech Anzelm Brodziszewski i jego intuicje naukowe*, in: *Europa Środkowa i Wschodnia*

The manuscript 180 of the Cathedral Library in Gniezno and its researchers

The manuscript of the statutes of the University of Lawyers of Padua was mentioned by Rev. Wojciech Anzelm Brodziszewski (1779-1866), auxiliary bishop of Gniezno in his unpublished inventory of medieval manuscripts of the Gniezno chapter. Between 1834 and 1835, still as a canon of Gniezno, he traveled in Italy, visiting local libraries and research institutes, and establishing contacts with local scholars, which influenced his interests. During his travels, he collected many books, which he later donated to the chapter⁵⁵.

In 1841, he was given the task of moving the chapter library to the room on the first floor of the cathedral above the chapter house⁵⁶. In 1845, he became its prefect. In his free time, he cataloged, described, and identified the Gniezno manuscripts⁵⁷. Also, he had a habit of making his comments directly in

⁵⁵ Brodziszewski was born in Murowana Goślina, in the Wielkopolska (Greater Poland), son of Wojciech and Konstancja, née Czerwińska. He graduated from secondary school (gymnasium) in Wałcz, and then entered the theological seminary in Poznań. He was ordained a priest in 1801, then he worked as a vicar in the parish in Głuszyna. Next, in 1803, he was moved to the parish of St. Martin, and then to collegiate church of St. Mary Magdalene in Poznań. In 1830, he became canon of Gniezno, counselor of the general consistory of Gniezno, cathedral preacher, and then judicial vicar (official) and vicar general of Gniezno. In 1841, he was consecrated an auxiliary bishop of Gniezno with the title of Temisciri in Cappadocia. In 1856, he was additionally appointed cathedral provost. He died in Gniezno. J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej*, 1, Gniezno 1883, pp. 81-82; L. Formanowicz, *Brodziszewski Anzelm Wojciech (1779-1866)*, in: *Polski słownik biograficzny*, 2, Kraków 1936, p. 453.

⁵⁶ Previously, the collection was handled by bishop Marcin Siemieński (died 1831). After his death, there was no library guardian for ten years.

⁵⁷ M. Sołomieniuk, *Biskup Wojciech Anzelm Brodziszewski i jego intuicje naukowe*, in: *Europa Środkowa i Wschodnia*

pisie na k. 4 w pierwszej części (*Allegationes*) zapisał piórem w języku łacińskim: „Sunt, ut ab initio notatur, Allegationes sive Resolutiones Juris Canonici Advocati Lapi de Castilionovo de Florentia abbreviatae per Antonium de Butrio. In fine harum Allegationum subscripsit se Paulus de Beaza de Bononia. – Post has finitas Allegationes a medietate hujus Libri sequuntur Statuta pro Universitate Paduana (:Padua:) ex statutis veteribus tum Paduanis tum Bononiensibus extracta et de novo sancita per Doctores Bononienses primarios ex diversis gentibus inter quos adest etiam Doctor Polonae gentis: Nicolaus de Polonia – constituta anno Domini 1301. vide in loco”. Przygotowany przez siebie inwentarz Brodziszewski rzadko udostępniał osobom postronnym, częściowo z obawy, by cenne księgi nie zostały skonfiskowane przez władze pruskie. Z tego powodu informacja o rękopisie statutow padewskich nie przedostała się do świata naukowego. Po śmierci Brodziszewskiego prefektem został prepozyt katedralny Jan Piotr Zienkiewicz (1797-1874)⁵⁸, a po nim kanonik (od 1872) Jan Ignacy Korytkowski (1824-1888), znany biograf arcybiskupów, prałatów i kanoników gnieźnieńskich⁵⁹.

W 1874 roku w Gnieźnie znalazł się młody polski historyk Stanisław Smolka (1854-1924), świeżo upieczony absolwent Uniwersytetu w Getyndze, któremu Komisja Historyczna Akademii Umiejętności w Krakowie zleciła rozpoznanie zawartości archiwów w Poznaniu, Gnieźnie, Trzemesznie, Toruniu, Gdańsku i Królewcu. Opublikował zaraz potem bardzo obszerne sprawozdanie z tej wyprawy. W Gnieźnie otrzymał od ks. Korytkowskiego zezwolenie na zapo-

jako przestrzeń spotkania. Na szlakach tradycji kultury, red. K. Święcicki, Gniezno 2012, s. 41-51.

⁵⁸ Kanonik (1831), potem prepozyt i oficjał gnieźnieński, administrator archidiecezji. Sporządził katalog książek biblioteki katedralnej. Por. J. Rył, *Biblioteka katedralna w Gnieźnie w latach 1650-1975*, Lublin 1985, s. 132-133.

⁵⁹ M. Wojciechowska, *Korytkowski Jan Ignacy (1824-1888)*, w: *Polski słownik biograficzny*, 14, Wrocław 1968-1969, s. 147-149.

Nel nostro manoscritto edito qui al foglio 4 scrisse a penna in latino: “Sunt, ut ab initio notatur, Allegationes sive Resolutiones Juris Canonici Advocati Lapi de Castilionovo de Florentia abbreviatae per Antonium de Butrio. In fine harum Allegationum subscripsit se Paulus de Beaza de Bononia. – Post has finitas Allegationes a medietate hujus Libri sequuntur Statuta pro Universitate Paduana (:Padua:) ex statutis veteribus tum Paduanis tum Bononiensibus extracta et de novo sancita per Doctores Bononienses primarios ex diversis gentibus inter quos adest etiam Doctor Polonae gentis: Nicolaus de Polonia – constituta anno Domini 1301. vide in loco”. Brodziszewski raramente metteva il suo inventario a disposizione degli estranei, in parte per paura che i libri di valore non fossero confiscati dalle autorità prussiane. Per questo motivo la notizia sul manoscritto degli statuti di Padova non si diffuse nel mondo accademico. Dopo la morte di Brodziszewski gli subentrò come prefetto il prevosto della cattedrale Jan Piotr Zienkiewicz (1797-1874)⁵⁸, seguito dal canonico (dal 1872) Jan Ignacy Korytkowski (1824-1888), noto biografo di arcivescovi, prelati e canonici di Gniezno⁵⁹.

Nel 1874, venne a Gniezno un giovane storico polacco Stanisław Smolka (1854-1924), neolaureato all’Università di Gottinga, incaricato dalla Commissione Storica dell’Accademia Polacca delle Scienze e Lettere di Cracovia a indagare sui contenuti degli archivi di Poznań, Gniezno, Trzemeszno, Toruń, Danzica e Königsberg. Poco dopo pubblicò un’esaustiva relazione del viaggio. A Gniezno ricevette, da don Korytkowski, il permesso di conoscere meglio la collezione di libri della

jako przestrzeń spotkania. Na szlakach tradycji kultury, a cura di K. Święcicki, Gniezno 2012, pp. 41-51.

⁵⁸ Canonico (1831), poi prevosto e vicario giudiziale a Gniezno, amministratore dell’arcidiocesi. Compilò un catalogo di libri della biblioteca della cattedrale. Cfr. J. Rył, *Biblioteka katedralna w Gnieźnie w latach 1650-1975*, Lublin 1985, pp. 132-133.

⁵⁹ M. Wojciechowska, *Korytkowski Jan Ignacy (1824-1888)*, in: *Polski słownik biograficzny*, 14, Wrocław 1968-1969, pp. 147-149.

the manuscripts. In the edited manuscript on fol. 4 in the first part (*Allegationes*) he wrote in a pen, in Latin: “Sunt, ut ab initio notatur, Allegationes sive Resolutiones Juris Canonici Advocati Lapi de Castilionovo de Florentia abbreviatae per Antonium de Butrio. In fine harum Allegationum subscripsit se Paulus de Beaza de Bononia. Post has finitas Allegationes a medietate hujus Libri sequuntur Statuta pro Universitate Paduana (: Padua :) ex statutis veteribus tum Paduanis tum Bononiensibus extracta et de novo sancita per Doctores Bononienses primarios ex diversis gentibus inter quos adest etiam Doctor Polonae gentis: Nicolaus de Polonia – constituta anno Domini 1301. vide in loco.” Brodziszewski’s inventory was rarely made available to outsiders, partly for the fear that the valuable books would be confiscated by the Prussian authorities. For this reason, the information about the manuscript of the Statutes of Padua did not reach the academic world. After Brodziszewski’s death, the cathedral provost Jan Piotr Zienkiewicz (1797-1874)⁵⁸ became prefect, and he was followed by canon (from 1872) Jan Ignacy Korytkowski (1824-1888), a well-known biographer of archbishops, prelates, and canons of Gniezno⁵⁹.

In 1874 a young Polish historian, Stanisław Smolka (1854-1924), a fresh graduate of the University of Göttingen, came to Gniezno. He was hired by the Historical Commission of the Academy of Arts and Sciences in Kraków to investigate the contents of the archives in Poznań, Gniezno, Trzemeszno, Toruń, Gdańsk (Danzig), and Königsberg. Immediately afterwards, he published a very comprehensive report on his trip. In Gniezno, he received

jako przestrzeń spotkania. Na szlakach tradycji kultury, ed. K. Święcicki, Gniezno 2012, pp. 41-51.

⁵⁸ Canon (1831) and then provost and official in Gniezno, administrator of the archdiocese. He compiled a catalog of books in the cathedral library. Cf. J. Rył, *Biblioteka katedralna w Gnieźnie w latach 1650-1975*, Lublin 1985, pp. 132-133.

⁵⁹ M. Wojciechowska, *Korytkowski Jan Ignacy (1824-1888)*, w: *Polski słownik biograficzny*, 14, Wrocław 1968-1969, pp. 147-149.

znanie się z księgozbiorem kapitulnym. Użyłskął wówczas wgląd do inwentarza ks. Brodziszewskiego. W ślad za nim podał, że wśród rękopisów kapitulnych znajdują się także „Statuta Academiae Paduanae, foliant papierowy z 1306 roku”. Pomyłkowa data wynikała być może ze źle sporządzonej notatki własnej lub była błędem drukarskim, bo w inwentarzu figurował rok 1301⁶⁰. Niedługo po wizycie ks. Korytkowski został skazany na wygnanie i więzienie „za wykonywanie praw biskupich”⁶¹, a Smolka sekretarzem Oddziału Naukowego w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie. Informacja o rękopisie zawierającym dawne statuty Uniwersytetu w Padwie została szczęśliwie upubliczniona w druku, a więc trafiła do wiadomości uczonych. Chwilowo nie miało to większych konsekwencji.

W tych latach rozpoczęły się jednak intensywne studia nad dziejami uniwersytetów europejskich i pojawiły się krytyczne edycje źródeł do ich historii. We Włoszech w Padwie prace tego typu prowadził historyk i archiwista Andrea Gloria (1821-1911)⁶², w Austrii i Rzymie dominikanin Heinrich Denifle

biblioteca capitolare. Fu allora che gli fu consentito l'accesso all'inventario di don Brodziszewski. Seguendo le sue indicazioni, Smolka annotò che tra i manoscritti del capitolo c'erano anche “gli Statuta Academiae Paduanae, su foglio di carta del 1306”. La data errata poteva essere dovuta all'errore proprio di trascrizione o quello tipografico, poiché nell'inventario leggiamo la data del 1301⁶⁰. Poco dopo la visita di Smolka, don Korytkowski fu condannato all'esilio e alla reclusione “per aver esercitato i diritti episcopali”⁶¹, Smolka invece divenne segretario del Dipartimento Scientifico dell'Istituto nazionale “Ossoliński” (Ossolineum) di Leopolì. Le informazioni sul manoscritto contenente gli antichi statuti dell'Università di Padova furono per fortuna rese pubbliche a stampa, e quindi raggiunsero l'attenzione degli studiosi. Per il momento, tale fatto non ebbe però conseguenze importanti.

In quegli anni, tuttavia, iniziarono studi intensi sulla storia delle università europee e apparvero edizioni critiche delle fonti per la loro storia. In Italia, a Padova, opere di questo tipo furono condotte dallo storico e archivista Andrea Gloria (1821-1911)⁶²,

permission from Fr. Korytkowski to read the chapter book collection. He then obtained access to the inventory of Fr. Brodziszewski. Following him, he stated that – among the chapter manuscripts – there are also “Statuta Academiae Paduanae, a paper folio book from 1306”. The erroneous date may have resulted from a wrongly prepared note or it was a printing error, because the inventory included the year 1301⁶⁰. Soon after Smolka's visit, Fr. Korytkowski was sentenced to exile and imprisonment “for exercising episcopal rights,”⁶¹ and Smolka became secretary of the Scientific Department at the Ossoliński Library (Ossolineum) in Lwów (now L'viv, Ukraine). The information about the manuscript containing the old statutes of the University of Padua was fortunately published in print, and thus claimed scholars' attention. Yet, at that time, this had no major consequences.

In those years, however, intensive studies on the history of European universities began and critical editions of sources for their history appeared. In Italy, in Padua, this type of research was conducted by historian and archivist Andrea Gloria (1821-1911)⁶², in

⁶⁰ W sprawozdaniu błędnie podano, że bibliotekarzem kapituły gnieźnieńskiej był kanonik ks. Korytkowski. Por. S. Smolka, *Archiwa w W. X. Poznańskim i w Prusiech Wschodnich i Zachodnich. Sprawozdanie z podróży odbytej z polecenia komisji historycznej w lecie 1874*, w: *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*, 4, Kraków 1875, s. 295. Na temat Smolki zob. J. Wyrozumski, *Smolka Stanisław*, w: *Polski słownik biograficzny*, 39, Warszawa-Kraków 1999, s. 320-325.

⁶¹ Było to w okresie tzw. Kulturkampfu, będącego w dużej mierze walką z Kościołem katolickim w Niemczech.

⁶² Andrea Gloria urodził się w Padwie jako syn złotnika Oswalda (Osvaldo) i Luizy (Luisa) Tebaldi. Po ukończeniu gimnazjum biskupiego studiował prawo na uniwersytecie w Padwie. Studia ukończył w 1844 roku. Po sporządzeniu katalogu rękopisów biblioteki uniwersyteckiej, otrzymał w 1845 roku stanowisko kancelisty w archiwum miejskim (*Archivio civico*) w Padwie. W 1855 roku został powołany na katedrę paleografii w Uniwersytecie Padewskim. W 1859 roku mianowano go dyrektorem dawnego archiwum miejskiego przemianowanego na Muzeum Miejskie (*Museo civico*). W latach 1863-1868 był profesorem Uniwersytetu. Interesował się historią miasta i regionu, publikując nieznaną dotąd źródła archiwalne. Największym jego dziełem były *Monumenti della Università di Padova* (por. przyp. 2). Zmarł w Padwie. L. Cerasi, *Gloria Andrea*, w: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 57, 2001 (wydanie internetowe).

⁶⁰ Nella relazione si affermò erroneamente che il bibliotecario del capitolo di Gniezno fosse il canonico don Korytkowski. Cfr. S. Smolka, *Archiwa w W. X. Poznańskim i w Prusiech Wschodnich i Zachodnich. Sprawozdanie z podróży odbytej z polecenia komisji historycznej w lecie 1874*, in: *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*, 4, Kraków 1875, p. 295. Su Smolka vedi J. Wyrozumski, *Smolka Stanisław*, in: *Polski słownik biograficzny*, 39, Warszawa-Kraków 1999, pp. 320-325.

⁶¹ Fu durante il cosiddetto Kulturkampf, che era in gran parte una lotta contro la Chiesa cattolica in Germania.

⁶² Andrea Gloria nacque a Padova il 22 luglio 1821 da Osvaldo, orefice, e da Luisa Tebaldi. Dopo essersi diplomato al Ginnasio vescovile, intraprese gli studi giuridici all'ateneo patavino. Si laureò nel 1844. Dopo la compilazione del catalogo dei manoscritti della Biblioteca universitaria, nel 1845 ottenne l'impiego di ‘cancellista’ dell'Archivio civico antico di Padova. Nel 1855 fu chiamato alla cattedra di paleografia dell'Università di Padova. Nel 1859 fu nominato direttore dell'allora archivio civico antico, rinominato Museo civico. Negli anni 1863-1868 fu professore universitario dell'ateneo patavino. Si interessò alla storia della città e della regione, pubblicando fonti d'archivio prima sconosciute. Il suo opus magnum sono i *Monumenti della Università di Padova* (cfr. nota 2). Morì a Padova. L. Cerasi, *Gloria Andrea*, in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 57, 2001 (edizione online).

⁶⁰ The report incorrectly stated that the librarian of the Gniezno chapter was the canon, Fr. Korytkowski. Cf. S. Smolka, *Archiwa w W. X. Poznańskim i w Prusiech Wschodnich i Zachodnich. Sprawozdanie z podróży odbytej z polecenia komisji historycznej w lecie 1874*, in: *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*, 4, Kraków 1875, p. 295; on Smolka see. J. Wyrozumski, *Smolka Stanisław*, in: *Polski słownik biograficzny*, 39, Warszawa-Kraków 1999, pp. 320-325.

⁶¹ It was during the so-called Kulturkampf, which was largely a struggle against the Catholic Church in Germany.

⁶² Andrea Gloria was born in Padua, son of goldsmith Osvaldo and Luisa Tebaldi. After graduating from the episcopal gymnasium, he studied law at the University of Padua. He completed his studies in 1844. After compiling a catalogue of the manuscripts of the university library in 1845, he was appointed clerk in the municipal archives (*Archivio civico*) in Padua. In 1855, he was appointed to the chair of palaeography at the University of Padua. In 1859, he was appointed director of the former municipal archive, renamed the Municipal Museum (*Museo civico*). Between 1863 and 1868, he was a professor at the University. He was interested in the history of the city and the region, and he published previously unknown archival sources. His greatest work was *Monumenti della Università di Padova* (cf. footnote 2). He died in Padua. L. Cerasi, *Gloria Andrea*, in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 57, 2001 [online edition].

(1844-1905)⁶³, w Niemczech Georg Kaufmann (1842-1929)⁶⁴. Jeśli chodzi o badania nad statutami uniwersyteckimi, to szczególne zasługi miał ten drugi badacz. W 1885 roku opublikował w Berlinie pracę na temat powstania i wczesnych dziejów uniwersytetów średniowiecznych do roku 1400, która była pomyślana jako tom pierwszy. Praca została napisana na podstawie gruntownych badań źródłowych⁶⁵. Niestety, dalsze tomy się nie ukazały. W 1887 roku opublikował statuty bolońskiego uniwersytetu prawników w kodyfikacji z lat 1317-1347. Przeprowadził przy tym badania komparatystyczne, porównujące statuty bolońskie z najstarszymi statutami uniwersytetów w Padwie, Perugii i Florencji⁶⁶. W tym czasie we Francji podjął współpracę z francuskim latynistą i paleografem Émilem

in Austria e a Roma dal domenicano Heinrich Denifle (1844-1905)⁶³, e in Germania da Georg Kaufmann (1842-1929)⁶⁴. Per quanto riguarda la ricerca sugli statuti universitari, il secondo ricercatore ebbe un merito speciale. Nel 1885 pubblicò a Berlino un'opera sull'origine e sulla storia antica delle università medievali fino al 1400, che doveva costituire il primo volume. Il lavoro era stato scritto sulla base di una ricerca approfondita delle fonti⁶⁵. Purtroppo non furono pubblicati ulteriori volumi. Nel 1887, diede alle stampe, nella codificazione degli anni 1317-1347, gli statuti dell'università dei giuristi di Bologna. Al contempo condusse ricerche comparative, mettendo a confronto gli statuti di Bologna con i più antichi statuti delle università di Padova, Perugia e Firenze⁶⁶. A quel tempo, in Francia, collaborò con il latinista e paleografo francese Émil Chate-

Austria and Rome by Dominican Heinrich Denifle (1844-1905)⁶³, in Germany by Georg Kaufmann (1842-1929)⁶⁴. As far as research on university statutes is concerned, the second of the above scholars had a special merit. In 1885, in Berlin, he published a work on the origin and early history of medieval universities up to 1400, which was intended as the first volume of a larger project. The book was written on the basis of a thorough research of sources⁶⁵. Unfortunately, no further volumes appeared. In 1887 published the statutes of the Bologna jurist university in the codification from 1317 to 1347. He conducted a research, comparing the Bologna statutes with the oldest statutes of the universities of Padua, Perugia, and Florence⁶⁶. At that time, in France, he collaborated with the French Latinist and palaeographer Émil Chatelain

⁶³ Józef Anton Denifle urodził się w Imst w północnym Tyrolu. Po ukończeniu gimnazjum w Brixen w 1861 roku wstąpił do zakonu dominikanów, przyjmując przy profesji imię Heinrich. Po studiach teologicznych w Grazu przyjął w 1866 roku święcenia kapłańskie. Studia teologiczne ukończył w 1869 roku w uniwersytecie św. Tomasza w Rzymie i w St. Maximine w Marsylii. W 1877 roku został promowany na magistra teologii. Od 1880 roku był generalnym definitem i generalnym asystentem zakonu dominikańskiego w Rzymie, a od 1883 roku podarchiwariuszem (subarchivarius, sottoarchivario, Unterarchivar) w Archiwum Watykańskim. Był członkiem komisji egzaminacyjnej w watykańskiej Szkole Paleografii Dyplomatycznej i Archiwistycznej (Scuola vaticana di paleografia diplomatica e archivistica). Był autorem słynnej w swoim czasie biografii Marcina Lutera, historykiem mistycyzmu średniowiecznego, historykiem kultury i Kościoła. Wraz z Franzem Ehrle wydał siedem tomów wydawnictwa *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*. We Francji współpracował z Émilem Chatelain i wraz z nim od roku 1889 wydawał zbiór dokumentów uniwersytetu paryskiego (*Chartularium Universitatis Parisiensis*).

⁶⁴ Georg Kaufmann urodził się w Münden w rodzinie protestanckiej (był synem pastora). Po ukończeniu gimnazjum w Halle, studiował na tamtejszym uniwersytecie (potem w Getyndze) historię i filologię. W 1876 roku habilitował się na Uniwersytecie w Strasburgu i podjął wykłady jako docent prywatny. W 1888 roku otrzymał stanowisko profesora w Münster, a od 1891 roku we Wrocławiu, gdzie zmarł. F. Golücke, Kaufmann Georg, w: *Verfasserlexikon zur Studenten- und Hochschulgeschichte*, Köln 2004, s. 165–166.

⁶⁵ *Die Entstehung der Univeritäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885.

⁶⁶ J. Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Bologna vom J. 1317-1347, und deren Verhältnis zu jenen Paduas, Perugias, Florenz*, w: *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, hrsg. von H. Denifle und F. Ehrle, Berlin 1887, s. 196-319.

⁶³ Josef Anton Denifle nacque ad Imst nel Tirolo del Nord. Dopo il diploma al ginnasio di Bressanone nel 1861, entrò nell'Ordine domenicano, assumendo il nome di Heinrich alla professione dei voti. Dopo aver studiato la teologia a Graz, fu ordinato sacerdote nel 1866. Completò i suoi studi teologici nel 1869 presso l'Università di S. Tommaso a Roma e a S. Maximine a Marsiglia. Nel 1877 fu promosso a dottore in teologia. Dal 1880 fu definitor generale e assistente generale dell'Ordine Domenicano a Roma, e dal 1883 fu sottoarchivario (subarchivarius, Unterarchivar) presso gli Archivi Vaticani. Fu membro della Commissione d'esame presso la Scuola Vaticana di Paleografia Diplomatica e Archivistica. Fu l'autore della celebre biografia di Martin Lutero, lo storico del misticismo medievale, lo storico della cultura e della Chiesa. Insieme a Franz Ehrle pubblicò sette volumi dell'*Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*. In Francia collaborò con Émil Chatelain e insieme a lui, a partire dal 1889, pubblicò una raccolta di documenti dell'Università di Parigi (*Chartularium Universitatis Parisiensis*).

⁶⁴ Georg Kaufmann nacque a Münden da una famiglia protestante (era figlio di un pastore). Dopo essersi diplomato al ginnasio di Halle, studiò storia e filologia all'università lì (poi a Gottinga). Nel 1876 ottenne l'abilitazione all'Università di Strasburgo e iniziò le lezioni come docente privato. Nel 1888 fu nominato professore a Münster e dal 1891 a Breslavia, dove morì. F. Golücke, Kaufmann Georg, in: *Verfasserlexikon zur Studenten- und Hochschulgeschichte*, Köln 2004, pp. 165–166.

⁶⁵ *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885.

⁶⁶ J. Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Bologna vom J. 1317-1347, und deren Verhältniss zu jenen Paduas, Perugias, Florenz*, in: *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, hrsg. von H. Denifle und F. Ehrle, Berlin 1887, pp. 196-319.

⁶³ Josef Anton Denifle was born in Imst in North Tyrol. After graduating from the gymnasium in Brixen, in 1861, he entered the Dominican Order, taking the name of Heinrich. After studying theology in Graz, he was ordained priest in 1866. He completed his theological studies in 1869, at the University of St. Thomas in Rome and in St. Maximine in Marseille. In 1877, he was promoted to MA in theology. In 1880, he became general definitor and general assistant of the Dominican Order in Rome and, in 1883, he took the position of subarchivarius (sottoarchivario, Unterarchivar) in the Vatican Archives. He was a member of the examination board at the Vatican School of Diplomatic and Archival Palaeography (Scuola vaticana di paleografia diplomatica e archivistica). He was the author of the famous biography of Martin Luther, historian of medieval mysticism, historian of culture and the Church. Together with Franz Ehrle, he published seven volumes of *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*.

⁶⁴ Georg Kaufmann was born in Münden to a Protestant family (he was son of a pastor). After graduating from gymnasium in Halle, he studied history and philology at the local university (later in Göttingen). In 1876, he obtained his habilitation at the University of Strasbourg (Strassburg) and began lectures as a private lecturer. In 1888, he was appointed professor in Münster and in 1891, in Wrocław (then Breslau), where he died. F. Golücke, Kaufmann Georg, in: *Verfasserlexikon zur Studenten- und Hochschulgeschichte*, Köln 2004, pp. 165–166.

⁶⁵ *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885.

⁶⁶ H. Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Bologna vom J. 1317-1347, und deren Verhältniss zu jenen Paduas, Perugias, Florenz*, in: *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, hrsg. von H. Denifle und F. Ehrle, Berlin 1887, pp. 196-319.

Chatelain (1851–1933)⁶⁷ i wraz z nim od roku 1889 wydawał zbiór dokumentów uniwersytetu paryskiego⁶⁸.

Z kolei Georg Kaufmann już od pewnego czasu zbierał materiały źródłowe do historii uniwersytetów niemieckich. W 1888 roku opublikował tom pierwszy i miał bardzo krytyczną opinię o pracy Denifle’a. Przygotowywał też tomy dalsze⁶⁹. Historyk ten otrzymał w 1891 roku stanowisko profesora historii średniowiecznej i nowożytnej na Uniwersytecie Wrocławskim. Obok niego na tymże uniwersytecie pracował Jakub Caro (1836-1904), badacz dziejów Polski pochodzący z Gniezna⁷⁰.

W 1891 roku profesor Władysław Nehring (1830-1909)⁷¹, polski językoznawca

lain (1851-1933)⁶⁷, e insieme a lui pubblicò una raccolta di documenti dell’università di Parigi⁶⁸.

Georg Kaufmann, invece, da tempo aveva raccolto materiali archivistici, fonti di base per la storia delle università tedesche. Nel 1888 pubblicò il primo volume e formulò un’opinione molto critica sul lavoro di Denifle. Preparò anche volumi successivi⁶⁹. Nel 1891 fu nominato professore di storia medievale e moderna all’Università di Breslavia. Accanto a lui a lavorare nella stessa università fu Jakub Caro (1836-1904), studioso di storia polacca, originario di Gniezno⁷⁰.

Nel 1891, il professor Władysław Nehring (1830-1909)⁷¹, linguista e storico polacco, di-

(1851–1933)⁶⁷, and together they published a collection of documents from the University of Paris⁶⁸.

Georg Kaufmann, on the other hand, had been collecting source materials for his history of German universities. In 1888, he published the first volume of *Die Geschichte der deutschen Universitäten* and had a very critical opinion of Denifle’s work. Later, he prepared further volumes of his monumental work⁶⁹. In 1891, the historian was appointed professor of medieval and modern history at the University of Wrocław (Breslau). Jakub Caro (1836-1904), a researcher of Polish history from Gniezno, worked at the university with him⁷⁰.

In 1891, professor Władysław Nehring (1830-1909)⁷¹, Polish linguist and historian,

⁶⁷ Emil Ludwik Chatelain urodził się w Montrouge. Był członkiem École française de Rome (1876-1877), a także konserwatorem w Bibliotece Sorbony, gdzie opracował katalog rękopisów i inkunabułów. Sprawował funkcję dyrektora studiów w École Pratique des Hautes Études. W 1903 roku został wybrany członkiem Académie des inscriptions et belles-lettres. Zmarł w Paryżu. M. Aubert, *Notice sur la vie et les travaux de M. Émile Chatelain*, w: *Comptes rendus de l’Académie des inscriptions et belles-lettres*, 82, nr 2, 1938, s. 200-214.

⁶⁸ *Chartularium Universitatis Parisiensis*, vol. I-IV, Paris 1889-1897 (zawiera dokumenty i sprawozdania z lat 1200-1466); *Auctarium chartularii*, vol. I-II, Paris 1894-1897 (uzupełnienie poprzedniego wydawnictwa).

⁶⁹ *Die Geschichte der deutschen Universitäten*. Erster Band: *Vorgeschichte*. Zweiter Band: *Entstehung und Entwicklung der deutschen Universitäten bis zum Ausgang des Mittelalters*. Cotta, Stuttgart 1888–1896.

⁷⁰ Po ukończeniu gimnazjum w Ostrowie i Poznaniu, podjął studia w Berlinie, a następnie w Lipsku, gdzie w 1861 roku obronił doktorat na temat interregnum w Polsce w 1587 roku i walk stronnictw rodzin Zborowskich i Zamoyskich (*Das Interregnum Polens im J. 1587 und die Parteikampf der Häuser Zborowski und Zamoyski*). Wkrótce potem podjął badania źródłowe nad dziejami Polski. W latach 1861-1888 opublikował *Historię Polski* (*Geschichte Polens*) w czterech tomach za lata 1300-1486. Habilitował się na Uniwersytecie w Jenie (1863), gdzie pracował jako docent prywatny. W 1868 roku został zatrudniony we Wrocławiu na stanowisku profesora honorowego, a w 1876 profesora nadzwyczajnego historii. W 1884 roku został profesorem zwyczajnym. Zmarł we Wrocławiu. J. K. Kochanowski, *Caro Jakub*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 204-205.

⁷¹ Urodził się w Klecko koło Gniezna jako syn Jakuba i Barbary z Gostomskich. Po ukończeniu gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu (1850), studiował historię, filologię i teologię na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1856 roku otrzymał doktorat na podstawie rozprawy *De Polonicarum rerum saeculi XVI scriptoribus. Pars prima: De Reinholdo Heidensteinio*. Po studiach był nauczycielem gimnazjalnym w Trzemesznie i Poznaniu. Interesowała go historiografia i li-

⁶⁷ Émile Louis Chatelain nacque a Montrouge. Fu membro dell’École française de Rome (1876-1877) e restauratore di libri presso la Biblioteca della Sorbona, dove compilò un catalogo di manoscritti e incunaboli. Fu direttore degli studi presso l’École Pratique des Hautes Études. Nel 1903 fu eletto membro dell’Académie des inscriptions et belles-lettres. Morì a Parigi. M. Aubert, *Notice sur la vie et les travaux de M. Émile Chatelain*, in: *Comptes rendus de l’Académie des inscriptions et belles-lettres*, 82, n. 2, 1938, pp. 200-214.

⁶⁸ *Chartularium Universitatis Parisiensis*, voll. I-IV, Paris 1889-1897 (contiene documenti e rapporti dal 1200 al 1466); *Auctarium chartularii*, voll. I-II, Paris 1894-1897 (complemento all’edizione precedente).

⁶⁹ *Die Geschichte der deutschen Universitäten*. Erster Band: *Vorgeschichte*. Zweiter Band: *Entstehung und Entwicklung der deutschen Universitäten bis zum Ausgang des Mittelalters*. Cotta, Stuttgart 1888–1896.

⁷⁰ Dopo essersi diplomato al ginnasio di Ostrów e Poznań, studiò a Berlino, poi a Lipsia, dove nel 1861 conseguì il dottorato di ricerca con la tesi sull’interregno in Polonia nel 1587 e la lotta delle famiglie Zborowski e Zamoyski (*Das Interregnum Polens im J. 1587 und Parteikampf der Häuser Zborowski und Zamoyski*). Poco dopo, intraprese la ricerca sulle fonti sulla storia della Polonia. Negli anni 1861-1888 pubblicò la *Storia della Polonia* (*Geschichte Polens*) in quattro volumi sugli anni 1300-1486. Consegui l’abilitazione alla libera docenza all’Università di Jena (1863), dove lavorava come docente privato. Nel 1868 fu assunto a Breslavia come professore onorario e nel 1876 come professore associato di storia. Nel 1884 divenne professore ordinario. Morì a Breslavia. J. K. Kochanowski, *Caro Jakub*, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, pp. 204-205.

⁷¹ Nacque a Klecko vicino a Gniezno come figlio di Jakub e Barbara nata Gostomska. Dopo essersi diplomato al ginnasio di S. Maria Maddalena a Poznań (1850), studiò storia, filologia e teologia all’Università di Breslavia. Nel 1856 conseguì il dottorato sulla base della dissertazione *De Polonicarum rerum saeculi XVI scriptoribus. Pars prima: De Reinholdo Heidensteinio*. Dopo la laurea, fu insegnante di scuola secondaria a Trzemeszno e Poznań. Si interessava di storiografia e letteratura polacca. Nel 1868 fu nominato professore ordi-

⁶⁷ Émil Louis Chatelain was born in Montrouge. He was a member of the École française de Rome (1876-1877), and a restorer at the Sorbonne Library, where he compiled a catalogue of manuscripts and incunabula. He was the director of studies at the École Pratique des Hautes Études. In 1903 he was elected a member of the Académie des inscriptions et belles-lettres. He died in Paris. M. Aubert, *Notice sur la vie et les travaux de M. Émile Chatelain*, in: *Comptes rendus de l’Académie des inscriptions et belles-lettres*, 82, No. 2, 1938, pp. 200-214.

⁶⁸ *Chartularium Universitatis Parisiensis*, vol. I-IV, Paris 1889-1897 (includes documents and reports from 1200-1466); *Auctarium chartularii*, vol. I-II, Paris 1894-1897 (supplement to the previous publication).

⁶⁹ *Die Geschichte der deutschen Universitäten*. Erster Band: *Vorgeschichte*. Zweiter Band: *Entstehung und Entwicklung der deutschen Universitäten bis zum Ausgang des Mittelalters*. Cotta, Stuttgart 1888–1896.

⁷⁰ Having graduated from gymnasium in Ostrów and Poznań, he studied in Berlin, then in Leipzig, where in 1861 he defended his doctorate on the interregnum in Poland, in 1587, and the struggle of the Zborowski and Zamoyski families (*Das Interregnum Polens im J. 1587 und die Parteikampf der Häuser Zborowski und Zamoyski*). Soon after, he undertook research into sources on the history of Poland. Between 1861 and 1888, he published *History of Poland* (*Geschichte Polens*) in four volumes for the period between 1300 and 1486. He obtained his habilitation at the University of Jena (1863), where he worked as a private lecturer. In 1868, he was employed in Wrocław as an honorary professor and, in 1876, as an associate professor of history. In 1884 he became a full professor. He died in Wrocław. J. K. Kochanowski, *Caro Jakub*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 3, Kraków 1937, pp. 204-205.

⁷¹ He was born in Klecko, near Gniezno, son of Jakub and Barbara née Gostomska. Having graduated from the gymnasium of St. Mary Magdalene in Poznań (1850), he studied history, philology, and theology at the University of Wrocław. In 1856, he received his doctorate on the basis of the

i historyk, kierownik Katedry Języków i Literatur Słowiańskich na Uniwersytecie Wrocławskim⁷² otrzymał na swą prośbę rękopis gnieźnieński do Wrocławia, za zgodą biskupa sufragana archidiecezji gnieźnieńskiej Antoniego Andrzejewicza (1837-1907), pełniącego funkcję prefekta biblioteki kapitulnej⁷³. Cel sprowadzenia rękopisu do Wrocławia nie jest jasny. Jednak dzięki temu mógł być opisany szerzej z autopsji. Nehring pisał, że był to rękopis papierowy arkuszowego formatu, składający się z dwóch różnych części – *Allegationes sive resolutiones iuris canonici Lapi de Castilionovo de Florencia* i Statutów padewskich z 1301 roku, spisanych w sześciu księgach na podstawie dawniejszych bolońskich i padewskich, z dodatkami dawniejszymi i późniejszymi. Ta część rękopisu liczyła – według niego – przeszło 80 kart nieliczbowanych. Zwrócił uwagę, że nie da się ustalić osoby skryby, który pisał „nie dość starannie, z błędami i opuszczeniami, jak świadczą miejsca niezapisane”. Ponieważ przy rektoracie Jana z Pragi i Mikołaja de Grimmore’a⁷⁴ dostrzegł lata 1330 i 1331⁷⁵, doszedł do wniosku, że „były później wsunięte”. Podał następnie tytuły poszczególnych ksiąg: 1. De rectoribus, 2. De doctoribus, 3. De uni-

teratura polska. W 1868 roku został mianowany profesorem zwyczajnym języków i literatur słowiańskich na Uniwersytecie Wrocławskim. Był dziekanem Wydziału Filozoficznego (1875/1876, 1888/1889) i rektorem uniwersytetu (1893/1894). Zmarł we Wrocławiu. R. Skręt, *Nehring (Neryng) Władysław Ewaryst (1830-1909)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 22, Wrocław 1977, s. 659-663.

⁷² W. Nehring, *Wiadomości o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze Statuta Uniwersytetu Padewskiego z r. 1301*, „Ateneum. Pismo naukowe i literackie” 1891, t. 3 (63), z. 8, s. 383-388.

⁷³ Antoni Andrzejewicz urodził się w Kotowiecku w powiecie pleszewskim w Wielkopolsce. Święcenia kapłańskie przyjął 8 lipca 1860 roku i pracował jako wikary w Trzemesznie. W 1867 roku został subregensem, a w 1886 roku rektorem seminarium duchownego w Gnieźnie i kanonikiem katedralnym. Dnia 23 czerwca 1890 roku został mianowany biskupem pomocniczym archidiecezji gnieźnieńskiej i biskupem tytularnym Philomelium. Sakrę biskupią przyjął 3 sierpnia 1890 roku. J. Nowacki, *Andrzejewicz Antoni*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 109.

⁷⁴ Powinno być: Binusa Mory.

⁷⁵ Karta 2v.

rettore del Dipartimento di lingue e letterature slave dell’Università di Breslavia⁷², ricevette, su sua propria richiesta, il manoscritto di Gniezno a Breslavia con il consenso del vescovo suffraganeo dell’arcidiocesi di Gniezno, Antoni Andrzejewicz (1837-1907), in qualità di prefetto della biblioteca capitolare⁷³. Lo scopo di portare il manoscritto a Breslavia non ci è molto chiaro. Tuttavia, grazie a ciò, si poté descrivere il manoscritto più dettagliatamente e dal vivo. Nehring scrisse che si trattava di un manoscritto cartaceo in formato foglio, composto da due parti diverse: *Allegationes sive resolutiones iuris canonici Lapi de Castilionovo de Florencia* e *Statuti di Padova* del 1301, scritto in sei libri basati sui precedenti statuti di Bologna e Padova con aggiunte precedenti e successive. Questa parte del manoscritto contava, secondo lui, oltre 80 pagine non numerate. Sottolineò che era impossibile identificare l’amanuense che aveva scritto “non abbastanza attentamente, con errori e omissioni, come evidenziato dai luoghi non riempiti di testo”. Avendo visto gli anni 1330 e 1331⁷⁴ accanto ai rettori Giovanni di Praga e Nicola de Grimmore⁷⁵, Nehring concluse che “erano stati inseriti più tardi”. Annotò poi i titoli dei singoli libri: 1. De rectoribus, 2. De doctoribus, 3. De universitatis officialibus, 4. De forma processus studii, 5. Statuta,

nario di lingue e letterature slave all’Università di Breslavia. Fu preside della Facoltà di Filosofia (1875/1876, 1888/1889) e rettore dell’università (1893/1894). Morì a Breslavia. R. Skręt, *Nehring (Neryng) Władysław Ewaryst (1830-1909)*, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 22, Wrocław 1977, pp. 659-663.

⁷² W. Nehring, *Wiadomości o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze Statuta Uniwersytetu Padewskiego z r. 1301*, „Ateneum. Pismo naukowe i literackie” 1891, t. 3 (63), f. 8, pp. 383-388.

⁷³ Antoni Andrzejewicz nacque a Kotowiecko in provincia di Pleszew nella regione di Grande Polonia (Wielkopolska). Fu ordinato sacerdote l’8 luglio 1860 e lavorò come vicario a Trzemeszno. Nel 1867 divenne subregente e nel 1886 rettore del seminario teologico di Gniezno e canonico della cattedrale. Il 23 giugno 1890 fu nominato vescovo ausiliare dell’Arcidiocesi di Gniezno e vescovo titolare di Philomelium. Fu consacrato il 3 agosto 1890. J. Nowacki, *Andrzejewicz Antoni*, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, p. 109.

⁷⁴ Carta 2v.

⁷⁵ In realtà: Binus Mora.

head of the Department of Slavic Languages and Literatures at the University of Wrocław⁷², ordered the removal of the Gniezno manuscript to Wrocław, with the consent of the suffragan bishop of the Gniezno Archdiocese, Antoni Andrzejewicz (1837-1907), who was prefect of the chapter library⁷³. The purpose of bringing the manuscript to Wrocław is not very clear. However, thanks to this, it could be described in more detail by scholars. Nehring wrote that it was a sheet-format manuscript consisting of two different parts – *Allegationes sive resolutiones iuris canonici Lapi de Castilionovo de Florencia* and the Statutes of Padua from 1301, written in six books based on the earlier Bologna and Padua statutes with earlier and later additions. This part of the manuscript consisted – according to him – of more than 80 uncounted folios (folios). He pointed out that it was impossible to identify the scribe who wrote “not carefully enough, with errors and omissions, as evidenced by empty places.” Having spotted the years 1330 and 1331⁷⁴ at the rectorate of John of Prague and “Nicholas de Grimmore⁷⁵”, he concluded that “they were inserted later.” He

dissertation *De Polonicarum rerum saeculi XVI scriptoribus. Pars prima: De Reinholdo Heidensteinio*. After graduation, he was a secondary school teacher in Trzemeszno and Poznań. He was interested in Polish historiography and literature. In 1868, he was appointed full professor of Slavic languages and literatures at the University of Wrocław. He was Dean of the Faculty of Philosophy (1875/1876, 1888/1889) and Rector of the university (1893/1894). He died in Wrocław. R. Skręt, *Nehring (Neryng) Władysław Ewaryst (1830-1909)*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 22, Wrocław 1977, pp. 659-663.

⁷² W. Nehring, *Wiadomości o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze Statuta Uniwersytetu Padewskiego z r. 1301*, „Ateneum. Pismo naukowe i literackie” 1891, vol. 3 (63), issue 8, pp. 383-388.

⁷³ Antoni Andrzejewicz was born in Kotowiecko in the Pleszew district, in the Wielkopolska (Greater Poland). He was ordained priest on July 8, 1860 and worked as vicar in Trzemeszno. In 1867, he became subregent and, in 1886, rector of the theological seminary in Gniezno and cathedral canon. On June 23, 1890, he was appointed auxiliary bishop of the Archdiocese of Gniezno and titular bishop of Philomelium. He was consecrated on August 3, 1890. J. Nowacki, *Andrzejewicz Antoni*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 1, Kraków 1935, p. 109.

⁷⁴ Fol. 2v.

⁷⁵ Should be: Binus Mora.

versitatis officialibus, 4. De forma processus studii, 5. Statuta, quibus certa negotia emergentia terminantur, 6. Pacta inter commune et studium. Zwrócił uwagę, że rozdziały o wyborze rektorów są zgodne z edycją statutów bolońskich Heinricha Denifle’a⁷⁶. Zauważył, że porządek liter alfabetu w początkowych statutach padewskich nie był zachowywany, że w księdze piątej zostały wpisane dodatki z lat 1378, 1346 i 1377⁷⁷. Przytoczył także nagłówek układu zawartego w 1321 roku między studium bolońskim a komuną padewską. Opis rękopisu zakończył stwierdzeniem, że „na ostatnich dwu kartach rękopisu umieszczone są dwie ustawy rektorów Kaspara de Prussia i Auuta⁷⁸ de la Turre, a zatem z początku XV wieku”⁷⁹.

W tym czasie z rękopisem zapoznali się i natychmiast docenili jego wartość dwaj wspomniani wyżej historycy – Georg Kaufmann i Jakub Caro. Kaufmann twierdził nawet, że to Caro wypożyczył rękopis z Gniezna i choć twierdził, że porównał wstęp i porządek rozdziałów z treścią statutów bolońskich z 1347 roku ze statutami z Perugii, Florencji, drukiem weneckim z 1550/1551, to należy się domyślać, że korzystał głównie z rozprawy Denifle’a. Dostrzegając wartość kodeksu dla historii statutów uniwersytetu padewskiego i całej grupy statutów opartych na statutach bolońskich, postanowili go wydać drukiem. W tym czasie rękopis został już jednak odesłany do Gniezna. Gdy więc poprosili o przesłanie go do którejś z bibliotek wrocławskich, otrzymali odpowiedź, że został on wysłany do Monachium dla Heinricha Denifle’a, któ-

quibus certa negotia emergentia terminantur, 6. Pacta inter commune et studium. Sottolineò che i capitoli sull’elezione dei rettori erano coerenti con l’edizione degli statuti di Bologna di Heinrich Denifle⁷⁶. Notò che non si era seguito l’ordine delle lettere alfabetiche nei primi statuti di Padova e che nel quinto libro erano state inserite le aggiunte degli anni 1378, 1346 e 1377⁷⁷. Citò anche il titolo dell’accordo concluso nel 1321 tra lo Studio di Bologna e il comune di Padova. Concluse la descrizione del manoscritto, affermando che “nelle ultime due pagine del manoscritto ci sono due leggi dei rettori Kaspar de Prussia e Auutus⁷⁸ de la Turre, e quindi dall’inizio del XV secolo”⁷⁹.

A quel tempo, i due storici sopra menzionati, Georg Kaufmann e Jakub Caro, lessero il manoscritto e ne apprezzarono subito il valore. Kaufmann affermò persino che era stato Caro a prendere in prestito il manoscritto da Gniezno e sebbene affermasse di aver confrontato l’introduzione e l’ordine dei capitoli con il contenuto degli statuti di Bologna del 1347 con gli statuti di Perugia, di Firenze e con la stampa di Venezia del 1550/1551, si può presumere che usasse principalmente la dissertazione di Denifle. Riconoscendo il valore del codice per la storia degli statuti dell’Università di Padova e di tutto il gruppo degli statuti basati sugli statuti di Bologna, decisero di darlo alle stampe. A quel tempo, tuttavia, il manoscritto fu ormai rispedito a Gniezno. Così, quando chiesero che venisse inviato a una delle biblioteche di Breslavia, ricevettero in risposta che era stato inviato a Monaco da Heinrich Denifle, che avrebbe dovuto pubblicarlo. La delusione

then gave the titles of individual books: 1. De rectoribus, 2. De doctoribus, 3. De universitatis officialibus, 4. De forma processus studii, 5. Statuta, quibus certa negotia emergentia terminantur, 6. Pacta inter commune et studium. He pointed out that the rubrics on the election of rectors are consistent with the edition of the Bologna statutes by Heinrich Denifle⁷⁶. He noticed that the order of the alphabetical letters in the initial statutes of Padua was not respected and that the additions from 1378, 1346 and 1377⁷⁷ were entered in the fifth book. He also cited the title of the agreement concluded in 1321 between the Bologna Studium and the Padua Commune. He ended his description of the manuscript, saying that “on the last two pages of the book there are two statutes imposed by the rectors Kaspar de Prussia and “Auutus⁷⁸” de la Turre, and therefore the manuscript comes from the beginning of the 15th century”⁷⁹.

At that time, the two historians mentioned above, Georg Kaufmann and Jakub Caro, became familiar with the manuscript and immediately appreciated its value. Kaufmann even claimed that it was Caro who borrowed the manuscript from Gniezno. Although he maintained that he compared the introduction and order of chapters with the content of the statutes from Perugia, Florence, and the Venice print from 1550/1551, it can be assumed that he mainly referred to Denifle’s dissertation. Recognizing the value of the book for the history of the statutes of the University of Padua and the whole group of statutes based on the Bologna statutes, the Wrocław-

⁷⁶ W. Nehring, op. cit., s. 385-387.

⁷⁷ „Dalej idą widocznie dodatki: najsamprzód idzie rozdział bez nadpisu, oddzielony od tego, co poprzedza i od tego, co po nim następuje, kreską przez całą szerokość rękopisu, a zawierający ustawę z r. 1378 tyczącą się rozporządzenia spuścizną studenta zagórskiego [tj. ultramontana – K.S.] na przypadek zupełnego sieroctwa zmarłego i na przypadek taki, gdyby byli spadkobiercy”. Po tym rozdziale pod kreską trzy statuty z 1346 roku, potem pod kreską statut z 1377 o obchodach święta Katarzyny.

⁷⁸ W rzeczywistości Amicusa.

⁷⁹ W. Nehring, op. cit., s. 388.

⁷⁶ W. Nehring, op. cit., pp. 385-387.

⁷⁷ “Successivamente, seguono evidentemente le aggiunte: il primo viene inserito un capitolo scritto senza sovrascrittura, separato da quanto precede e da quanto segue, da una linea lunga per tutta la larghezza del manoscritto, e contenente l’atto del 1378 relativo alla gestione dell’eredità di uno studente ultramontano nel caso il defunto non avesse lasciato eredi o se invece li avesse avuti”. Dopo questo capitolo, sotto la linea, tre statuti del 1346, poi sotto la linea, gli statuti del 1377 sulla celebrazione del giorno di Santa Caterina.

⁷⁸ In realtà Amicus.

⁷⁹ W. Nehring, op. cit., p. 388.

⁷⁶ W. Nehring, op. cit., pp. 385-387.

⁷⁷ „Next, the appendices evidently follow: the first chapter comes without an overwrite, separated from what precedes and what follows, by a line across the entire width of the manuscript, and containing the act of 1378 concerning the ordinance, the legacy of a Zagórski student [i.e. ultramontan – K.S.] in the case of the complete orphanage of the deceased and such a case if there were heirs.” After this chapter, under the line, three statutes from 1346, then under the line, the statutes from 1377, on the celebration of St. Catherine’s Day.

⁷⁸ In fact, Amicus.

⁷⁹ W. Nehring, op. cit., p. 388.

ry miał go opublikować. Rozczarowanie było duże. W tej sytuacji podali nieco uwag na temat rękopisu, który oglądali rok wcześniej.

Kaufmann pisał, że wprowadzenie do kodeksu gnieźnieńskiego dostarcza nowych danych do historii kodyfikacji statutów padewskich. Umożliwia też uzupełnienie brakujących i mało czytelnych miejsc z druku z 1551 roku. Zauważył też, że rękopis zawiera dodatki z późniejszych lat, z których ostatni pochodzi z czasów rektoratu Kaspara z Prus, kanonika warmińskiego, rektora uniwersytetu ultramontanów i Amicusa della Turre, wicerektora uniwersytetu citramontanów. Na podstawie publikacji źródłowych Glorii ustalił, że sprawowali swe funkcje w latach 1404-1405. W związku z tym – pisał – kodeks powstał niedługo po 1405 roku. Zastanawiało go też, że rektorzy Rudolf z Augsburga i Binus Mora z Mediolanu mieli przeprowadzić aprobatę statutów w 1301 roku, a nie zostali wspomniani po kodyfikatorach z 1260, 1261, 1267, 1268, 1271, 1279. Zaraz potem w rękopisie była natomiast mowa o próbach kodyfikacji z 1330 roku za rektoratu Theonitariusza de Thedaldis z Parmy. Po niej dopiero wspomniano o kolejnej, nieudanej próbie kodyfikacji z 1331 roku, za rektoratu Jana z Czech, prepozyta św. Idziego w Pradze i Gimmora (sic!) z Mediolanu. Dlatego kolejni rektorzy: Rudolf z Augsburga i Binus Mora z Mediolanu z powołaną do tego celu komisją zrewidowali statuty bolońskie i padewskie i zredagowali nową księgę statutów (*presens volumen statutorum*). Trudno było mu wyjaśnić, dlaczego kodyfikacja z 1331 roku lub nieco późniejsza miała miejsce w 1301 roku, jak pisano we wstępie. Przypuszczał więc, że po „millesimo tricesimo” a przed „primo” wypadło słowo „tricesimo”, co dawałoby rok 1331, albo w dalszych dwóch datach wyrażonych cyframi dodano „XXX”. W przyjęciu poprawnego wniosku przeszkadzało mu to, że w krótszej historii statutów w redakcji z 1463 roku i w druku z 1551 roku padała data 1300 i 1301. Sprzeczności tej nie potrafił wyjaśnić. Ustalenie poprawnej daty uważał za istotne

fu grande. In quella situazione, fecero alcuni commenti sul manoscritto che avevano visto l'anno prima.

Kaufmann scrisse che l'introduzione al Codice di Gniezno forniva nuovi dati sulla storia della codificazione degli Statuti di Padova; permetteva anche di integrare i luoghi mancanti e difficilmente leggibili nella versione stampata del 1551. Kaufmann notò anche che il manoscritto conteneva aggiunte di anni successivi, l'ultima delle quali proveniva dai tempi del rettore Kaspar di Prussia, canonico di Warmia, rettore dell'università degli ultramontani e di Amicus della Turre, vicerettore dell'università dei citramontani. Basandosi sulle pubblicazioni delle fonti ad opera di Gloria, Kaufmann stabilì che avevano svolto le loro funzioni negli anni 1404-1405. Pertanto, scrisse, il codice era stato creato poco dopo il 1405. Suscitò inoltre le sue perplessità il fatto che i rettori Rodolfo da Augusta e Binus Mora da Milano dovevano approvare gli statuti nel 1301, e invece non erano stati menzionati dopo i codificatori del 1260, 1261, 1267, 1268, 1271, 1279. Subito dopo nel manoscritto erano stati menzionati i tentativi di codificazione del 1330 durante il rettorato di Theonitarius de Thedaldis da Parma. Poi, un altro tentativo fallito di codificazione del 1331 durante il rettorato di Giovanni di Boemia, preposto di S. Egidio di Praga e Gimmor (sic) da Milano. Pertanto, i successivi rettori: Rodolfo da Augusta e Binus Mora da Milano, con una commissione nominata a tal fine, avevano rivisto gli statuti di Bologna e Padova e ne avevano preparato un nuovo libro (*presens volumen statutorum*). Gli era difficile spiegare perché la codificazione del 1331 o poco successiva avvenisse nel 1301, come affermato nell'introduzione. Quindi ipotizzò che dopo „millesimo tricesimo” e prima di „primo” fosse scomparsa la parola „tricesimo”, che avrebbe dato l'anno 1331, oppure che nelle due date successive espresse in numeri, „XXX” fosse stato erroneamente aggiunto. Nell'arrivare a una conclusione corretta fu impedito dal fatto che nella storia più breve degli statuti nella redazione del 1463 e nella stampa del 1551, erano

based scholars decided to publish it. At that time, however, the manuscript was sent back to Gniezno. Therefore, when it was requested that it be sent to one of the Wrocław libraries, the scholars were informed that it had been sent to Munich, to Heinrich Denifle, who was to publish it. This resulted in considerable disappointment, and meant that comments had to be reserved for a copy of the manuscript that had been viewed the previous year.

Kaufmann wrote that the introduction to the Gniezno Code provided new data on the history of the codification of the Statutes of Padua. The introduction also made it possible to supplement the missing and hardly legible fragments in the print from 1551. He also noticed that the manuscript contained additions from later years, the last of which came from the time when Kaspar of Prussia, canon of Warmia, Rector of the Ultramontan University, and Amicus della Turre, vice-rector of the University of Citramontans were rectors. Based on Gloria's source publications, Kaufmann established that they had performed their functions between 1404 and 1405. Therefore – he wrote – the code was created shortly after 1405. He was also puzzled by the fact that rectors Rudolf of Augsburg and Binus Mora of Milan were to carry out the approval of the statutes in 1301, and they were not mentioned after the codification in 1260, 1261, 1267, 1268, 1271, 1279. Yet, the manuscript mentioned attempts at the codification in 1330, during the rectorate of Theonitarius de Thedaldis of Parma. Immediately after it, in 1331, another unsuccessful attempt at codification appeared during the rectorate of John of Bohemia, provost of St. Gilles in Prague and Gimmor (sic) from Milan. Therefore, successive rectors Rudolf from Augsburg and Binus Mora from Milan, with a commission appointed for this purpose, revised the Bologna and Padua statutes and prepared a new book of statutes (*presens volumen statutorum*). It was difficult for Kaufmann to explain why the codification of 1331 or slightly later took place in 1301, as

tak z punktu widzenia historii kodyfikacji bolońskiej (Denifle wydał redakcję z 1347 roku, która opierała się na zbiorze statutów z 1317 roku), jak i padewskiej czy też Uniwersytetu w Perugii. Na końcu opublikował fragment rękopisu, gdzie padały imiona członków komisji statutowej z 1331 roku (w rękopisie błędnie z roku 1301) w nadziei, że zidentyfikują je historycy regionalni.

Caro podjął z kolei próbę datacji rękopisu gnieźnieńskiego na podstawie dwóch ostatnich statutów, wpisanych tą samą ręką, co cały tekst. Bardzo poprawnie zidentyfikował osobę Kaspara, kanonika warmińskiego (rektora kościoła w Lidzbarku Warmińskim/Heilsbergu), rektora ultra- i citramontanów, jako Kaspara Schauenpfluga (właściwie Schuwenpfluga), późniejszego biskupa ozylskiego i prokuratora Zakonu Krzyżackiego, który zmarł w 1423 roku w Montefiascone. Zwrócił też uwagę, że w opublikowanym przez Glorię dokumencie z 17 września 1404 roku, obok wspomnianego rektora, wśród świadków wymienieni zostali Andrzej, kanonik wrocławski i Paweł Włodkowic, scholastyk poznański. Pierwszy z nich to Andrzej Łaskarzyc, późniejszy poseł polski na soborze w Konstancji i biskup poznański, a drugi – znany dyplomata, pisarz i polemista antykrzyżacki⁸⁰. W związku z tym postawił hipotezę,

state menzionate le date 1300 e 1301. Non riuscì a sciogliere quel dubbio. Considerava importante stabilire la data corretta sia dal punto di vista della storia della codificazione di Bologna (Denifle aveva pubblicato la redazione del 1347, che si basava su una raccolta di statuti del 1317) sia quella di Padova o dell'Università di Perugia. Alla fine pubblicò un frammento del manoscritto in cui venivano menzionati i nomi dei membri della commissione statutaria del 1331 (nel manoscritto del 1301) nella speranza che gli storici regionali li identificassero.

Caro, a sua volta, tentò di datare il manoscritto di Gniezno sulla base degli ultimi due statuti, scritti con la stessa mano dell'intero testo. Identificò molto correttamente Kaspar, il canonico di Warmia (rettore della chiesa di Lidzbark Warmiński / Heilsberg), rettore degli ultra- e citramontani, come Kaspar Schauenpflug (in realtà Schuwenpflug), in seguito vescovo di Osil e procuratore dell'Ordine Teutonico, morto nel 1423 a Montefiascone. Notò anche che nel documento del 17 settembre 1404, pubblicato da Gloria, oltre al suddetto rettore, tra i testimoni vi erano Andrea (Andrzej), il canonico di Włocławek, e Paolo (Paweł) Włodkowic, uno scolastico di Poznań. Il primo è Andrzej Łaskarzyc, il successivo inviato polacco al Concilio di Costanza e vescovo di Poznań, e il secondo è un noto diplomatico, scrittore e polemista anti-teutonico⁸⁰. Pertanto, ipotizzò che il codice

stated in the introduction. Thus, he assumed that after “millesimo tricentesimo” and before “primo,” the word “tricesimo” appeared, which would result in the year 1331. Another possibility was that, in the next two dates expressed in numbers, “XXX” was incorrectly added. The correct interpretation was mislead by the fact that in the shorter history of the statutes – in the 1463 edition and in the print from 1551 – the dates 1300 and 1301 appeared interchangeably. The scholar from Münden considered establishing the correct date important both from the point of view of the history of Bologna codification (Denifle published an edition from 1347, which was based on a set of statutes from 1317) as well as from the University of Padua or the University of Perugia. In the end, he published a fragment of the manuscript in which the names of the members of the statutory commission from 1331 (in the manuscript from 1301) were mentioned in the hope that regional historians would identify them.

Caro, in turn, made an attempt to date the Gniezno manuscript on the basis of the last two statutes, written in the same hand as the entire text. He correctly identified Kaspar, the canon of Warmia (the Parson of the church in Lidzbark Warmiński / Heilsberg), Rector of the Ultra- and Citramontans, as Kaspar Schauenpflug (actually Schuwenpflug), later the bishop of Ösel-Wiek and the proctor of the Teutonic Order, who died in Montefiascone, in 1423. Caro also noted that – in the document published by Gloria on September 17, 1404 – apart from the aforementioned Rector, witnesses included Andrew (Andrzej), canon of Włocławek, and Paul (Paweł) Włodkowic, a Poznań scholastic. The first is Andrew Laskary (Łaskarzyc), the later Polish envoy at the Council of Constance and Bishop of Poznań (1414-1426), and the second is a well-known diplomat, writer and anti-Teutonic polemicist⁸⁰.

⁸⁰ Urodził się ok. 1370 roku w Brudzeniu koło Płocka jako syn Włodzimierza (stąd Paulus Vladimiri) herbu Dołęga. Po ukończeniu nauki w Płocku, studiował sztuki wyzwolone w Pradze, gdzie uzyskał w 1389 roku stopień bakałarza, a w 1393 roku magistra artium. W 1398 roku przyjął święcenia kapłańskie i otrzymał godność scholastyka w kapitule poznańskiej. Rozpoczęte w Pradze studia prawnicze (bakałarz prawa w 1396) kontynuował w Padwie (ok. 1404), gdzie w 1408 roku uzyskał stopień licencjata dekrétów. Doktorat dekrétów uzyskał na uniwersytecie w Krakowie w 1411 lub 1412 roku. W latach 1414-1415 i 1418 sprawował funkcję rektora Uniwersytetu. W 1411 roku został kustoszem i kanonikiem krakowskim. Był członkiem poselstwa polskiego na soborze w Konstancji, gdzie mową i piórem zwalczał Zakon Krzyżacki. Po 1424 roku wycofał się z życia politycznego. Na początku lat 30. XV wieku odwiedził Padwę. Zmarł w 1436 roku w Krakowie. K. Górski, *Paweł Włodkowic z Brudzenia*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, 377-381; E. A. Wesołowska, *Paweł Włodkowic. Współczesne znaczenie poglądów i dokonań*, Toruń 1997; K. Ożóg, *Uczni w monarchii Jadwigi Andegawerskiej i Władysława Jagiełły*, Kraków 2004, s. 24, 44, 92-100.

⁸⁰ Nacque intorno al 1370 a Brudzeń vicino a Płock come figlio di Włodzimierz (da cui Paulus Vladimiri) dello stemma Dołęga. Dopo aver completato i suoi studi a Płock, studiò arti liberali a Praga, dove conseguì il baccalaureato nel 1389 e nel 1393, il titolo di magister artium. Nel 1398 fu ordinato sacerdote e gli fu conferito il titolo di scolastico nel capitolo di Poznań. Iniziò gli studi legali a Praga (laurea in giurisprudenza nel 1396) per continuarli a Padova (intorno al 1404), dove nel 1408 ottenne una laurea in decreti. Conseguì il dottorato in decreti presso l'Università di Cracovia nel 1411 o 1412. Negli anni 1414-1415 e 1418 fu rettore dell'Università. Nel 1411 divenne custode e canonico di Cracovia. Fece parte della legazione polacca al Concilio di Costanza, dove combatté contro l'Ordine Teutonico con la parola e la scrittura. Dopo il 1424 si ritirò dalla vita politica. Nei primi anni Trenta del Cinquecento visitò Padova. Morì nel 1436 a Cracovia. K. Górski, *Paweł Włodkowic z Brudzenia*, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, pp. 377-381; E. A. Wesołowska, *Paweł Włodkowic. Współczesne znaczenie poglądów i*

⁸⁰ He was born around 1370 in Brudzeń, near Płock, son of Włodzimierz (hence Paulus Vladimiri) of the Dołęga coat of arms. After completing his studies in Płock, he studied liberal

że kodeks przywiózł do Gniezna z Konstancji biskup poznański Andrzej Łaskarzyc, a przepisano go w latach 1415-1418⁸¹.

Na pierwszy rzut oka była to hipoteza kuśsząca. Andrzej Łaskarzyc herbu Godziemba, któremu Caro przypisał inicjatywę zakupu rękopisu gnieźnieńskiego, jest postacią bardzo dobrze znaną w historiografii. Urodził się w 1362 roku jako syn Łaszcz z Gosławic, podłowczego łądzko-konińskiego, a następnie kasztelana konińskiego, i Doroty, siostry Piotra Wysza, biskupa krakowskiego. Uczył się początkowo w Brodnicy. W 1392 roku był prepozytem włocławskim i bakałarzem dekretów. W tym samym roku uczestniczył w poselstwie polskim do wielkiego mistrza krzyżackiego Konrada Wallenroda. W 1393 roku kontynuował studia prawnicze na uniwersytecie w Pradze⁸². W 1397 roku został na krótko kanclerzem królowej Jadwigi Andegaweńskiej. Około 1398 otrzymał kanonikat płocki⁸³. W 1402 roku kontynuował studia prawnicze w Padwie i był nazywany domownikiem (*familiaris*) papieskim. W listopadzie 1404 roku uzyskał prowizję na kanonikat krakowski i warmiński. Stopień doktora dekretów otrzymał w Padwie 22 lutego 1405 roku⁸⁴. W tym samym roku uzyskał prowizję papieską na kanonikat i prebendę w Wormacji, a także na kanonikat we Wrocławiu. Następnie pełnił funkcję kapelana króla niemieckiego Ruprechta Wittelsbacha (1406), był też referendarzem papieskim (1407). W 1407 roku uzyskał zgodę papieską na zamianę kanonikatu płockiego na kanonikat poznański. W 1409 roku był generalnym kolektorem papieskim w Polsce

⁸¹ G. Kaufmann, J. Caro, *Eine unbekannte Redaction der Statuten der Universität Padua*, „Centralblatt für Bibliothekswesen“, IX Jahrgang. 1 Heft. Januar 1892, s. 3-7.

⁸² J. Krzyżaniakowa, *Studia praskie urzędników kancelarii Jadwigi i Jagiełły*, Zeszyty Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, zesz. 7, 1967, s. 220.

⁸³ A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w.*, t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993, s. 28-30.

⁸⁴ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Cracoviae 1900, s. 20.

fosse stato portato a Gniezno da Costanza dal vescovo di Poznań, Andrzej Łaskarzyc, e riscritto negli anni 1415-1418⁸¹.

A prima vista, era un'ipotesi allettante. Andrzej Łaskarzyc, dello stemma Godziemba, a cui Caro attribuì l'iniziativa di acquistare il manoscritto di Gniezno, è una figura molto nota nella storiografia. Nacque nel 1362 come figlio di Łaszcz di Gosławice, vicecacciatore da Łąd-Konin, poi castellano di Konin, e Dorota, sorella di Piotr Wysz, vescovo di Cracovia. Inizialmente, studiò a Brodnica. Nel 1392 era prevosto di Włocławek e baccelliere di decreti. Nello stesso anno partecipò alla legazione polacca al Gran Maestro dei Cavalieri Teutonici, Konrad Wallenrod. Nel 1393 continuò gli studi di giurisprudenza presso l'Università di Praga⁸². Nel 1397 fu brevemente cancelliere della regina Edvige d'Angiò. Intorno al 1398 ricevette il canonicato di Płock⁸³. Nel 1402 proseguì gli studi di giurisprudenza a Padova e fu proclamato membro della Famiglia Pontificia (*familiaris*). Nel novembre 1404 ottenne una provvisione papale sul canonicato di Cracovia e della Warmia. Conseguì il dottorato in decreti a Padova il 22 febbraio 1405⁸⁴. Nello stesso anno ottenne una provvisione papale per il canonicato e la prebenda di Worms, nonché per il canonicato di Breslavia. Fu poi cappellano del re tedesco Ruprecht Wittelsbach (1406), divenne anche referendario papale (1407). Nel 1407 ottenne il consenso papale per scambiare il canonicato di Płock con il canonicato di Poznań. Nel 1409 divenne collettore generale pontificio in

dokonań, Toruń 1997; K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384-1434)*, Kraków 2004, pp. 24, 44, 92-100.

⁸¹ G. Kaufmann, J. Caro, *Eine unbekannte Redaction der Statuten der Universität Padua*, „Centralblatt für Bibliothekswesen“, IX Jahrgang. 1 Heft. Januar 1892, pp. 3-7.

⁸² J. Krzyżaniakowa, *Studia praskie urzędników kancelarii Jadwigi i Jagiełły*, „Zeszyty Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu”, f. 7, 1967, p. 220.

⁸³ A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w.*, t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993, pp. 28-30.

⁸⁴ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Cracoviae 1900, p. 20.

Therefore, he hypothesized that the code was brought to Gniezno from Constance by the Bishop of Poznań, Andrew Laskary, and it was rewritten between 1415 and 1418⁸¹.

At first glance, it was a tempting hypothesis. Andrew Laskary of the Godziemba coat of arms, to whom Caro attributed the initiative to purchase the Gniezno manuscript, is a very well-known figure in historiography. He was born in 1362, son of Łaszcz of Gosławice, vice-hunter (*subvenator*) and castellan of the Łąd-Konin region and Dorota, who was a sister of Peter (Piotr) Wysz, Bishop of Kraków. Initially, he studied in Brodnica. In 1392, he became provost of Włocławek and bachelor of decrees. In the same year, he participated in the Polish legation to the Grand Master of the Teutonic Knights, Konrad Wallenrod. In 1393, he continued his law studies at the University of Prague⁸². In 1397, he was briefly chancellor to Queen Jadwiga (Hedwig) Anjou. Around 1398, he received the Płock canonicate⁸³. In 1402, he continued his legal studies in Padua and was named the papal householder (*familiaris*). In November 1404, he obtained a papal provision for the Kraków and Warmian canonicates. He

arts in Prague, where he obtained a bachelor's degree in 1389 and a master's degree in artium in 1393. In 1398, he was ordained priest and awarded the title of scholastic in the Poznań chapter. He began his legal studies in Prague (bachelor of law in 1396) and in Padua (around 1404), where he obtained a bachelor's degree in canon law in 1408. He received a doctorate at the University of Kraków in 1411 or 1412. Between 1414 and 1415 and in 1418 he was Rector of the University. In 1411, he became the custodian and canon of Kraków. He was a member of the Polish legation at the Council of Constance, where he fought the Teutonic Order in speech and writing. After 1424, he withdrew from political life. In the early 15th century, he visited Padua. He died in Kraków, in 1436. K. Górski, *Paweł Włodkowic z Brudzenia*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 25, Wrocław 1980, 377-381; E. A. Wesołowska, *Paweł Włodkowic. Współczesne znaczenie poglądów i dokonań*, Toruń 1997; K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384-1434)*, Kraków 2004, pp. 24, 44, 92-100.

⁸¹ G. Kaufmann, J. Caro, *Eine unbekannte Redaction der Statuten der Universität Padua*, „Centralblatt für Bibliothekswesen“, IX Jahrgang. 1 Heft. Januar 1892, pp. 3-7.

⁸² J. Krzyżaniakowa, *Studia praskie urzędników kancelarii Jadwigi i Jagiełły*, Zeszyty Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, coll. 7, 1967, p. 220.

⁸³ A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w.*, vol. II: *Kanonicy*, Toruń 1993, pp. 28-30.

i uczestniczył w soborze w Pizie. Następnie odbył pielgrzymkę do Ziemi Świętej. Otrzymał w tym czasie kanonikat krakowski. W 1411 roku uczestniczył w poselstwie do papieża pizańskiego Jana XXIII, które oskarżyło Zakon Krzyżacki o łamanie pokoju toruńskiego. W latach 1412-1414 był prokuratorem króla Władysława Jagiełły w procesie z Zakonem Krzyżackim. W 1413 roku był dziekanem krakowskim, kanonikiem gnieźnieńskim i poznańskim. W 1414 roku został protonotariuszem papieskim i biskupem-elektem poznańskim. W tym samym roku wyjechał na sobór w Konstancji, gdzie uczestniczył w komisji do spraw wiary i rozprawach z Zakonem Krzyżackim. Był koncylarystą i zwolennikiem reformy Kościoła. W 1423 roku brał udział w soborze w Pavii, a w 1424 roku posłował do Rzymu, gdzie odpierał zarzuty krzyżackie. Zmarł 22 sierpnia 1426 roku na zamku w Gosławicach i został pochowany w katedrze poznańskiej⁸⁵.

W Padwie zetknęli się więc ze sobą w 1405 roku późniejsi przeciwnicy polityczni, prokuratorzy obu stron konfliktu polsko-krzyżackiego: Kaspar Schuwenpflug (podówczas rektor obu uniwersytetów prawniczych), Paweł Włodkowic i Andrzej Łaskarzyc. Ich mistrzem był Francesco Zabarelli (1360-1417), znany legista, a potem kardynał, którego Polacy pozyskali dla sprawy polskiej w sporze z Zakonem Krzyżackim na soborze w Konstancji⁸⁶. Ponieważ statuty uniwersytetu padewskiego urywają się na 1405 roku, hipoteza, że pierwszym ich nabywcą był Andrzej

Polonia e partecipò al Concilio di Pisa. Poi pellegrinò in Terra Santa. A quel tempo, ricevette il canonicato di Cracovia. Nel 1411 partecipò alla missione diplomatica presso Papa Giovanni XXIII di Pisa, che accusò l'Ordine Teutonico di aver infranto il trattato di pace di Toruń. Negli anni 1412-1414 fu procuratore del re Władysław Jagiełło in un processo contro l'Ordine Teutonico. Nel 1413 divenne decano di Cracovia, canonico di Gniezno e di Poznań. Nel 1414 divenne protonotario apostolico e vescovo eletto di Poznań. Nello stesso anno si recò al Concilio di Costanza, dove partecipò alla commissione per la fede e alle vertenze con l'Ordine Teutonico. Era un conciliarista e sostenitore della riforma della Chiesa. Nel 1423 partecipò al Concilio di Pavia e nel 1424 fu inviato a Roma, dove confutò le accuse teutoniche. Morì il 22 agosto 1426 nel castello di Gosławice e fu sepolto nella cattedrale di Poznań⁸⁵.

A Padova quindi, nel 1405 si incontrarono i futuri oppositori politici, procuratori di entrambe le parti del conflitto polacco-teutonico: Kaspar Schuwenpflug (a quel tempo rettore di entrambe le università dei giuristi), Paweł Włodkowic e Andrzej Łaskarzyc. Il loro maestro era Francesco Zabarelli (1360-1417), noto legista, e poi cardinale, che i polacchi conquistarono per la causa polacca in una disputa con l'Ordine Teutonico al Concilio di Costanza⁸⁶. Poiché gli statuti dell'Università di Padova si interrompono all'anno 1405, l'ipotesi che il loro primo acquirente fosse Andrzej Łaskarzyc era allettante. Tuttavia, non trovava alcun riscontro nelle fonti.

received his doctorate in canon law in Padua on February 22, 1405⁸⁴. In the same year, he obtained a papal provision for canonicate and prebend in Worms, as well as for canonicate in Wrocław. Later, he served as the chaplain of the German king Ruprecht Wittelsbach (1406), and he was also a papal referendary (1407). In 1407, he obtained papal consent to leave the Płock canonicate and move to the Poznań canonicate. In 1409, he became papal general collector in Poland and participated in the Council of Pisa. That year, he made a pilgrimage to the Holy Land. Simultaneously, he received the canonicate of Kraków. In 1411, he participated in the mission to Pope John XXIII, which accused the Teutonic Order of breaking the Toruń peace treaty. Between 1412 and 1414, he was the proctor for King Władysław Jagiełło in a trial with the Teutonic Order. In 1413, he was dean of Kraków and canon of Gniezno and Poznań. In 1414, he became papal protonotary and bishop-elect of Poznań. In the same year, he participated in the Council of Constance, where he worked in a commission for faith and in trials with the Teutonic Order. He was a conciliarist and supporter of church reforms. In 1423, he participated in the Council of Pavia, and in 1424 was sent to Rome, where he refuted the Teutonic accusations. He died on August 22, 1426, in the castle in Gosławice and was buried in Poznań cathedral⁸⁵.

In 1405 in Padua, later political opponents – proctors of both sides of the Polish-Teutonic conflict – had a meeting, including Kaspar Schuwenpflug (at that time rector of both legal universities), Paul Włodkowic, and Andrew Laskary. Their master was Francesco Zabarelli (1360-1417), a well-known legist and cardinal, whom the Poles won for the Polish cause in a dispute with the Teutonic Order at the Council of Constance⁸⁶.

⁸⁵ K. Piotrowicz, *Andrzej Łaskarz (1362-1426)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 103-106.

⁸⁶ K. Ożóg, *Współpraca prawników włoskich z Pawłem Włodkowicem w procesie polsko-krzyżackim w Rzymie w latach 1420-1421*, „Nasza Przyszłość” 76, 1991, s. 95-100 (to samo w języku francuskim: *Les juristes italiens au service de la diplomatie polonaise sous Ladislas II Jagellon*, „Questiones Medii Aevi Novae” 3, 1998, s. 51-74); idem, *Udział Andrzeja Łaskarzycy w sprawach i sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji*, w: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 2000, s. 415-426; idem, *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły*, s. 25, 92-93, 188, 208-209, 218.

⁸⁵ K. Piotrowicz, *Andrzej Łaskarz (1362-1426)*, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, pp. 103-106.

⁸⁶ K. Ożóg, *Współpraca prawników włoskich z Pawłem Włodkowicem w procesie polsko-krzyżackim w Rzymie w latach 1420-1421*, „Nasza Przyszłość” 76, 1991, pp. 95-100 (la versione francese: *Les juristes italiens au service de la diplomatie polonaise sous Ladislas II Jagellon*, „Questiones Medii Aevi Novae” 3, 1998, pp. 51-74); idem, *Udział Andrzeja Łaskarzycy w sprawach i sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji*, in: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, a cura di K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 2000, pp. 415-426; idem, *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły*, pp. 25, 92-93, 188, 208-209, 218.

⁸⁴ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Cracoviae 1900, p. 20.

⁸⁵ K. Piotrowicz, *Andrzej Łaskarz (1362-1426)*, w: *Polski słownik biograficzny*, vol. 1, Kraków 1935, pp. 103-106.

⁸⁶ K. Ożóg, *Współpraca prawników włoskich z Pawłem Włodkowicem w procesie polsko-krzyżackim w Rzymie w la-*

Łaskarzyc, była atrakcyjna. Nie miała jednak żadnych podstaw źródłowych. Nie wiadomo też, dlaczego miałby on księgę statutów uniwersytetu prawniczego w Padwie nabywać na soborze w Konstancji, a nie w Padwie w czasach, gdy był studentem, a następnie doktorem.

Ponieważ rękopis gnieźnieński wymknął się profesorom wrocławskim, dywagacje ich urwały się na wspomnianym wyżej artykule. Prace nad nim kontynuował austriacki dominikanin, Heinrich Denifle. Wiemy na pewno, że otrzymał on wiadomość o rękopisie gnieźnieńskim od Władysława Nehringa, który z jakichś powodów nie chciał, by zajmowali się nim jego uniwersyteccy koledzy. Prefekt biblioteki gnieźnieńskiej, biskup Antoni Andrzejewicz, pożyczył rękopis do klasztoru benedyktynów św. Bonifacego w Monachium za pośrednictwem tamtejszego bibliotekarza Odilo Rottmanna (1841-1907), znanego teologa i kaznodziei. Tam też pracował nad nim uczony austriacki.

We wstępie do edycji Heinrich Denifle pisał, że niefoliowany rękopis 180 Biblioteki kapitulnej w Gnieźnie został spisany na papierze „in folio” o wymiarach 34 × 24 cm. Pierwsza część z XIV i XV wieku zawiera pisane w dwóch szpaltach *Allegationes iuris Lapi de „Castilionoco”* z Florencji w streszczeniu Antoniego de Butrio. W części drugiej, której Denifle nadał foliację, na 86 kartach w pierwszych dziesięcioleciach XV wieku wpisane zostały statuty uniwersytetu w Padwie. Tę część rękopisu z dwoma niedatowanymi dodatkami (*additiones*) do księgi statutów (1404-1405) pisał ten sam pisarz w czasie, gdy rektorami uniwersytetu ultramontanów byli Kaspar z Prus i Amicus de la Turre⁸⁷.

Według niego kopista był niestaranny i źle wykształcony, a nawet posiadał tylko powierzchowną znajomość języka łacińskiego, nie rozumiał budowy zdania, nie potrafił

⁸⁷ H. Denifle, *Die Statuten*, s. 310-312.

Non si sa nemmeno perché avrebbe dovuto acquistare il libro degli Statuti dell'Università dei giuristi di Padova durante il Concilio di Costanza, e non a Padova ai tempi in cui era studente lì e poi dottore.

Poiché il manoscritto di Gniezno sfuggì di mano ai professori di Breslavia, le loro deliberazioni finirono con il suddetto articolo. I lavori furono proseguiti dal domenicano austriaco Heinrich Denifle. Sappiamo per certo che aveva ricevuto informazioni sul manoscritto di Gniezno da Władysław Nehring, che per qualche motivo non voleva che i suoi colleghi universitari lo studiassero. Il prefetto della biblioteca di Gniezno, il vescovo Antoni Andrzejewicz, prestò il manoscritto al monastero benedettino di S. Bonifacio a Monaco di Baviera attraverso il bibliotecario locale, Odilo Rottmanner (1841-1907), famoso teologo e predicatore. Fu lì che vi lavorò lo studioso austriaco.

Nell'introduzione all'edizione, Heinrich Denifle scrisse che il manoscritto 180, con le carte non numerate, della Biblioteca capitolare di Gniezno era stato scritto su carta „in folio” di 34 × 24 cm. La prima parte del XIV e XV secolo contiene, scritte in due colonne, *Allegationes iuris Lapi de „Castilionoco”* da Firenze, riassunte da Antonio de Butrio. Nella seconda parte, alla quale Denifle numerò le carte, 86 pagine erano state vergate nei primi decenni del XV secolo e contenevano gli statuti dell'Università di Padova. Questa parte del manoscritto con due aggiunte (*additiones*) non datate al libro degli statuti (1404-1405) fu scritta dallo stesso scrittore all'epoca in cui i rettori dell'università degli ultramontani erano Kaspar di Prussia ed Amicus de la Turre⁸⁷.

Secondo lui, il copista, autore del manoscritto, era poco diligente e scarsamente istruito, e aveva addirittura una conoscenza superficiale della lingua latina, non capiva la struttura della frase, non poteva sciogliere molte abbreviazioni o le risolveva in modo errato. A volte scriveva glosse marginali nel

As the statutes of the University of Padua end in 1405, the hypothesis that their first buyer was Andrew Laskary was attractive. However, there was no source upon which this hypothesis could be based. It is also unknown why he would have purchased the book of statutes of the University of Law in Padua at the Council of Constance, and not in Padua, where he was a student and then a doctor.

As the Gniezno manuscript eluded the professors from Wrocław, their discussions ended in the above-mentioned article. Some further work on it was continued by Austrian Dominican Heinrich Denifle. It is certain that he received information about the Gniezno manuscript from Władysław Nehring, who – for some reason – did not want his university colleagues to study it. The prefect of the Gniezno library, Bishop Antoni Andrzejewicz, lent the manuscript to the Benedictine monastery of St. Boniface in Munich through local librarian, Odilo Rottmanner (1841-1907), a famous theologian and preacher. It was also there that the Austrian scholar worked on it.

In an introduction to his edition, Denifle wrote that the non-foiled manuscript ref. 180 from the Chapter Library in Gniezno was written on paper „in folio” measuring 34 × 24 cm. The first part from the 14th and 15th centuries contains a summary by Antony de Butrio, written in two columns, *Allegationes iuris canonici Lapi de „Castilionoco”* (sic) from Florence. In the second part, which Denifle had foliated, 86 folios from the first decades of the 15th century contained the statutes of the University of Padua. This part of the manuscript with two undated additions (*additiones*) to the book of statutes (1404-1405) was written by the same writer at the time when the rectors

tach 1420-1421, „Nasza Przeszość” 76, 1991, pp. 95-100 (the same in French: *Les juristes italiens au service de la diplomatie polonaise sous Ladislas II Jagellon*, „Questiones Medii Aevi Novae” 3, 1998, pp. 51-74); idem, *Udział Andrzeja Łaskarza w sprawach i sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji*, in: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, ed. K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 2000, pp. 415-426; idem, *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły*, pp. 25, 92-93, 188, 208-209, 218.

⁸⁷ H. Denifle, *Die Statuten*, pp. 310-312.

rozwinąć wielu skrótów lub źle je rozwiązał. Do tekstu wpisywał czasem glosy marginalne, a o interpunkcję nie troszczył się wcale. Pisał pośpiesznie i niewyraźnie, opuszczając lub okaleczając słowa, zdania i rubryki. Autor opisu dopuszczał jednak możliwość, że już tekst, z którego pisarz odpisywał, był uszkodzony i źle odpisany. W Padwie – pisał – nie przywiązywano zbyt dużej wagi do dobrych odpisów Księgi statutów. Najstarszy druk statutów padewskich z 1551 roku w redakcji z 1463 roku roi się od błędów. Niektóre z nich znajdują się już w rękopisie gnieźnieńskim. Na temat proveniencji rękopisu Denifle nie znajdował bezpośrednich wskázówek w tekście. Uważał, że jeden z polskich studentów w Padwie odpisał statuty z rękopisu z XV wieku lub kazał je komuś odpisać, a następnie zabrał je z sobą do Polski. Według niego styl pisma nie był włoski, co miało wskazywać na Polaka⁸⁸. Dalej Denifle omówił – na podstawie *Proemium de commemoratione rectorum*⁸⁹, *qui statuta condiderunt* – najstarsze kodyfikacje statutów uniwersytetu w Padwie i ustalił czas redakcji zbioru statutów znanego z kopii gnieźnieńskiej. Uważał, że w trakcie kopiowania wypadła pisarzowi, a wcześniej jego poprzednikowi, cyfra XXX. Ten błąd powielaly kolejne odpisy, w tym odpis z 1463 roku i oparty na nim druk wenecki z 1551 roku. Według niego w rzeczywistości w oryginale napisano MCCCXXXprimo. Jan z Czech i Binus Mora byli rektorami do maja 1331, Rudolf z Augsburga i ponownie Binus Mora od maja 1331. Zatem – jego zdaniem – redakcja statutów miała miejsce nie w 1301, a po 18 czerwca 1331 roku⁹⁰.

Pisał następnie, że zbiór statutów w odpisie gnieźnieńskim dzieli się na sześć ksiąg, z których pierwszych pięć obejmuje właściwe statuty uniwersyteckie, a szósta – układy między komuną padewską a uniwersytetem.

⁸⁸ H. Denifle, op. cit., s. 311.

⁸⁹ W jego edycji „istorum”.

⁹⁰ H. Denifle, op. cit., s. 320.

testo e non si curava affatto della punteggiatura. Scriveva frettolosamente e indistintamente, omettendo o mutilando parole, frasi e rubriche. L'autore della descrizione, tuttavia, ammise la possibilità che il testo da cui lo scrittore aveva copiato fosse danneggiato e scritto in modo errato. A Padova, scriveva, si prestava poca attenzione alle buone copie del Libro degli Statuti. La più antica stampa degli Statuti di Padova del 1551 in redazione del 1463 era piena di errori. Alcuni di loro si leggevano già nel manoscritto di Gniezno. Quanto alla provenienza del manoscritto, Denifle non trovò accenni diretti nel testo. Credeva che uno degli studenti polacchi a Padova avesse copiato gli statuti dal manoscritto del XV secolo o che li facesse copiare da qualcuno, e poi li avesse portati con sé in Polonia. Secondo lui, lo stile di scrittura non era italiano, il che, a suo avviso, indicava come autore un polacco⁸⁸. Successivamente Denifle discusse, sulla base del *Proemium de commemoratione rectorum*⁸⁹, *qui statuta condiderunt*, le più antiche codificazioni degli statuti dell'Università di Padova e stabilì il tempo della redazione della raccolta degli statuti di Gniezno. Credeva che durante il processo di copiatura l'amanuense, e prima i suoi predecessori, avessero perso il numero XXX. Questo errore fu ripetuto da copie successive, inclusa la copia del 1463 e la stampa veneziana del 1551 basata su di essa. In realtà, secondo lui l'originale recava la data MCCCXXXprimo. Giovanni di Boemia e Binus Mora furono rettori fino al maggio 1331, Rudolf da Augusta e ancora Binus Mora dal maggio 1331. Così, a suo avviso, la redazione degli statuti avvenne non nel 1301, ma dopo il 18 giugno 1331⁹⁰.

Denifle scrisse poi che la raccolta degli statuti nella copia di Gniezno era divisa in sei libri, i primi cinque dei quali contenevano gli statuti universitari propri, e il sesto gli accor-

of the Ultramontan University were Kaspar of Prussia and Amicus de la Turre⁸⁷.

According to Denifle, the writer of the manuscript was careless and poorly educated, and had only a superficial knowledge of the Latin language. He did not understand sentence structure, and could not solve many abbreviations, or solved them incorrectly. Sometimes he wrote marginal glosses into the text, and he did not care about punctuation at all. He wrote hastily and indistinctly, omitting or mutilating words, sentences, and columns. However, the author of the description allowed for the possibility that the original could have been damaged and incorrect. In Padua, Denifle wrote that little attention was paid to good copies of the Book of Statutes. The oldest print of the Statutes of Padua from 1551 in the edition from 1463 is full of errors. Some of them already occur in the Gniezno manuscript. As to the provenance of the manuscript, Denifle did not find any direct indications in the text. He believed that one of the Polish students in Padua had copied the statutes from a 15th-century manuscript or had someone write them up, and then took the book with him to Poland⁸⁸. According to the Austrian scholar, the handwriting style was not Italian, which – in his opinion – indicated a Pole. Next, Denifle discussed – on the basis of the *Proemium de commemoratione rectorum*⁸⁹, *qui statuta condiderunt* – the oldest codifications of the statutes of the University of Padua and determined the time of editing the Gniezno collection of statutes. He believed that during the copying – the writer and his predecessors – had lost the number XXX. This error was repeated by subsequent copies, including the copy from 1463 and the Venetian print from 1551 based on it. In fact, the original is written MCCCXXXprimo. John from Bohemia and Binus Mora were rectors until May 1331; Rudolf from Augsburg and again

⁸⁸ H. Denifle, op. cit., p. 311.

⁸⁹ Nella sua edizione: „istorum”.

⁹⁰ H. Denifle, op. cit., p. 320.

⁸⁷ H. Denifle, *Die Statuten*, pp. 310-312.

⁸⁸ H. Denifle, op. cit., p. 311.

⁸⁹ In his edition: “istorum”.

W tej księdze wyróżniał dwie części: pierwszą ze starymi układami z lat 1260-1262 (23 rozdziały zaczerpnięte w większości z czwartej księgi statutów miejskich Padwy), drugą zaś z układem z 1321 roku dotyczącym przeniesienia uniwersytetu bolońskiego z Imoli do Padwy. Według niego pięć pierwszych ksiąg zestawiono w różnym czasie. Znajdują się tam bowiem statuty bolońskie w redakcji z 1317 roku i wcześniejsze padewskie statuty uniwersyteckie (lub dawne statuty bolońskie, które później usunięto). Poza tym rękopis zawiera dodatki z lat 1378, 1346, 1377 oraz rubryki z lat 1404-1405⁹¹. Denifle podkreślał, że statuty padewskie z 1331 roku są najbardziej zbliżone do redakcji bolońskiej z lat 1317-1346. Późniejsza redakcja bolońska z 1432 roku (podstawa druku z 1561) znacznie odstąpiła od kodyfikacji wcześniejszej. Historyk ten stwierdzał, że rękopis gnieźnieński ma duże znaczenie dla odtworzenia starszych redakcji statutów bolońskich, lepszy niż młodsze ich redakcje. Umożliwia też poprawki odczytów w nowszych zbiorach bolońskich. Uważał, że badacze konstytucji Uniwersytetu Bolońskiego Prawników nie mogą lekceważyć zbioru statutów padewskich. W tekście tym znajdują się zwyczaje bolońskie, które opuszczono w młodszych redakcjach statutów⁹². Następnie Denifle badał stosunek starszej kodyfikacji do nowszych. Późniejsze zbiory padewskie mają – jego zdaniem – wiele rubryk, które zostały zmienione lub usunięte. Młodsze odstupują w większej mierze od bolońskich, niż starsze. Doszło bowiem do przeobrażeń statutów w 1445 i 1463 roku. W młodszych z jednej starej rubryki zrobiono kilka nowych. Liczne rubryki starego zbioru w młodszych połączono⁹³. W dalszej części wstępu – jak już była o tym mowa – rozprawił się z koncepcjami Glorii⁹⁴. Uważał, że redakcja z 1331

⁹¹ H. Denifle, op. cit., s. 320-323.

⁹² H. Denifle, op. cit., s. 323-330.

⁹³ H. Denifle, op. cit., s. 330-343.

⁹⁴ H. Denifle, op. cit., s. 344-364.

di tra il comune di Padova e l'Università. In questo libro distinse due parti: la prima con i vecchi accordi degli anni 1260-1262 (23 capitoli, per lo più tratti dal quarto libro degli statuti cittadini di Padova), e la seconda con la convenzione del 1321 relativa al trasferimento dell'Università di Bologna da Imola a Padova. Secondo lui, i primi cinque libri furono compilati in tempi diversi. Vi si trovavano gli statuti di Bologna nella redazione del 1317 e i precedenti statuti universitari di Padova (o gli antichi statuti di Bologna, che furono poi rimossi). Inoltre, il manoscritto conteneva aggiunte degli anni 1378, 1346, 1377 e rubriche degli anni 1404-1405⁹¹. Denifle osservò che gli statuti di Padova del 1331 erano i più vicini alla redazione bolognese del 1317-1346. La successiva redazione bolognese del 1432 (alla base della stampa del 1561) si discostava in modo significativo dalla precedente codificazione. Lo storico sottolineò che il manoscritto di Gniezno era di grande importanza per la ricostruzione delle più antiche redazioni degli statuti bolognesi, di gran lunga migliore rispetto alle loro redazioni successive. Consentiva inoltre la correzione delle letture nelle nuove raccolte di Bologna. Denifle credeva che gli studiosi della costituzione dell'Università di Bologna dei giuristi non potessero prescindere dalla raccolta degli statuti di Padova: il testo includeva le usanze bolognesi che furono abbandonate nelle redazioni successive degli statuti⁹². Quindi Denifle studiò il rapporto tra le codificazioni più antiche e quelle più recenti. Le successive collezioni padovane contenevano, a suo avviso, molte rubriche che furono modificate o rimosse. Le redazioni successive differivano di più dalle bolognesi rispetto a quelle più antiche. Gli statuti furono trasformati nel 1445 e nel 1463. In redazioni successive apparvero più rubriche nuove al posto di una sola nella redazione antica. Numerose rubriche della raccolta an-

⁹¹ H. Denifle, op. cit., pp. 320-323.

⁹² H. Denifle, op. cit., pp. 323-330.

Binus Mora from May 1331. Thus, in his opinion, the editing of the statutes took place not in 1301, but after on June 18, 1331⁹⁰.

Later, Denifle determined that the set of statutes in the Gniezno excerpt was divided into six books, the first five of which contained the proper university statutes, and the sixth the agreements between the Padua commune and the university. In this last book, he distinguished two parts: the first with the old agreements from the years 1260-1262 (23 chapters mostly taken from the fourth book of city statutes of Padua), and the second with the agreement of 1321, concerning the transfer of the University of Bologna from Imola to Padua. According to Denifle, the first five books were compiled at different times. There are the Bologna statutes in the edition from 1317 and earlier Padua university statutes (or the old Bologna statutes, which were later removed). In addition, the manuscript contains additions from the years 1378, 1346, 1377 and rubrics from the years 1404-1405⁹¹. Denifle emphasized that the Statutes of Padua from 1331 were the closest to the Bologna edition from 1317-1346. The later Bologna version from 1432 (the basis of the print from 1561) significantly departed from the earlier codification. The Austrian historian emphasized that the Gniezno manuscript was of great importance for the reconstruction of older editions of Bologna statutes, being more reliable than their younger versions. Also, the Gniezno manuscript enabled corrections of readings in the more recent Bologna collections. Denifle believed that the researchers of the constitution of the Jurists University of Bologna could not disregard the collection of the statutes of Padua. This text contains Bologna customs that were abandoned in the junior statutes⁹². Denifle then studied the ratio of the older codifications to the newer ones. Later collections of Padua contained – in his opinion – many

⁹⁰ H. Denifle, op. cit., p. 320.

⁹¹ H. Denifle, op. cit., pp. 320-323.

⁹² H. Denifle, op. cit., pp. 323-330.

roku zachowana w rękopisie gnieźnieńskim przynosi nowe informacje na temat rektorów, doktorów i scholarów, uniwersytetów, nacji, układu z uniwersytetem bolońskim na uchodźstwie w Imoli (1321) i kaznodziejstwa uniwersyteckiego⁹⁵.

Na zakończenie Denifle podkreślał historyczne znaczenie kodyfikacji padewskiej z 1331 roku uwiecznionej w rękopisie gnieźnieńskim. Pisał, że chronologicznie była drugą po bolońskiej (zachowanej tylko we fragmentach). O wiele późniejsze miały być statuty uniwersytetów Florencji (1388), Parmie (1414) i Perugii (1457). Także wśród statutów uniwersytetów poza Italią statuty padewskie zajmują doniosłe miejsce, ponieważ statuty Uniwersytetu w Leridzie (1300), Awinionie (1303), Tuluzie (1311, 1313, 1314) nie są wiele starsze, a dużych uniwersytetów, takich jak Montpellier (1339), Angers (1373) – są młodsze. Księga statutów padewskich z 1331 roku jest wśród nich największa. Zawiera (bez *Additiones*) 188 rubryk, natomiast bez księgi szóstej – 126 (abstrahując od tego, że niektórych rubryk brakuje).

Wyjaśnił następnie, że w edycji zastosował metodę rozpowszechnioną w Niemczech, Francji i Anglii przy wydawaniu zepsutych odpisów z XV i XVI wieku, w celu uczynienia tekstu. Zniekształcone miejsca lub słowa wskazał w uwagach. Nie uwzględnił natomiast złej interpunkcji rękopisu. W nielicznych przypadkach poprawił błędy pisarskie rękopisu, choć nie podał tego do wiadomości (np. *noluerit* zamiast zastosowanego przez skrybę *uoluerit*). Uzupełnienia liter, słów i zdań zaznaczył klamrami. Nawiasy okrągłe zastosował dla zdań wtrąconych, by pomóc czytelnikowi w lekturze często trudnych konstrukcji zdaniowych. Wszystkie skróty rozwiązał. Dla porównania przytoczył najpierw statuty bolońskie z lat 1317-1347 (B) i z roku 1432 (B1). Późniejsze kodeksy padewskie cytował według wydania z 1551 roku (P).

⁹⁵ H. Denifle, op. cit., s. 364-375.

tica furono riunite in quelle più recenti⁹³. Più avanti nell'introduzione, come già accennato, Denifle si occupò dei concetti di Gloria⁹⁴. Credeva che l'edizione del 1331, conservata nel manoscritto di Gniezno, portasse nuove informazioni su rettori, dottori e scolari, università, nazioni, sull'accordo con l'Università di Bologna in esilio ad Imola (1321) e sulla predicazione universitaria⁹⁵.

A conclusione, Denifle sottolineò il significato storico della codificazione padovana del 1331 immortalata nel manoscritto di Gniezno. Scrisse che cronologicamente era seconda a Bologna (conservata solo in frammenti). Molto più tardi sarebbero arrivati gli statuti delle Università di Firenze (1388), Parma (1414) e Perugia (1457). Anche tra gli statuti delle università fuori dall'Italia, gli statuti di Padova occupano un posto di rilievo, perché gli statuti dell'Università di Lerida (1300), Avignone (1303), Tolosa (1311, 1313, 1314) non sono molto più antichi, e quelli delle grandi università come Montpellier (1339), Angers (1373) sono più recenti. Il libro degli Statuti di Padova del 1331 è il più grande di essi. Contiene (senza *Additiones*) 188 rubriche, mentre senza il sesto libro – 126 (a parte il fatto che mancano alcune rubriche).

Denifle spiegò in seguito che nell'edizione aveva utilizzato il metodo diffuso in Germania, Francia e Inghilterra nella pubblicazione delle copie danneggiate del XV e XVI secolo, al fine di rendere il testo più fruibile. Aveva indicato nelle note guasti e lacune. Tuttavia, non aveva tenuto conto della punteggiatura difettosa del manoscritto. In alcuni casi, aveva corretto gli errori di ortografia del manoscritto senza rendere noto tale fatto (ad esempio, *noluerit* invece di *uoluerit* utilizzato dal copista). Aveva segnato le integrazioni di lettere, parole e frasi con parentesi graffe. Aveva usato parentesi tonde per gli incisi per aiutare il lettore a leggere strutture di frasi spesso

sections that had been changed or removed. Earlier ones differed more from their Bolognese counterparts than the older ones. The statutes were transformed in 1445 and 1463. In the earlier ones, a few new columns were made from one old column⁹³. Numerous rubrics of the old collection were combined into the younger versions of the text. Later in his introduction – as has already been mentioned – Denifle dealt with Gloria's concepts⁹⁴. He believed that the edition from 1331, preserved in the Gniezno manuscript, introduced new information about rectors, doctors and scholars, universities, nations, the agreement with the University of Bologna in exile in Imola (1321), and university preaching⁹⁵.

Finally, Denifle emphasized the historical significance of the Padua codification from 1331, immortalized in the Gniezno manuscript. He claimed that chronologically it was second to Bologna (preserved only in fragments). The statutes of the universities of Florence (1388), Parma (1414), and Perugia (1457) were written much later. Also, among the statutes of universities outside Italy, the statutes of Padua occupy a significant place, because the statutes of the University of Lerida (1300), Avignon (1303), and Toulouse (1311, 1313, 1314) are not much older, and large universities, such as Montpellier (1339) and Angers (1373) are in fact newer. The Book of Statutes of Padua from 1331 is the largest of them. It contains (without *Additiones*) 188 rubrics, and the number of rubrics without the sixth book is 126 (apart from the fact that some rubrics are missing).

Denifle then explained that in the edition he used the method widespread in Germany, France, and England in issuing spoiled copies from the 15th and 16th centuries in order to make the text easier to read. Unclear places or words were clarified in the notes. However, he did not fix the missing punctuation of the manuscript. In a few cases, he corrected

⁹³ H. Denifle, op. cit., pp. 330-343.

⁹⁴ H. Denifle, op. cit., pp. 344-364.

⁹⁵ H. Denifle, op. cit., pp. 364-375.

⁹³ H. Denifle, op. cit., pp. 330-343.

⁹⁴ H. Denifle, op. cit., pp. 344-364.

⁹⁵ H. Denifle, op. cit., pp. 364-375.

Tylko tam, gdzie w edycji tej brak było rubryki lub rubryki zostały zmienione, wskazał na rękopis statutów z 1463 roku. Odwoływał się też w przypisach do statutów uniwersytetu we Florencji, Perugii i Parmie⁹⁶. Po tym bardzo erudycyjnym wstępie opublikowany został tekst w oryginale łacińskim⁹⁷.

W dodatku (*Beilage*) zamieszczonym po Indeksie Denifle zajął się młodszą redakcją statutów padewskich z 1445 roku. Wcześniej jednak odniósł się bardzo krytycznie do wyżej wspomnianego artykułu profesorów Uniwersytetu Wrocławskiego: Kaufmanna i Caro. Pierwszemu zarzucał brak zdecydowania co do datacji rękopisu (choć miał wszelkie dane, by poprawić błędną datę) i fatalny odczyt fragmentu zamieszczonego tam tekstu. Hipoteza Caro, że rękopis został skopiowany na soborze w Konstancji, wydawała się mu mało prawdopodobna. Za bardziej możliwe uznał, że rękopis zamówił Uniwersytet Krakowski za pośrednictwem Pawła Włodkowica. Jego zdaniem, osoba prywatna lub kapituła nie interesowałyby się tego rodzaju statutami. To, że rękopis nie trafił do Krakowa, ale do Gniezna, skwitował łacińską sentencją „Habent sua fata libelli”. Nie wykluczał, że rękopis przekazano do uniwersytetu tylko na jakiś czas, po czym trafił do Gniezna. Wbrew temu, co nieco wyżej sam napisał, uznał za możliwe wykonanie odpisu w Konstancji. Tylko tam – według niego – pisarz mógł popełnić tyle błędów. Miał nadzieję, że w bibliotece kapituły gnieźnieńskiej wśród rękopisów skopiowanych w Konstancji odnajdzie się w przyszłości rękopis przepisany tym samym charakterem pisma, co kodeks ze statutami padewskimi⁹⁸. Dopiero dalej nastąpiły rozważania na temat redakcji z 1445 roku⁹⁹. Na końcu pomieszczo-

⁹⁶ H. Denifle, op. cit., s. 375-378.

⁹⁷ [Statuta Universitatis scholarium iuristarum Paduan. an. 1331], s. 379-537, dalej Index z zawartością poszczególnych sześciu ksiąg i dodatków (s. 538-544).

⁹⁸ H. Denifle, op. cit., s. 545-550.

⁹⁹ H. Denifle, op. cit., s. 550-560.

complesse. Aveva sciolto tutte le abbreviazioni. Per fare un confronto, aveva citato prima gli statuti di Bologna del 1317-1347 (B) e poi del 1432 (B1). I successivi codici di Padova erano stati citati secondo l'edizione del 1551 (P). Solo dove non vi erano rubriche in quella edizione o le rubriche erano state modificate, aveva indicato il manoscritto degli statuti del 1463. Nelle note aveva fatto riferimento anche agli statuti delle università di Firenze, Perugia e Parma⁹⁶. Dopo tale introduzione molto erudita, seguì il testo latino originale⁹⁷.

Nel supplemento (*Beilage*) pubblicato dopo l'Index, Denifle si occupò della redazione più recente degli statuti di Padova del 1445. Prima di arrivarci, tuttavia, espresse un giudizio molto critico nei confronti del già citato articolo dei professori dell'Università di Breslavia: Kaufmann e Caro. Al primo rimproverò la sua indecisione circa la datazione del manoscritto (nonostante avesse tutti i dati per correggere la data sbagliata) e una pessima lettura del brano ivi riportato. L'ipotesi di Caro che il manoscritto fosse stato copiato al Concilio di Costanza gli sembrò improbabile. Considerò più plausibile che il manoscritto fosse stato commissionato dall'Università di Cracovia tramite Paweł Włodkowic. A suo avviso, un privato o un capitolo non si sarebbero interessati a tali statuti. Che il manoscritto non fosse arrivato a Cracovia, ma a Gniezno, fu da lui commentato con la massima latina "Habent sua fata libelli". Non escluse l'eventualità che il manoscritto fosse stato inviato all'università solo per un po', e in seguito fosse spedito a Gniezno. Contrariamente a quanto aveva scritto poco sopra, ritenne ammissibile che la copia fosse stata prodotta a Costanza. Solo lì, secondo lui, il copista poteva fare tanti errori ed omissioni. Sperava che nella biblioteca capitolare di Gniezno, tra i manoscritti copiati a Costanza,

spelling mistakes, although he did not list his corrections (e.g. *noluerit* instead of the *uoluerit* used by the scribe). He marked his reconstruction of letters, words, and sentences with square brackets. He used round brackets for inline sentences to help the reader read often difficult sentence structures. He solved all the abbreviations. For comparison, he first quoted the Bologna statutes from 1317-1347 (B) and from 1432 (B1). Later, the Codes of Padua were quoted according to the 1551 edition (P). Only when there were no rubrics, or the rubrics were changed, did he indicate the manuscript of the statutes from 1463. He also referred to the statutes of the universities of Florence, Perugia, and Parma in footnotes⁹⁶. After his very erudite introduction, he presented the original Latin text⁹⁷.

In the supplement (*Beilage*) published after the Index, Denifle started to work on the later edition of the Paduan statutes from 1445. Before he started this task, however, he was very critical of the above-mentioned article by the professors of the University of Wrocław, Kaufmann and Caro. The first was accused of not having decided to properly date the manuscript (although he had all information necessary to improve the incorrect date) and the faulty reading of a fragment of the text. Caro's hypothesis that the manuscript was copied at the Council of Constance seemed unlikely to Denifle. He considered it more possible that the manuscript was commissioned by the University of Kraków through Paul Włodkowic. In his opinion, a private person or a chapter would not be interested in such statutes. The fact that the manuscript did not find its way to Kraków, but to Gniezno, was summed up with the Latin maxim "Habent sua fata libelli." Denifle did not rule out that the manuscript was sent to the university only for a while, and then it was sent to Gniezno.

⁹⁶ H. Denifle, op. cit., pp. 375-378.

⁹⁷ [Statuta Universitatis scholarium iuristarum Paduan. an. 1331], pp. 379-537, poi l'Index con il contenuto dei singoli sei libri con aggiunte (pp. 538-544).

⁹⁶ H. Denifle, op. cit., pp. 375-378.

⁹⁷ [Statuta Universitatis scholarium iuristarum Paduan. an. 1331], pp. 379-537, hereinafter Index with the content of the individual six books and supplements (pp. 538-544).

ne zostały dodatki i uzupełnienia (*Nachtrag und Ergänzungen*)¹⁰⁰. Edycja Denifle'a została przygotowana bardzo starannie, wręcz pedantycznie, i do dziś służy badaczom historii uniwersytetu prawników w Padwie.

Po opublikowaniu rękopisu gnieźnieńskiego zainteresowanie oryginałem przygasło. Wiedzano o tym, że przedstawia znaczną wartość jako pomnik najstarszej zachowanej kodyfikacji padewskiej, ale w praktyce nie miało to żadnych konsekwencji.

Dopiero pod koniec XX wieku rękopis został raz jeszcze kompetentnie opisany przez Jadwigę Rył (1927-2019)¹⁰¹, kustosza biblioteki katedralnej w Gnieźnie, w katalogu rękopisów wydanym w 1982 roku. Ze względu na to, że opis ten dostarczył bardzo ważnych materiałów do pochodzenia i dalszych losów kodeksu, przytaczamy go w całości.

„[Rękopis, sygn.] 180. [język] łac[iński]. [powstał na] przeł[omie] XIV/XV w[ieku]. [Wymiary:] 33, 5 × 24 cm. K[art] 178, w tym 1 nie zapis[ana]. Opr[awa] sk[órzana] [z] XX w[ieku].

Ustawy prawa kanonicznego.

„Allegaciones Lapi de Castiglione abbreviate per Antonium de Butrio”. K. 1-91.

¹⁰⁰ H. Denifle, op. cit., s. 561-562.

¹⁰¹ Jadwiga Rył urodziła się w Ostricourt we Francji jako córka Franciszka i Jadwigi Czabańskiej. W 1946 roku wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Najświętszego Imienia Jezus. Profesję wieczystą złożyła w 1952 roku w Warszawie. Maturę zdała w Państwowym Liceum dla Dorosłych w Częstochowie w 1950 roku. W 1953 roku ukończyła studia romanistyczne I stopnia na Uniwersytecie Warszawskim. W 1959 roku obroniła tamże pracę magisterską. W 1963 roku została zatrudniona w Archiwum Archikatedralnym w Gnieźnie. W latach 1969-1973 odbyła studia doktoranckie z historii kultury na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 1973 roku obroniła doktorat na temat dziejów i zbiorów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie. W 1973 roku została kustoszem tejże biblioteki. Sprawowała różne funkcje w zakonie. W latach 1998-2001 była przełożoną domu zgromadzenia w Pobiedziskach, do którego przynależała od 1980 roku, chociaż na co dzień mieszkała w Gnieźnie. Pracę w Archiwum Archidiecezjalnym zakończyła w 2004 roku i zamieszkała w domu macierzystego zgromadzenia w Łomiankach, gdzie katalogowała księgozbiór. Została pochowana w Warszawie. Ł. Krucki, *Jadwiga Rył. Wspomnienie pośmiertne*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 112, 2019, s. 545-548.

si trovasse in futuro un manoscritto trascritto con la stessa grafia dell'autore di quel codice⁹⁸. Tali riflessioni furono seguite dalle considerazioni sulla redazione del 1445⁹⁹. Alla fine si trovarono aggiunte ed integrazioni (*Nachtrag und Ergänzungen*)¹⁰⁰. L'edizione di Denifle era stata preparata con molta cura, in maniera anche meticolosa, ed è tuttora utilizzata dagli studiosi di storia dell'università dei giuristi di Padova.

Dopo la pubblicazione del manoscritto di Gniezno, l'interesse per l'originale diminuì. Si sapeva del suo notevole valore come monumento della più antica codificazione padovana superstite, ma in pratica ciò non ebbe conseguenze.

Fu solo alla fine del XX secolo che il manoscritto fu nuovamente descritto con competenza da Jadwiga Rył (1927-2019)¹⁰¹, curatrice della biblioteca della cattedrale di Gniezno, in un catalogo di manoscritti pubblicato nel 1982. Dato che questa descrizione fornì materiali molto importanti per l'origine e il destino del codice, lo presentiamo nella sua interezza.

⁹⁸ H. Denifle, op. cit., pp. 545-550.

⁹⁹ H. Denifle, op. cit., pp. 550-560.

¹⁰⁰ H. Denifle, op. cit., pp. 561-562.

¹⁰¹ Jadwiga Rył nacque a Ostricourt in Francia come figlia di Franciszek e Jadwiga Czabańska. Nel 1946 entrò nella Congregazione delle Suore del Santissimo Nome di Gesù. Emise la professione perpetua nel 1952 a Varsavia. Consegui il diploma di scuola superiore presso la Scuola Secondaria Statale per Adulti di Częstochowa nel 1950. Nel 1953 si laureò in studi romanzi di 1° grado presso l'Università di Varsavia. Nel 1959 discusse lì la sua tesi di laurea magistrale. Nel 1963 fu assunta presso l'Archivio dell'Arcicattedrale di Gniezno. Negli anni 1969-1973 completò gli studi di dottorato in storia della cultura presso la Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università 'Adam Mickiewicz' di Poznań. Nel 1973 difese la sua tesi dottorato sulla storia e sulle collezioni della Biblioteca della Cattedrale di Gniezno. Nel 1973 diventò la curatrice di quella biblioteca. Svolse varie funzioni nell'ordine religioso. Negli anni 1998-2001 fu superiora del convento di Pobiedziska, di cui faceva parte dal 1980, anche se viveva quotidianamente a Gniezno. Terminò il suo lavoro nell'Archivio dell'Arcidiocesi nel 2004 e si trasferì nella casa della sua congregazione a Łomianki, dove catalogò la collezione di libri. Fu sepolta a Varsavia. Ł. Krucki, *Jadwiga Rył. Wspomnienie pośmiertne*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 112, 2019, pp. 545-548.

Contrary to what he wrote earlier, he considered it possible that a copy was made in Constance (Konstanz). Only there – according to him – could the writer have made so many mistakes and omissions. Denifle hoped that – in the library of the Gniezno chapter, among the other manuscripts copied in Constance – the handwriting of the scribe of this code would be identified in the future⁹⁸. Later, he expressed some further considerations about the edition from 1445⁹⁹. At the end of his introduction, he listed supplements and additions (*Nachtrag und Ergänzungen*)¹⁰⁰.

The Denifle edition was prepared very carefully, even pedantically, and it is still used by researchers interested in history of the *Universitas Iuristarum* in Padua.

After Denifle's publication of the Gniezno manuscript, interest in the original waned. It was known to be of great value as a monument to the oldest surviving Padua codification, but this had no consequences for academic practice.

It was not until the end of the 20th century that the manuscript was once again competently described by Jadwiga Rył (1927-2019)¹⁰¹, the curator of the cathedral library in Gniezno, in a catalogue of manuscripts pub-

⁹⁸ H. Denifle, op. cit., pp. 545-550.

⁹⁹ H. Denifle, op. cit., pp. 550-560.

¹⁰⁰ H. Denifle, op. cit., pp. 561-562.

¹⁰¹ Jadwiga Rył was born in Ostricourt in France, daughter of Franciszek and Jadwiga Czabańska. In 1946, she entered the Congregation of the Sisters of the Holy Name of Jesus. She made her perpetual profession in Warsaw, in 1952. She passed her high school diploma at the State Secondary School for Adults in Częstochowa, in 1950. In 1953, she graduated from 1st degree Romance studies at the University of Warsaw. In 1959, she defended her master's thesis there. In 1963, she was employed at the Archcathedral Archives in Gniezno. Between 1969 and 1973, she completed doctoral studies in the history of culture at the Faculty of Humanities of the Adam Mickiewicz University in Poznań. In 1973, she defended her doctorate on the history and collections of the Cathedral Library in Gniezno. In 1973, she became the curator of that library. She performed various functions in the order. Between 1998 and 2001, she was superior of the convent house in Pobiedziska, to which she had belonged since 1980, although she lived in Gniezno on a daily basis. She finished her work in the Archdiocese Archives in 2004 and moved to the house of the Mother Congregation in Łomianki, where she cataloged the collection. She was buried in Warsaw. Ł. Krucki, *Jadwiga*

Inc.: k. 4: (k. 1-3 fragment rejestru). "in nomine Domini nostri Ihesu Cristi. Allegaciones his scriptis sunt Lapi de Castilionovo de Florencia solempnissimi aduocati Florentini. Abbreuiate per me Anthonium de Butrio x Sic dico et consulo ego Paulus de Beazus (!) de Bononia decretorum doctor faciens meum sigillum consuetum apponi" (k. 91).

„Statuta academiae Paduanae”. K. 1-86.

Inc[ipit]: k. 1: „ad honorem et reuerenciam indiuidue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti ac beatae virginis Mariae et principum apostolorum Petri et Pauli nec non ad solidum quietum bonum ac pacificum statum studii Padwani. Hec sunt statuta secundum nouam compilacionem facta et elicita de veteribus statutis studii Padwani et ex statutis Bononiensibus per venerabiles et sapientes viros [...] (w komisji redakcyjnej jest wymieniony również: „Nicolaus de Polonia”) per ipsam universitatem ad hoc specialiter electos Anno Domini M^oCCC^{mo} primo indictione quarta decima die XVIII mensis Iunii. Incipit prohemium de commemoracione rectorum qui statuta condiderunt. Sicut in humanis legibus x Domino exacte expleto suo officio respondere” (k. 86v)

Druk[owany]: M. Denifle: Statuten der Iuristen Univesität Padua von Jahre 1331, w: Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters 6 (1892); W. Nehring: Wiadomość o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze Statuta Uniwersytetu Padewskiego z r. 1301, „Ateneum” t. 3: 1892.

Na k. 2v: „Anno Domini M^oCC^o LXXI indictione quarta decima fuerunt rectores dominus Nicholaus Polonus archidiaconus Gracoviensis”. Na tejże stronie wymienione lata: „M^o CCC XXX°” i „M^o CCC XXXI”.

Na k. 46: (wśród wymienionych różnych ksiąg) „memoriale decreti magistri Laurentii de Polonia doctoris decretorum quinque quaterni”¹⁰².

¹⁰² W tym miejscu w związku z datacją rękopisu warto podać garść danych dotyczących tej postaci. Laurentius de Polonia to Wawrzyniec z Polski. W latach 1285-1287 był ar-

Manoscritto, segn. 180, lingua latina, scritto a cavallo tra il XIV/XV secc. Dimensioni: 33,5 × 24 cm. 178 carte, una carta bianca. Rilegatura in pelle del XX sec.

Atti di diritto canonico.

„Allegaciones Lapi de Castiglione abbreviate per Antonium de Butrio”. cc. 1-91.

Inc.: c. 4: (cc. 1-3 frammento del registro). “in nomine Domini nostri Ihesu Cristi. Allegaciones his scriptis sunt Lapi de Castilionovo de Florencia solempnissimi aduocati Florentini. Abbreuiate per me Anthonium de Butrio x Sic dico et consulo ego Paulus de Beazus (!) de Bononia decretorum doctor faciens meum sigillum consuetum apponi” (c. 91).

“Statuta academiae Paduanae”. cc. 1-86.

Inc[ipit]: c. 1: “ad honorem et reuerenciam indiuidue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti ac beatae virginis Mariae et principum apostolorum Petri et Pauli nec non ad solidum quietum bonum ac pacificum statum studii Padwani. Hec sunt statuta secundum nouam compilacionem facta et elicita de veteribus statutis studii Padwani et ex statutis Bononiensibus per venerabiles et sapientes viros [...] (nella commissione redattrice è menzionato anche “Nicolaus de Polonia”) per ipsam universitatem ad hoc specialiter electos Anno Domini M^oCCC^{mo} primo indictione quarta decima die XVIII mensis Iunii. Incipit prohemium de commemoracione rectorum qui statuta condiderunt. Sicut in humanis legibus x Domino exacte expleto suo officio respondere” (c. 86v)

Stampato: M. Denifle: Statuten der Iuristen Univesität Padua von Jahre 1331, in: Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters 6 (1892); W. Nehring: Wiadomość o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze Statuta Uniwersytetu Padewskiego z r. 1301, „Ateneum” t. 3: 1892.

Sulla c. 2v: “Anno Domini M^oCC^o LXXI indictione quarta decima fuerunt rectores dominus Nicholaus Polonus archidiaconus Gracoviensis”. In questa carta sono menzionati gli anni: “M^o CCC XXX°” i “M^o CCC XXXI”.

lished in 1982. Due to the fact that this description provided very important materials for the origin and further fate of the code, we present it in its entirety.

“Manuscript, library ref. 180. Latin. was created at the turn of the 14th / 15th century. Dimensions: 33.5 × 24 cm. 178 folios including 1 clear. Leather binding from the 20th century.”

Acts of canon law.

1. “Allegaciones Lapi de Castiglione abbreviate per Antonium de Butrio.” Ff. 1-91.

Inc.: fol. 4: (ff 1-3 fragment of the register). “In nomine Domini nostri Ihesu Cristi. Allegaciones his scriptis sunt Lapi de Castilionovo de Florencia solempnissimi aduocati Florentini. Abbreuiate per me Anthonium de Butrio x Sic dico et consulo ego Paulus de Beazus (!) de Bononia decretorum doctor faciens meum sigillum consuetum apponi” (fol. 91).

2. “Statuta academiae Paduanae.” Ff. 1-86.

Incipit: fol. 1: “ad honorem et reuerenciam indiuidue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti ac beatae virginis Mariae et principum apostolorum Petri et Pauli nec non ad solidum quietum bonum ac pacificum statum studii Padwani. Hec sunt statuta secundum nouam compilacionem facta et elicita de veteribus statutis studii Padwani et ex statutis Bononiensibus per venerabiles et sapientes viros [...] (the editorial committee also mentions: «Nicolaus de Polonia») per ipsam universitatem ad hoc specialiter electos Anno Domini M^oCCC^{mo} primo indictione quarta decima die XVIII mensis Iunii. Incipit prohemium de commemoracione rectorum qui statuta condiderunt. Sicut in humanis legibus x Domino exacte expleto suo officio respondere” (fol. 86v)

Printed: M. Denifle: Statuten der Iuristen Univesität Padua vom Jahre 1331, in: Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters 6 (1892); W. Nehring: Information about the Gniezno manuscript containing the oldest Statutes of the University of Padua from 1301, “Ateneum” vol. 3: 1892.

Ryl. Wspomnienie pośmiertne, “Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 112, 2019, pp. 545-548.

Na k. 74: „a natiuitate Domini Nostri Ihesu Cristi Mil[lesim]o CCC° LXXVII”.

Na k. 2 i 4 notatki ks. W. A. Brodziszewskiego (XIX w.) dotyczące rękopisu.

Def[ekty]: Udarta k. 1.

Pismo 2 ręk, kursywa gotycka, 2 kol[umny]. – w 1. dziele, nie zapis[ana] K. 92, dwie oddzielne foliacje.

Składek 19, głównie kwinterniony.

Prow[eniencja]: 1. Z legatu Mikołaja Kickiego, kanonika gnieźnieńskiego (dla Jakusza Kickiego vel Gardzijna); 2. „ex Bibliotheca R[evere]ndi[ss]i[m]i [Capitulae] Metropol[itanae] Gnesnensis” [XVIII w.] k. 2.

Dawna sygn[atura]: „Af”.

Filigran: 1. Smok skrzydlaty, por. Piekosiński¹⁰³, tabl[ica]. 28 268; 2/ Trąba myśliwska, tamże, tabl[ica]. 57 554¹⁰⁴.

Opis ten – jak wspomniano – przynosi istotne i nowe dane dotyczące proveniencji rękopisu. Dowiadujemy się wreszcie, czyją był własnością. Mikołaj Kicki (Kiczka), to Mikołaj, syn Filipa z Kik (w ziemi sieradzkiej), herbu Godziemba, bliski krewny, być może bratanek, biskupa poznańskiego Andrzeja Łaskarzycy z Gosławic, który popierał jego karierę¹⁰⁵. Po raz pierwszy pojawił się w źródłach w 1402 roku jako notariusz publiczny i pisarz Mikołaja Strzeszkowica, oficjała

chidiakonem glogowskim. W 1285 roku zastępował biskupa wrocławskiego Tomasza II na konferencji biskupów w Krakowie. W tym samym roku wyjechał do Rzymu. Następnie był kanonikiem i oficjałem wrocławskim. W 1287 udał się ponownie do Rzymu, gdzie przebywał do początku 1289 roku. Studiował prawo w Bolonii. W opracowanym przez siebie dziele *Memoriale decreti [Gratiani]* tytułował się doktorem. Od 1289 roku występował jako scholastyk wrocławski. W 1301 roku był już dziekanem katedralnym wrocławskim. Zmarł w 1301 roku w drodze z Rzymu do Viterbo. H. Gerlic, *Kapituła glogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120-1526)*, Gliwice 1993, s. 298-299, nr 363.

¹⁰³ *Średniowieczne znaki wodne zebrane z rękopisów, przechowywanych w Archiwach i Bibliotekach polskich, głównie krakowskich, wiek XIV (z 76 tablicami autografowanymi)*, oprac. F. Piekosiński, Kraków 1893, s. 19, 26.

¹⁰⁴ *Katalog rękopisów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie*, oprac. Jadwiga Rył, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 45, 1982, s. 110-111.

¹⁰⁵ M. Czyżak, *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408-1448*, Poznań 2003, s. 382-383. O Mikołaju Kickim zob. też P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich*, Poznań 2012, s. 548-551.

Sulla c. 46: (tra altri libri menzionati) „memoriale decreti magistri Laurencii de Polonia doctoris decretorum quinque quaterni”¹⁰².

Sulla c. 74: „a natiuitate Domini Nostri Ihesu Cristi Mil[lesim]o CCC° LXXVII”.

Sulle carte 2 e 4 appunti di don W. A. Brodziszewski (XIX sec.) relativi al manoscritto.

Difetti: Strappata la c. 1.

Scrittura di due mani, gotico corsivo, 2 colonne. – nella 1a opera, vergata c. 92, due numerazioni distinte.

Fascicoli 19, prevalentemente quinterni.

Provenienza: 1. Dal lascito testamentario di Nicolò (Mikołaj) Kicki, canonico di Gniezno (per Jakusz Kicki vel Gardzijna); 2. „ex Bibliotheca R[evere]ndi[ss]i[m]i [Capitulae] Metropol[itanae] Gnesnensis” [XVIII sec.] c. 2.

Vecchia segnatura: „Af”.

Filigrana: 1. Il drago alato, cfr. Piekosiński¹⁰³, tavola. 28 268; 2. Corno da caccia, ivi, tavola. 57 554¹⁰⁴.

Questa descrizione, come già detto, fornisce dati significativi e nuovi sulla provenienza del manoscritto. Finalmente scopriamo a chi era appartenuto. Mikołaj Kicki (Kiczka), è Nicolò (Mikołaj), figlio di Filippo (Filip) da Kiki (nella regione di Sieradz), stemma di Godziemba, un parente stretto, forse nipote di Andrea (Andrzej) Lascarii (Łaskarzyc) di

¹⁰² A questo punto, in connessione con la datazione del manoscritto, vale la pena fornire una manciata di dati su questo personaggio. Laurentius de Polonia è Lorenzo di Polonia. Negli anni 1285-1287 fu arcidiacono di Glogów (Glogau). Nel 1285, sostituì il vescovo di Breslavia, Tommaso II, alla conferenza episcopale di Cracovia. Nello stesso anno partì per Roma. In seguito divenne canonico e vicario giudiziale di Breslavia. Nel 1287 tornò a Roma, dove rimase fino all'inizio del 1289. Studiò giurisprudenza a Bologna. Nella sua opera *Memoriale decreti [Gratiani]* si presentò con il titolo di dottore. Dal 1289 venne descritto come scolastico di Breslavia. Nel 1301 era già decano della cattedrale di Breslavia. Morì nel 1301 durante il viaggio da Roma a Viterbo. Cf. H. Gerlic, *Kapituła glogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120-1526)*, Gliwice 1993, pp. 298-299, n. 363.

¹⁰³ *Średniowieczne znaki wodne zebrane z rękopisów, przechowywanych w Archiwach i Bibliotekach polskich, głównie krakowskich, wiek XIV (z 76 tablicami autografowanymi)*, a cura di F. Piekosiński, Kraków 1893, pp. 19, 26.

¹⁰⁴ *Katalog rękopisów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie*, a cura di Jadwiga Rył, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 45, 1982, pp. 110-111.

On fol. 2^v: “Anno Domini M°CC° LXXI indictione quarta decima fuerunt rectores dominus Nicholaus Polonus archidiaconus Gracoviensis”. The years “M° CCC XXX°” and “M° CCC XXXI” are listed on this page.

On fol. 46: (among the various books mentioned) “memoriale decreti magistri Laurencii de Polonia doctoris decretorum quinque quaterni”¹⁰².

On fol. 74: “a natiuitate Domini Nostri Ihesu Cristi Mil[lesim]o CCCo LXXVII”.

On ff. 2 and 4, notes by Fr. W. A. Brodziszewski (19th century) concerning the manuscript.

Defects: Torn fol. 1.

Two-hand lettering, Gothic italics, 2 columns. – in the first work, ff. 92 clear, two separate foliations.

19 sheets, mainly quinternions.

Provenance: 1. From the legate of Nicholas (Mikołaj) Kicki, canon of Gniezno (for Jakusz Kicki vel Gardzijna); 2. “ex Bibliotheca R[evere]ndi[ss]i[m]i [Capitulae] Metropol[itanae] Gnesnensis” [18th century] fol. 2.

Former library ref.: “Af”.

Filigree: 1. Winged dragon, see Piekosiński¹⁰³, board. 28 268; 2 / Hunting trumpet, ibid., Board. 57 554¹⁰⁴.

This description – as already mentioned – brings significant and new data on the prov-

¹⁰² At this point, it is necessary to provide some information about Laurentius de Polonia – Wawrzyniec from Poland – which should be helpful for dating the manuscript. Between 1285 and 1287, he was the archdeacon of Glogów (Glogau) in Silesia. In 1285, he replaced the Wrocław bishop, Thomas II, at the bishops' conference in Kraków. In the same year he left for Rome. Then he was a canon and official in Wrocław. In 1287, he went back to Rome, where he stayed until the beginning of 1289. He studied law in Bologna. In his work, *Memoriale decreti [Gratiani]*, he titled himself a 'doctor'. From 1289, he was known as a Wrocław scholastic. In 1301, he was already the cathedral dean of Wrocław. He died in 1301 on the way from Rome to Viterbo. H. Gerlic, *Kapituła glogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120-1526)*, Gliwice 1993, pp. 298-299, no 363.

¹⁰³ *Średniowieczne znaki wodne zebrane z rękopisów, przechowywanych w Archiwach i Bibliotekach polskich, głównie krakowskich, wiek XIV (z 76 tablicami autografowanymi)*, ed. F. Piekosiński, Kraków 1893, pp. 19, 26.

¹⁰⁴ *Katalog rękopisów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie*, ed. Jadwiga Rył, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 45, 1982, pp. 110-111.

gnieźnieńskiego. W latach 1405-1408 przebywał w Rzymie w kurii papieskiej, gdzie miał możliwość poznania wielu wpływowych osobistości. W dniu 14 maja 1405 roku w rzymskim pałacu Colonnów, położonym w pobliżu kościoła ad sanctos Apostolos, jako notariusz imperiali auctoritate Mikołaj spisał instrument notarialny, w którym Odo Colonna, protonotariusz papieski, ustanowił Mikołaja z Czeszewa, kanonika gnieźnieńskiego, swym prokuratorem dla przejęcia i wykonywania urzędu archidiacona w kolegiacie Najświętszej Marii Panny w Kaliszu, na który otrzymał prowizję papieską¹⁰⁶. W następnym miesiącu (12 czerwca) papież Innocenty VII mianował Odonę kardynałem diakonem tytułu San Giorgio in Velabro. Archidiacon kaliski z rodu Colonnów w nieodległej przyszłości został papieżem Marcinem V, pierwszym pontifeksem po likwidacji wielkiej schizmy zachodniej. W styczniu 1407 roku Mikołaj zamienił w kurii parafię w Luborzycy, o którą toczył spór z Bartłojem z Jasła, profesorem Uniwersytetu Krakowskiego, na kanonię gnieźnieńską i łączycką. W rezerwacji kanonii włocławskiej z 19 marca 1408 roku został nazwany po raz pierwszy archidiaconem gnieźnieńskim. W kwietniu 1408 roku był jeszcze nieobecny w Gnieźnie, bo odwołano go z funkcji prokuratora sądowego. Dopiero w marcu następnego roku zanotowano jego obecność podczas posiedzenia kapituły gnieźnieńskiej. W tymże roku pełnił funkcję komisarza papieskiego. W styczniu 1413 roku uczestniczył w zjeździe w Kownie z komisarzem króla Węgier Zygmunta Luksemburczyka, Benedyktem Macrayem,

¹⁰⁶ – in urbe Roma in domo habitationis venerabilis viri d[omi]ni Oddonis de Columpna, prothonotariis domini nostri pape et archidiaconi ecclesiae collegiatae sanctae Marie Kalisz, sita circa ecclesiam ad sanctos Apostolos – constitutus personaliter prefatus dominus Oddo – [...] et ego, Nicolaus Philippi de Kyki, clericus Gneznensis diocesis, publicus auctoritate imperiali notarius predicti procuratoris constitutionis [...]. Gniezno, AA, sygn. ACons. A. 5, k. 201v-202v. Cyt. za: M. Czyżak, *Legat książkowy archidiacona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej. Przyczynek do kultury intelektualnej duchowieństwa wielkopolskiego w pierwszej połowie XV wieku*, w: *Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski*, 5, 2010, s. 7-27.

Gosławice, vescovo di Poznań, che ne aveva sostenuto la carriera¹⁰⁵. Apparve per la prima volta nelle fonti nel 1402 come notaio pubblico e scrittore di Nicolò (Mikołaj) Strzeszkowic, vicario giudiziale di Gniezno. Negli anni 1405-1408 soggiornò a Roma nella curia papale, dove ebbe modo di incontrare molte personalità influenti. Il 14 maggio 1405, nel palazzo dei Colonna a Roma, vicino alla chiesa ad sanctos Apostolos, come notaio imperiali auctoritate, Nicolò scrisse uno strumento notarile in cui Odo Colonna, protonotario pontificio, nominò Nicolò da Czeszewo, canonico di Gniezno, suo procuratore a subentrare ed esercitare la carica di arcidiacono nella collegiata della Beata Vergine Maria a Kalisz, per la quale ricevette una provvisione papale¹⁰⁶. Il mese successivo (12 giugno), papa Innocenzo VII nominò Odo cardinale diacono con il titolo di San Giorgio in Velabro. L'arcidiacono di Kalisz dalla famiglia Colonna in un avvenire poco lontano divenne papa Martino V, il primo pontefice dopo la definitiva ricomposizione del grande scisma d'Occidente. Nel gennaio 1407 Nicolò cambiò nella curia la parrocchia di Luborzycza, per la quale era in disputa con Bartolomeo di Jasło, professore dell'Università di Cracovia, per il canonicato di Gniezno e Łęczyca. Nella prenotazione del canonicato di Włocławek del 19 marzo 1408, fu nominato per la prima volta l'arcidiacono di Gniezno. Nell'aprile 1408 era ancora assente da Gniezno, perché richiamato dalla carica di procuratore del tribunale. Fu

¹⁰⁵ M. Czyżak, *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408-1448*, Poznań 2003, pp. 382-383. A proposito di Nicolò da Kiki cfr. P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich*, Poznań 2012, pp. 548-551.

¹⁰⁶ – in urbe Roma in domo habitationis venerabilis viri d[omi]ni Oddonis de Columpna, prothonotariis domini nostri pape et archidiaconi ecclesiae collegiatae sanctae Marie Kalisz, sita circa ecclesiam ad sanctos Apostolos – constitutus personaliter prefatus dominus Oddo – [...] et ego, Nicolaus Philippi de Kyki, clericus Gneznensis diocesis, publicus auctoritate imperiali notarius predicti procuratoris constitutionis [...]. Gniezno, AA, segn. ACons. A. 5, cc. 201v-202v. Cit. da: M. Czyżak, *Legat książkowy archidiacona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej. Przyczynek do kultury intelektualnej duchowieństwa wielkopolskiego w pierwszej połowie XV wieku*, in: *Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski*, 5, 2010, pp. 7-27.

enance of the manuscript. We finally find out whose property it was. Nicholas (Mikołaj) Kicki (Kiczka), is Nicholas, son of Filip of Kiki (from the Sieradz Land), coat of arms of Godziemba, a close relative, perhaps the nephew of Andrew Laskary from Gosławice, bishop of Poznań, who supported his career¹⁰⁵. He first appeared in sources in 1402 as a public notary and writer for Nicholas (Mikołaj) Strzeszkowic, who was a Gniezno judicial vicar (official). Between 1405 and 1408, he stayed in Rome in the papal curia where he had the opportunity to meet many influential personalities. On May 14, 1405, in the Colonnas' Palace in Rome, near the church 'ad sanctos Apostolos', as the notary imperiali auctoritate, Nicholas wrote a notary instrument in which Odo Colonna, the papal protonotary, appointed Nicholas of Czeszewo, canon of Gniezno, his procurator to take over and exercise the office of archdeacon in the collegiate church of the Blessed Virgin Mary in Kalisz, for which he received a papal provision¹⁰⁶. The following month (June 12), Pope Innocent VII appointed Odo a cardinal deacon of the title of San Giorgio in Velabro. The Archdeacon of Kalisz from the Colonnas in the near future became Pope Martin V, the first pontifex after the liquidation of the great Western schism. In January 1407, Nicholas changed in the curia the parish in Luborzycza, over which he was in dispute with Bartholomew of Jasło, professor of the University in Kraków – into the canonicate of Gniezno and Łęczyca. In the reservation of the

¹⁰⁵ M. Czyżak, *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408-1448*, Poznań 2003, pp. 382-383. About Nicholas Kicki see also: P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich*, Poznań 2012, pp. 548-551.

¹⁰⁶ – in urbe Roma in domo habitationis venerabilis viri d[omi]ni Oddonis de Columpna, prothonotariis domini nostri pape et archidiaconi ecclesiae collegiatae sanctae Marie Kalisz, sita circa ecclesiam ad sanctos Apostolos – constitutus personaliter prefatus dominus Oddo – [...] et ego, Nicolaus Philippi de Kyki, clericus Gneznensis diocesis, publicus auctoritate imperiali notarius predicti procuratoris constitutionis [...]. Gniezno, AA, library ref. ACons. A. 5, c. 201v-202v. Quoted after: M. Czyżak, *Legat książkowy archidiacona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej. Przyczynek do kultury intelektualnej duchowieństwa wielkopolskiego w pierwszej połowie XV wieku*, w: *Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski*, 5, 2010, pp. 7-27.

gdzie przedstawiano dowody polskie w sporze z Zakonem Krzyżackim. W maju pełnił funkcję subkolektora kamery apostolskiej. W 1414 roku był posłem kapituły gnieźnieńskiej do króla Władysława Jagiełły w sprawie subsydium charitativum na wojnę z Zakonem Krzyżackim.

W 1414 roku wyjechał do Konstancji na sobór powszechny. Papież Marcin V tuż po wyniesieniu do godności papieskiej (11 listopada) mianował Mikołaja swym domownikiem (*familiaris*), stałym stołownikiem (*continuus commensalis*), a następnie referendarzem (*referendarius*), to jest urzędnikiem kurialnym referującym papieżowi w zwięzłej formie treści różnego rodzaju prośb (suplik). Mikołaj jednak, nie czekając na powrót nowego papieża do Rzymu, udał się z Konstancji do Padwy, gdzie w 1417 roku podjął studia prawnicze¹⁰⁷. W latach 1418-1419 uczestniczył w egzaminach doktorskich jako rektor obu uniwersytetów: ultra- i citramontanów, a wkrótce sam zdobył stopień doktora dekreto¹⁰⁸. Wszystko wskazuje na to, że to on zamówił rękopis statutów uniwersyteckich w skryptorium padewskim, gdy pełnił obowiązki rektora. W czerwcu 1418 roku jego przyjaciel – Jan (Jasiek) z Czechla sprowadził do Padwy rękopis Allegaciones Jana Lapiego z Castiglione, przepisany w lutym tego roku w Konstancji. Niewykluczone, że Mikołaj zamówił dla siebie w Padwie kopię z tego właśnie egzemplarza¹⁰⁹. Statuty uniwersytetu prawników odpisał zatem jeden z pisarzy padewskich około 1418 roku.

¹⁰⁷ W październiku 1417 roku kapituła gnieźnieńska zwolniła go z zapłaty 10 grzywien czynszu z powodu studiów (*ratione studii*).

¹⁰⁸ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Cracoviae 1900, s. 49-50: „presente et astante spectabili et egregio viro domino Nicolao de Polonia, archidiacono Polonensi, Rectore scholarum Ultramontanorum et Citramontanorum et Universitatis iuristarum huius almi studii Padu[ani]”. M. Czyżak, *Studia uniwersyteckie kanoników gnieźnieńskich w 1 połowie XV wieku*, w: *Księga, nauka, wiara w średniowiecznej Europie*, red. T. Ratajczak, przy współpracy J. Kowalskiego, Poznań 2004, s. 106-207.

¹⁰⁹ M. Czyżak, *Legat książkowy archidiakona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej*, s. 13.

solo nel marzo dell'anno successivo che la sua presenza fu registrata durante la sessione del capitolo di Gniezno. Nello stesso anno divenne commissario pontificio. Nel gennaio 1413, partecipò a un convegno a Kowno (Kaunas) con Benedetto Macray, il commissario del re d'Ungheria, Sigismondo di Lussemburgo, dove furono presentate prove polacche in una disputa con l'Ordine Teutonico. A maggio era un subcollettore pontificio della Camera apostolica. Nel 1414, era un inviato del capitolo di Gniezno dal re Władysław Jagiełło per la questione di sussidio caritativo per la guerra con l'Ordine Teutonico.

Nel 1414 partì per Costanza per il concilio generale. Papa Martino V, poco dopo la sua ascesa al soglio pontificio (11 novembre), nominò Nicolò membro della Famiglia Pontificia (*familiaris*), commensale permanente (*continuus commensalis*), e poi referendario (*referendarius*), cioè un funzionario della curia che riferiva al Papa in una forma sintetica il contenuto di varie richieste (suppliche). Nicolò però, senza attendere il ritorno del nuovo papa a Roma, si recò da Costanza a Padova, dove nel 1417 iniziò a studiare la giurisprudenza¹⁰⁷. Negli anni 1418-1419 partecipò agli esami di dottorato come rettore di entrambe le università: degli ultra- e dei citramontani, e presto ottenne lui stesso il grado di dottore in decreti¹⁰⁸. Sono tutti gli argomenti a favore dell'ipotesi che fosse stato lui a ordinare il manoscritto degli statuti universitari nello scriptorium di Padova quando era rettore. Nel giugno 1418 il suo amico Giovanni (Jan, Jasiek) di Czechel fece portare a Padova il manoscritto delle *Allegaciones*

¹⁰⁷ Nell'ottobre 1417 il capitolo di Gniezno lo esonerò dal pagamento di 10 marchi [unità di pagamento nella Polonia medievale, pari a mezza libbra, n.d.T] di affitto per motivi di studio (*ratione studii*).

¹⁰⁸ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Cracoviae 1900, pp. 49-50: „presente et astante spectabili et egregio viro domino Nicolao de Polonia, archidiacono Polonensi, Rectore scholarum Ultramontanorum et Citramontanorum et Universitatis iuristarum huius almi studii Padu[ani]”. M. Czyżak, *Studia uniwersyteckie kanoników gnieźnieńskich w 1 połowie XV wieku*, w: *Księga, nauka, wiara w średniowiecznej Europie*, a cura di T. Ratajczak, con la collaborazione di J. Kowalski, Poznań 2004, pp. 106-207.

Włocławek canonicate of March 19, 1408, he was named for the first time the Archdeacon of Gniezno. In April 1408, he was still absent from Gniezno, because he was recalled from the position of court prosecutor. It was only in March of the following year that his presence was recorded during the session of the Gniezno chapter. In the same year, he served as a papal commissioner. In January 1413, he participated in the convention in Kowno (Kaunas) with Benedict Macray, the commissioner of the King of Hungary, Sigismund of Luxembourg, where Polish evidences were presented in a dispute with the Teutonic Order. In May, he was a subcollector of the apostolic camera. In 1414, he was a member of the Gniezno chapter to King Władysław Jagiełło on a charity subsidy (*subsidium charitativum*) for the war with the Teutonic Order.

In 1414, he went to Constance for a council. Pope Martin V, shortly after being elevated to the papal dignity (November 11), appointed Nicholas as his household member (*familiaris*), permanent member of the papal household (*continuus commensalis*), and then a referendary (*referendarius*), i.e. a curial clerk which reports to the Pope in a consistory about the content of various requests (*supplications*). Nicholas, however, without waiting for the return of the new pope to Rome, went from Constance to Padua, where he began to study law in 1417¹⁰⁷. Between 1418 and 1419, he participated in doctoral examinations as rector of both universities – Ultra- and Citramontanorum – and soon he himself obtained the degree of doctor of decrees¹⁰⁸. It seems that it was he who ordered the manuscript of

¹⁰⁷ In October 1417, the Gniezno chapter exempted him from paying 10 marks of rent because of his studies (*ratione studii*).

¹⁰⁸ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Cracoviae 1900, s. 49-50: “presente et astante spectabili et egregio viro domino Nicolao de Polonia, archidiacono Polonensi, Rectore scholarum Ultramontanorum et Citramontanorum et Universitatis iuristarum huius almi studii Padu[ani]”. M. Czyżak, *Studia uniwersyteckie kanoników gnieźnieńskich w 1 połowie XV wieku*, in: *Księga, nauka, wiara w średniowiecznej Europie*, ed. T. Ratajczak, In collaboration with J. Kowalski, Poznań 2004, pp. 106-207.

Po powrocie do Polski Mikołaj został dodatkowo kanonikiem poznańskim (1420), natomiast przed 1422 kanonikiem i wikariuszem in spiritualibus kapituły poznańskiej. Nazywany był przez współczesnych „doctor egregius”. Uczestniczył w redagowaniu statutów wieluńsko-kaliskich metropolii gnieźnieńskiej, wybudował i erygował kolegiatę w Środzie, gdzie był proboszczem. Od 1426 był także kanonikiem włocławskim; po śmierci biskupa Andrzeja Łaskarzyca pełnił funkcję administratora biskupstwa poznańskiego. Był dyplomatą królewskim czynnie zaangażowanym w spory polsko-krzyżackie. Zmarł między 26 kwietnia a 20 maja 1429 roku¹¹⁰.

Swój bogaty księgozbiór Mikołaj zapisał kapitule gnieźnieńskiej (jeden z rękopisów jeszcze za życia przekazał klasztorowi kanoników regularnych w Trzemesznie) i swemu bratankowi Jakuszowi (Iacussius Gardzyne), synowi Piotra z Kiki. Wykonawcą testamentu uczynił Jana (Jaśka) z Czechła, dziekana kapituły gnieźnieńskiej. Szczególnie interesujący był zapis dla bratanka, nazwanego ubogim scholarem i sierotą (*pauper scholaris et orphanus*). Zapisał mu jedenaście tomów prac z zakresu prawa kanonicznego i cztery z zakresu gramatyki i retoryki. Wśród ksiąg były *Consilia*, to jest *Allegationes iuris abbreviatae per Antonium de Butrio* Jana z Castiglione wraz z najstarszymi statutami Uniwersytetu w Padwie „in cartis medianis”. Wykonawcą testamentu dla Jakusza został Jan Lichiński, bratanek biskupa poznańskiego Andrzeja Łaskarzyca. Miał on przechowywać księgi do czasu, kiedy chłopiec dorośnie, „jeżeli okaże się zdolny” (*si erit aptus*) i rozpocznie studia prawnicze. Potem miał mu przekazywać kolejne tytuły: najpierw Dekretały, po dwóch latach Liber sextum i Klementyny, po ukończeniu szóstego roku studiów pozostałe księgi, a podręczniki szkolne – według

¹¹⁰ Z. Nowak, *Kicki Mikołaj zwany Kiczka* (zm. 1429), w: *Polski słownik biograficzny*, t. 12, 1966-1967, s. 392.

di Giovanni Lapi da Castiglione, che era stato copiato nel febbraio di quell'anno a Costanza. Non si può escludere che Nicolò avesse ordinato una copia di questa particolare copia a Padova¹⁰⁹. Così, gli statuti dell'università dei giuristi furono copiati da uno degli scrittori padovani intorno al 1418.

Dopo il suo ritorno in Polonia, Nicolò divenne inoltre canonico di Poznań (1420), e prima del 1422 canonico e vicario in spiritualibus del capitolo di Poznań. Veniva chiamato dai suoi contemporanei „doctor egregius”. Partecipò alla redazione degli statuti di Wieluń-Kalisz della provincia ecclesiastica di Gniezno e fece erigere una collegiata a Środa, dove era parroco. Dal 1426 fu anche canonico di Włocławek; dopo la morte del vescovo Andrzej Łaskarz, amministrò la diocesi di Poznań. Era un diplomatico reale, coinvolto attivamente nelle controversie polacco-teutoniche. Morì tra il 26 aprile e il 20 maggio 1429¹¹⁰.

Nicolò lasciò in eredità la sua ricca collezione al capitolo di Gniezno (ancora in vita donò uno dei manoscritti al monastero dei canonici regolari di Trzemeszno) e al nipote Jakusz (Iacussius Gardzyne), figlio di Pietro (Piotr) da Kiki. L'esecutore testamentario fu Giovanni (Jasiek) di Czechel, decano del capitolo di Gniezno. Particolarmente interessante fu il lascito per il nipote, definito come povero studioso e orfano (*pauper scholaris et orphanus*). Nicolò gli lasciò in eredità undici volumi di opere di diritto canonico e quattro di grammatica e retorica. Tra i libri vi erano i *Consilia*, cioè le *Allegationes iuris abbreviatae per Antonium de Butrio* di Giovanni Lapi da Castiglione, insieme ai più antichi statuti dell'Università di Padova “in cartis medianis”. L'esecutore testamentario per Jakusz fu Giovanni (Jan) Lichiński, nipote di Andrzej Łaskarzyc, vescovo di Poznań. Doveva conservare i libri fino a quando il ragazzo non

¹⁰⁹ M. Czyżak, *Legat książkowy archidiacona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej*, p. 13.

¹¹⁰ Z. Nowak, *Kicki Mikołaj zwany Kiczka* (zm. 1429), in: *Polski słownik biograficzny*, t. 12, 1966-1967, p. 392.

university statutes in the Padua scriptorium when he was rector. In June 1418, his friend, John (Jan, Jasiek) from Czechel, brought the manuscript of *Allegationes* by John Lapi of Castiglione to Padua, which was copied in February of that year in Constance. It is possible that Nicholas ordered a copy of this particular work in Padua¹⁰⁹. Thus, the statutes of the *Universitas Iuristarum* were copied by one of Padua scribes around 1418.

After returning to Poland, Nicholas became additionally Poznań canon (1420) and – before 1422 – canon and vicar in spiritualibus of the Poznań chapter. He was titled by his contemporaries “doctor egregius.” He participated in editing the statutes of the Wieluń-Kalisz metropolis of Gniezno and he erected a collegiate church in Środa, where he was a parson. From 1426, he was also canon of Włocławek. After the death of Bishop Andrew Laskary, he was administrator of the Poznań bishopric. He was a royal diplomat actively involved in Polish-Teutonic disputes. He died between April 26 and May 20, 1429¹¹⁰.

Nicholas bequeathed his rich collection to the chapter of Gniezno (during his life time, he gave one of his manuscripts to the monastery of regular canons in Trzemeszno) and his nephew Jakusz (Iacussius Gardzyne), son of Peter (Piotr) of Kiki. The executor of the last will was John of Czechel, dean of the Gniezno chapter. Particularly interesting was the record for a nephew, described as a poor scholar and an orphan (*pauper scholaris et orphanus*). Nicholas donated to him eleven volumes of works on canon law and four on grammar and rhetoric. Among the books were *Consilia*, that is, *Allegationes iuris abbreviatae per Antonium de Butrio* by John of Castiglione, along with the oldest statutes of the University of Padua “in cartis medianis.” The executor of the last will for Jakusz was John (Jan) Lichiński, neph-

¹⁰⁹ M. Czyżak, *Legat książkowy archidiacona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej*, p. 13.

¹¹⁰ Z. Nowak, *Kicki Mikołaj zwany Kiczka* (zm. 1429), in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 12, 1966-1967, p. 392.

życzenia chłopca¹¹¹. Testament Mikołaja został wpisany do metryki kapituły w 1435 roku¹¹². Jakusz nie chciał się jednak uczyć. Dnia 3 września 1436 roku zeznał w konsystorzu gnieźnieńskim, że już wcześniej rzucił naukę. W związku z tym zrzekł się legatu dla siebie na rzecz biblioteki kapitulnej. W ten sposób kodeks zawierający statuty Uniwersytetu w Padwie z 1331 roku pozostał w bibliotece kapituły katedralnej w Gnieźnie. Mikołaj z Kik, zamawiając rękopis statutów, nigdy nie pomyślał, że będzie on najstarszym świadkiem statutów uczelni, w której studiował i której był rektorem.

Krzysztof Stopka

¹¹¹ O legacie dla Jakusza pisał już A. Karbowiak, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, t. III, Lwów 1923, s. 138, 143, 281-282; M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska, *Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1947, s. 234-236; M. Czyżak, *Legat książkowy*, s. 20-23; P. Tańkowski, *Biblioteki kapituł katedralnych w Gnieźnie i Poznaniu w XV i pocz. XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 114, 2020, s. 10-11.

¹¹² M. Czyżak, *Legat książkowy*, s. 26.

sarebbe cresciuto, “se si sarebbe dimostrato dotato” (*si erit aptus*), e non avrebbe iniziato gli studi di giurisprudenza. Poi gli dovette consegnare altri titoli: prima i Decretali, dopo due anni il Liber Sextum e le Clementine, dopo aver completato il sesto anno di studi i libri rimanenti, mentre i libri di testo scolastici dovevano essere consegnati secondo i desideri del ragazzo¹¹¹. Il testamento di Nicolò fu iscritto nel registro del capitolo nel 1435¹¹². Jakusz, tuttavia, non volle studiare. Il 3 settembre 1436 testimoniò nel concistoro di Gniezno di aver già abbandonato gli studi. Pertanto, rinunciò all'eredità per se stesso a favore della biblioteca capitolare. Così, il codice contenente gli statuti dell'Università di Padova del 1331 rimase nella biblioteca capitolare della cattedrale di Gniezno. Nicolò da Kiki, ordinando il manoscritto degli statuti, non avrebbe mai pensato che sarebbe diventato il più antico testimone degli statuti dell'università dove aveva studiato e di cui fu il rettore.

Krzysztof Stopka

¹¹¹ Sul lascito testamentario per Jakusz scrisse già A. Karbowiak, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, t. III, Lwów 1923, pp. 138, 143, 281-282; M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska, *Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1947, pp. 234-236; M. Czyżak, *Legat książkowy*, pp. 20-23; P. Tańkowski, *Biblioteki kapituł katedralnych w Gnieźnie i Poznaniu w XV i pocz. XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 114, 2020, pp. 10-11.

¹¹² M. Czyżak, *Legat książkowy*, p. 26.

ew of Andrew Laskary, the bishop of Poznań. He was to keep the books until the boy grew up “if he proves gifted” (*si erit aptus*) and began his law studies. Then he was to pass on to him other titles: first, the Decretals, after two years Liber Sextum and Clementine, after completing the sixth year of studies, other books, and school textbooks – according to the boy's wishes¹¹¹. Nicholas' will was entered into the chapter record in 1435¹¹². Jakusz, however, did not want to study. On September 3, 1436, he testified in the Gniezno consistory that he had already dropped out of education. Therefore, he renounced the legacy for himself in favour of the chapter library. Thus, the code containing the statutes of the University of Padua from 1331 remained in the library of the cathedral chapter in Gniezno. Nicholas of Kiki, when ordering the manuscript of statutes, never thought that he would be the oldest witness to the statutes of the university where he studied and where he was rector.

Krzysztof Stopka

¹¹¹ A. Karbowiak already wrote about the legacy for Jakusz, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*, vol. III, Lwów 1923, pp. 138, 143, 281-282; M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska, *Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1947, pp. 234-236; M. Czyżak, *Legat książkowy*, pp. 20-23; P. Tańkowski, *Biblioteki kapituł katedralnych w Gnieźnie i Poznaniu w XV i pocz. XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” vol. 114, 2020, pp. 10-11.

¹¹² M. Czyżak, *Legat książkowy*, p. 26.